

A C T A
SOCIETATIS IABLONOVIANAE
D E
S L A V I S V E N E D I S
A N T I S
V I L Z I S E T S O R A B I S
A L I Q V I D
D E V A N D A L I S E T H E N E T I S

T V M

D E V A R I I S D I S T A N T I A S

G E O M E T R I C E E T T R I G O N O M E T R I C E M E -
T I E N D I R A T I O N I B V S

A N N I M D C C L X X I I

T O M V S I I I

L I P S I A E

E X O F F I C I N A L O E P E R I A
C I O I O C C L X X I I I .

A C T A
SOCIETATIS MILITANTISSIMAE
DE
REPUBLICA VENETIS
ANNO
MDCCLXXII ET SORABIS
A LOND
DE VANDALIA RETINENTIA
IN
THEATRO MARIS BRITANNICIS
GENEALOGIA DE ANTONIENIS
ET ANTONIENSIS
ET ANTONIENSIS
ET ANTONIENSIS

Trado Tibi, beneuole Lector, has vi-
rorum doctorum dissertationes, sub
auspiciis Maecenatis nostri ab integerrimis
Iudicibus aut publice laudatas, aut praemiis
ornatas, quas pro suo litterarum amore in

):(2

histo-

historiae Sarmaticae et Slauicae incrementum, optimorumque ingeniorum incitamentum exhiberi commendarique voluit reipublicae litterariae. Quod Principis consilium, ut est ingenuum, liberale, et ab omni ostentatione alienum, non poterit non intelligentissimis quibusque et litterarum amantissimis omnino probari.

Ego vero ingenue laetabor, si mea qualiscunque cura et diligentia voluntati Celsissimi Principis, qui me ei rei in hunc annum praeesse voluit, et tuae, Lector, expectationi satisfecerit.

Non

Non ignorauit Societas Iablouiana,
propter rerum tradendarum antiquitatem,
scriptorum mediæ æuī barbaram obscurita-
tem, et rerum Slaucarum incredibilem in-
constantiam, multa reperta esse, quæ dili-
gentius definienda et latius disputanda vide-
rentur; neque vnquam scriptoribus suis eam
ingenii felicitatem arrogauit, vt tantis litte-
rarum tenebris soli lucem afferre possent:
modestiam tamen in reprehendis illo-
rum lucubrationibus, et animum, ab omni
partium studio remotum, ab æquissimis
quibusque Iudicibus expectat. Seruet
Deus

Deus optimum Principem, dulce litterarum
decus, et Te res Tuas feliciter agere iubeat.

Lipsiae Kal. Febr. cl^o l^o CCLXXIII.

CHRISTIANVS AVGVSTVS CLODIVS

PROF. PHILOSOPHIAE ORDINAR. COLLEG. MAI.

PRINC. SODALIS.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
VENEDIS ET ANTIS
EORVMQVE
SEDIBVS ANTIQVISSIMIS
PRO ANNO 1772.

ΠΕΡΣΕΥΣ.

*Per Reverendum Patrem Franciscum Pubitschkam
S. I. Pragensem.*

A

OLIVIERO TOSCANI
SILVANO TOSCANI
SILVANO TOSCANI

OSTENDITVR EX HISTORIA ET GEOGRAPHIA,
VBINAM FVERINT ANTIQVISSIMAE SEDES
VENEDORVM ET ANTIVM.

Recte sapienterque censuit *Celsissimus Princeps Iablono-*
vius, perpetuus bonarum literarum Promotor, quae-
stionem de antiquis sedibus Venedorum, Antarumque,
seu Antium (idem est de Slavis, seu Slauinis Antarum con-
sanguineis) ventilandam proponi; quippe quod *Idem* per-
spicue intellexit, quaestionem hanc non nouam quidem,
sed ita tamen a Viris eruditis paene multis esse pertractatam,
vt certa de iis sententia nondum statui posse videatur. Ad-
de, quod nonnullorum eo progressa sit contentio, vt fa-
cile appareat, non, quod verum sit, ab iis proditum es-
se, sed ne nihil omnino isto in argumento dixisse vide-
rentur, multa verba fecisse. Sunt enim, qui Venedorum
gentem ex Scandinauia repetant, eosque confundant cum
Vandalis, tanquam nullum, nisi quod ad nomen attineat,
inter ipsos discrimen deprehendatur. ¹⁾ Verum istorum
opinionem iam dudum Balbinus, Bangertus, ac Schurtz-
fleischius refutarunt. ²⁾ Alii veteribus Scythis Slauorum

A 2

(idem

1) Crantzius in Vandalia, quem
sequutus est Episcopus Schleini-
cius in Vandalo-Boemia MS. in cu-
ius Prologo diserte haec propu-
gnat.

2) Balbinus l. Miscell. Dec. I.
Bangert in notis ad Helmoldi
Chron. c. 2. p. 9. Schurtzfleisch.
Dil. hist. polit. XXX. de rebus
Slau.

(idem est de Antis, seu Antibus) nomen supponere non dubitant; inter quos Orbinus inprimis numerandus est, cum ipsum adeo Scytham illum apud Alexandrum, ut Curtius tradit, superbius perorantem, *Slauum* dicere non veretur. 3) At, si in hoc ipsis subscriberemus, dicendum quoque foret, omnes Europae, Asiaeque gentes, quas antiqui Geographi non satis norant, dummodo in Aquilonem vergerent, Slauos posse nominari, quod eos illi communi nomine Scythas appellauerunt. Minime vero ferenda eorum libido est, qui in obuia quaeque populorum nomina inuolant, eaque Venedice, seu Slauice conantur interpretari, ut Venedorum, seu Slauorum antiquas sedes nobis possint patefacere. Ex ea quidem, ut alia hic omittam, manuit non vetus ille plane, sed tamen hoc inprimis tempore egregie castigatus eorum error, qui Czechorum sedem in veteri Zichia, Lachorum, seu Lechitarum in Lazia, Moschos ad Moschicos montes se inuenisse somniabant. Hunc errorem, quem ciuitate donatum iri, eius patroni falso sperauere, recte nuper exploserunt Viri eruditissimi plurium academi-
 arum; et ab auctore chronologiae 4) rerum Boëmicarum opinionis istius inanitas detecta est, qui ostendit, eam praeter infirmam, ac miseram nominum similitudinem nihil habere soliditatis. Portenti sane simile, cum nuper adhuc aliquis, 5) infirmae huius opinionis quaecumque patrocinium suscipiens, quaerere non dubitauit, fueritne, qui Zichos Czechorum maiores Slauos non fuisse ostenderit. Vtrum homini, partium studioso, id quod tam multis in locis etiam ad fastidium usque declarauit, quidquam ostensum, ac persuasum, aut non persuasum sit, non

3) Orbinus nel Regno degli Slauo p. 12. 13. Q. Curtius l. 7. fe P. I. ad annum 480.
 4) Vide Chronologische Geschichte B. I. S. 65.
 5) Böhmisches Münzbelustigung.

non laboramus. Hoc tamen etiam pro certo teneat, si nihil demonstratum est, minus certe demonstratum esse, Zichos veteres Slauos fuisse. Verum non ea nunc res agitur, satisque est, eruditis nihil istorum, quae patroni infirmae huius opinionis adhuc attulerint, probabile visum, solum iis certa apparere, qui partium studio, quod vitium eruditionis sinceræ gloriæ ut maxime aduersum est, supra, quam dici possit, occupati, foetus suos, etsi spurios, odisse turpe arbitrentur. Quanquam si argumentum propositum penitus inspexerimus, deprehendemus sane, non tam operosum esse, opiniones quorundam conuellere, quam operosum sit, certi aliquid, aut saltem, quod eruditorum iudicio sese approbare possit, definire. Ac difficultatis istius quidem ratio inde manat, quod nomen *Venedorum* apud scriptores seculo primo alteroue, *Slauorum* vero ac *Slauinorum*, aut si mauis, *Sclauorum*, ac *Sclauinorum*, *Antarumque* apud seculo VI. antiquiores frustra quaeras. Nam Venetos ad Adriam, atque in Gallia quondam celebres, quos aliqui Venedos, et eiusdem corporis cum Slauis fuisse sibi persuadent, cum Venedis, seu Slauis confundendos non esse, postea ostendemus. Primi autem, quod sciamus, qui nomen Venedorum memoriae proderent, Plinius scriptor latinus, Cornelius Tacitus et ipse latinus, ac Claudius Ptolemaeus celebris geographus graecus, fuerunt. ⁶⁾ Paulo deinde vberius de Venedis, seu etiam Winidis, sed iam in Slauinos et Antas diuisis, Iornandes seculi VI. scriptor, R. Gothorum Notarius, ut deinceps ostendam: Procopius vero Caesariensis Synchronus de iisdem Slauinis et Antis, at dissimulato Venedorum no-

A 3 mine,

6) Plinius l. 4. c. 13. n. 27. edit. graeco-lat. Sanfonii, seu l. 3.
Tacitus de moribus Germ. cap. 46. c. 5. Tabula VII. Europae.
Ptolemaeus l. 3. geograph. p. 81.

mine, commemorarunt. 7) Neque enim recenti scriptori Cl. assentior, qui scribit, 8) Procopium, quoties fere de Slavis mentionem fecisset, toties haec duo: *Slavos*, vel *Venedos*, coniunxisse. Equidem Procopium diligenter, idque semel, iterum, ac saepius consului; at ne semel quidem illum *Slavos* cum *Venedis* coniunctione *disiunctiva* copulasse deprehendi; nec difficulter ista in re scriptori laudato assensurum me profiteor, si quis mihi revera locum aliquem in Procopio ostenderit. Venetos Procopius quidem nominat, sed modo ad Adriam colentes Venetianos, 9) modo eos, quos Graeci Cyaneos, *κυάνεος*, vocabant, seu *caeruleos*, a cyaneo, seu caeruleo colore, aut etiam aqueo. 10) Nam colorem *κυάνεον*, caeruleum, et aqueo similem hic recte dici, non negabit, cui factiones, Prasinos inter et Venetos, quondam celebres non sunt ignotae. 11) Sunt, qui Herodoto scriptori graeco (Isaiae tempore vixit 12)) Venedos ad mare Balticum colentes, ipso etiam nomine notos fuisse contendunt, ex eo, quod vbi electrum, seu succinum proveniret (provenire autem istuc omnes norunt) non ignoraverit;

7) Iornandes de reb. Get. c. 5. Procopius Caes. l. 3. de bello Goth. c. 14. et alibi.

8) V. Prodromus Hagecian. Anal. pag. 123.

9) Procop. l. I. bell. Goth. c. 15.

10) V. Idem arcan. hist. c. 7. et Alemannus in Notis. Et bello Pers. l. 2. c. II.

11) V. Procop. l. 7. hist. arc. l. I. de bello Pers. c. II. et c. 24. Sueton. in Vitellio c. 14. Prasinae. Dio l. 59. de orig. Venet. et Prasinae. Chronic. Paschale ad a.

m. 4756. Theophanes ad ann. 9. Iustini, et amplissima notae in eum Jacobi Goar. Alemannus in c. 7. Procop. hist. arcan. Etiam apud scriptores veteres graecos *κυάνεος* caeruleum significabat. Sic Hesychius *κυάνεον* dixit colorem, qualis coeli facies sit, cum nubes absint, *ἄδρος χρώματος θραυκός*. Sic Aristoteles *aquam maris θάλατταν κυάνεαν* appellavit.

12) Sic Baierus in Comm. Petropol. At Ricciolus Herodotum natum anno ante Christum 488. scribit.

rit; tametsi accolarum nomen ipsum non prodiderit. Locum Herodoti ipsum producam, quo res clarior euadat: ἔτε γὰρ ἔγωγε ἐνδέκομαι, Ἑριδανὸν καλεῖσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν, ἐνδιδόντα ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορρην ἄνεμον, ἀπὸ τῆ τοῦ ἠλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστὶ — τῆτο μὲν γὰρ Ἑριδανὸς αὐτὸ κατηγορεῖ τὸ ἔνομα, ὡς ἐστὶ Ἑλληνικὸν, καὶ ἔτι βαρβαρικὸν, ὑπὸ ποιητῶν δὲ τινος ποιηθῆν etc. *Neque enim assentior, fluvium quendam esse, Eridanum a barbaris vocitatum, qui subit mare ad septemtrionem spectans, unde electrum venire narratur. — Nam vel ipsum coarguit nomen Eridanus, quod graecum est, non barbarum, ab aliquo poetarum fictum — ab extrema itaque ad nos venit stannum, electrumque.* Eridanum nempe Graeci, quo aptior eorum ori vox esset, dixerunt pro Rhudone, ut Marcianus Heracleota, non, ut Ptolemaeus scribit, Rhubone, hodie *Duna*, prope Rigam fluuio. Nolim vocare in dubium, notine Herodoto barbari illi de nomine fuerint, an non? imo credibile est, audiuisse illum Venedos dici, a quibus finum ipsum Venedicum dictum esse, Ptolemaeus postea docuit. Deinceps tamen Venedorum illorum nomen apud scriptores vsque ad Plinium, Tacitumque, ac Ptolemaeum, in tantam venit obliuionem, ut ipsum adeo fluuium Rhudonem, quem Eridanum, ut dixi, vocauere, in Italia quaererent, fortasse, ut ego quidem arbitror, quod Henetos in Italia confidentes cum Venedis illis confunderent, atque vnam eandemque gentem Henetos et Venedos, etsi falso, ut opportuno tempore conabimur ostendere, sibi persuaderent. Vidit graues scriptorum de insulis electridibus, ubi succinum proueniret, errores Plinius, et pro merito castigauit, cum l. 3. c. 26. n. 30. ita scripsit: *Iuxta eas (Abfyrtides) Electrides vocauere, in quibus proueniret succinum, quod illi electrum appellant, vanitatis graecae certissimum documen-*

documen-

documentum, adeo, ut, quas earum designent, haud unquam constiterit. Ita quidem ille, tametsi neque ipse certiora docuerit, cum l. 4. insulas illas ab aduerso Britannicarum per mare Germanicum sparsas, falso existimauerit. Gratia nihilominus referenda Plinio est, quod vel primus, de quo constat, Venedorum nomen nobis transcripsit. ¹³⁾ Secutus eum Cornelius Tacitus est; sed prope aberat, quin Venedos ipsos Sarmatico corpore exemptos, Germanico infereret. Sic enim ille de Germ. mor. c. 46. *Peucinorum, Venedorumque et Fennorum nationes Germanis, an Sarmatis adscribam, dubito.* Sed salua res est: Iornandem habemus, qui Winidarum (sic enim Venedos etiam vocatos ostendit) nationem in Slauios et Antas, utrosque Slaui corporis et linguae homines, diuidi luculenter docuit, ut adeo minime de hoc sit dubitandum. *Introrsus, inquit ille c. 5. de reb. Get. illi (Scythiae primae, quam alii fere Sarmatiam dixere) Dacia est, ad coronae speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis, per immensa spacia venit, Winidarum natio populosa confedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclauini et Antes nominantur.* Sed et Ptolemaeus ante Iornandem dubitationem Taciti sustulerat, qui l. 3. geogr. l. c. ita scripsit: *Tenant Sarmatiam gentes maximae; Venedae per totum Venedicum sinum, et super Daciam Peucini, et Bastarnae, et qui totum Maeotidis latus, Iapyges et Roxolani, et qui interiores sunt iis, Hamaxobii, et Alauni Scythae. Minores autem gentes tenent Sarmatiam penes Vistulam quidem*

13) Sic vero Plinius, postquam Eningiam (Finningiam, ut eadem sit cum Fennia, legendum Harduinus in notis ad l. 4. c. 13. n. 27. vbi de Eningia et Venedis Plinius a-

git, monet) paucis verbis perstrinxit: *Quidam, inquit, haec habitari ad Vistulam usque fluium a Sarmatis, Venedis, Scirris, Hirris, tradunt.*

dem fluium; sub Venedis Gythones et Phinni; post: Bula-
nes, sub quibus Pbrungundiones, post Auarini iuxta caput
Vistulae amnis. Sub his Ombrones; post: Anatrophracti;
post: Burgiones; post Arsyetae; post: Soboci: post Piengi-
tae, et Biessi penes Carpatum montem. Iis omnibus orien-
taliore sunt sub Venedis quidem iterum Galindae, et Sudeni,
et Stauani, usque ad Alaunos. ¹⁴⁾ Venedicum finum ab ad-
fitis Venedis dictum esse, verba Ptolemaei luculentius do-
cent, quam ut id probare necesse videatur. Cumque,
eodem teste scriptore, Venedi, seu Venedae, per totum
Venedicum finum coluerint: dicendum est, eos a Vistu-
la fl. qui, ut idem auctor narrat, Germaniam a Sarmatia
dirimeret, ad Finnos usque habitasse, atque apud ean-
dem gentem succinum prouenisse, toto iam olim orbe
notum ac celebratum. Huc valet locus Plinii paullo su-
perius citatus. At hoc pacto fortasse a Tacito recede-
mus? ait enim is c. 45. de moribus Germanorum: Non
Venedos, sed *Aesthyorum* gentes dextro Sueuici maris lit-
tore, quod idem est cum Ptolemaei finu Venedico, allui,
neque Venedos, verum Aestios, electrum seu succinum
legere. * Verba Taciti sic habent: *Dextro Sueuici maris
littore Aesthyorum gentes alluuntur; et paullo post: Sed et
mare, inquit, scrutantur, ac soli omnium succinum, quod
ipsi Glesum vocant, inter vada, atque in ipso littore legunt.*
Praeterea, si, praeter Venedos, tot alii populi statuuntur
in Sarmatia, quomodo credibile fiet, Venedorum natio-
nem maximam fuisse, tantam nempe, ut, quidquid inter
Wolgam et Daniam, mare item Balthicum et Graeciam
interfit, implere potuerit? De his rebus nunc differen-
dum

14) Ptol. l. 3. Geogr. pag. 81. edit. graeco-lat. Sanfonii, seu l. 3.
c. 5. Tabula VII. Europae.

dum erit, ne initio adhaerescat oratio. Primum sic cen-
 seo: neque Ptolemaeum, neque Tacitum hallucinatum
 esse; atque Ptolemaeum de vetusto tempore, et antequam
 Aestii regionem ad Electrides occupassent; Tacitum de
 suo, et, postquam in locum Venedorum Aestii succes-
 serint, loqui. Alioqui enim, si Venedi ea regione peni-
 tus excludantur, a qua, amabo, gente *Sinus* ille maris
 Baltici, Venedicus nuncupari potuit? Et posterius vero
 regionem illam Aestios occupasse, ac postea ibidem resedisse,
 argumento est, quod gentem hanc istic, seculo VI. et VIII.
 desinente, Cassiodorus et Eginhardus; ille seculi VI. hic seculi
 IX. scriptores, habitasse, annotauerint.¹⁵⁾ Adiungo vtriusque
 scriptoris verba. Ac Cassiodorus quidem litteras Theoderici
 Regis, ad Aestios datas, quibus de succino transmissio gratias
 agit, sic refert: *Haestis Theodericus rex. Illo et illo lega-
 tis vestris venientibus grandaeuos studium notitiae habuisse
 cognouimus, ut in Oceani litoribus constituti cum nostra
 mente iungamini; suavis nobis, et admodum grata petitio, ut
 ad vos pertineret fama nostra, ad quos nulla potuimus de-
 stinare mandata. Ideo salutatione vos affectuosa requiren-
 tes indicamus, succina, quae a vobis per horum portitores
 data sunt, grato animo fuisse suscepta: quae ad vos Oceani
 vnda descendens hanc leuissimam substantiam, sicut et vestro-
 rum relatio continebat, exportat etc.* Eginhardus vero
 sic habet: *Hunc sinum (Balticum mare sic nominat) mul-
 tae circumfident nationes: Dani scilicet, et Sueones, et quos
 Hormannos vocamus, septentrionale litus, et omnes in eo
 insulas tenent: at litus australe Slavi (sic enim Venedi
 seculi octauo fine tuto iam nominari poterant) et Aesti,*
 et

15) Cassiodor. l. 5. Variar. c. 2. Ep. I. p. 24. Iust. Dithmarus in Ta-
 Eginhard. in Car. M. vita c. 12. citum de moribus Germ. p. 242.
 V. Hartknochii Prussia vetus P. I.

et aliae diuersae incolunt nationes. Cassiodoro accedit ^{De reb. Get.}
Iornandes, seculi itidem VI. scriptor, cum de *Itemestis* ^{c. 5.}
(legendum *Aestis*, recte, opinor, monet Hartknochius) sic
scribit: *Ripam Oceani tenent, pacatum genus omnino; et c.*
23. vbi aperte, praeter Venedos, Slauinos etiam et Antes
vocat, sic habet: *Aestiorum quoque similiter nationem, qui
longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse* (Emme-
ricus Gothorum Rex) *prudenciae virtute subegit.* Aestii
sine dubio Gothici corporis homines erant; tametsi eo-
rum lingua sensim seu ad Slauicam, seu ad Finnicam de-
generauerit. De corpore Gothico testatum faciunt non
solum litterae Theoderici, paullo ante adductae, sed etiam
inscriptio sepulcralis Boleslai Chrobri, vbi *Rex Gothorum*,
seu *Polonorum* nominatur, inde nempe, quod Gothi ali-
qui in vnam cum Polonis gentem deinceps coaluerint, aut
quod eo loco resideant Poloni, quem Gothi Aestii olim
occuparunt. Immo et eadem de causa Gothicas voces
sibi Poloni asciuisse dicuntur. Fortasse Aestii hi iidem
erant, quos Pytheas apud Plinium Guttones, tanquam de
Gothis sint, vocat. ¹⁶⁾ Sed et Tacitus Aestios Germa-
nos fuisse non obscure prodit, cum eos praeter ritum ha-
bitumque Sueuis communem (quod quidem argumen-
tum ad gentilitatem eandem probandam non sufficere, suo
loco ostendemus) lingua Britannicae propiore vsos, et *fru-
menta caeterosque fructus patientius*, quam NB. pro solita
Germanorum inertia, laborare, asseuerat. Ex hoc qui-
dem, quod Tacitus linguam Aestiorum Britannicae pro-

B 2

piorem

16) Sic vero Pytheas apud Pli-
nium l. 37. c. 2. Pytheas Guttoni-
bus Germaniae genti accoli aestua-
rium Oceani, Montem non nomine,
spacio stadiorum sex millium (Cluu.
l. 3. Germ. ant. c. 34. *sexcentorum*

corrigit) credidit. Aestuarii no-
mine non est dubium, quin Py-
theas locum, vbi succinum colli-
geretur, voluerit designare. Idem
forte est de Sciris et Hiris, a Pli-
nio l. 4. c. 13. istis locatis.

piorem fuisse asseueret, Cluuerius l. 3. Germ. ant. c. 45. existimat, Aestios eam in prima sede iuxta Rhenum per commercia cum Britannis didicisse; at sine vlllo fundamento. Verisimilius est, quod Dithmarus habet, ¹⁷⁾ Aestiorum veterum populorum occidentalium linguam *Scytho-Celticam*, quam Britanni quoque diutius retinuerint, fuisse. Quando autem Aestii, depulsis Venedis, littus illud australe occupauerint, nemo scriptorum memoriae prodidit. Valuerit igitur adhuc Hartknochii coniectura, quippe historiae veteris temporis, vt ego quidem arbitror, prorsus consentanea, qui ait, Aestios, cum Gothos ex Pomerellia et Cassubia Pontum Euxinum versus (de quo motu Iornandes videri potest) mouentes, sequerentur, depulsis ab littore Venedis, istuc confedisse.

Declaratum est, quomodo sinus Venedicus, tametsi Aestii seu Aestyi eum occupauerint aliquando, nomen suum Venedis acceptum referat. Nunc in eo versabitur conatus noster, vt, quomodo credibile sit, Venedos, quibus scriptores satis angustos describere limites videntur, tam amplam tamen nationem fuisse, quae tot deinde regiones potuerit implere, inuestigemus. Regiones iam supra generatim saltem, quod hic sufficiat, designaui; vt nihil dicam de cladibus, quas ante, quam regiones illas potissimum inter Graeciam, Istrum, mare Adriaticum, et Franciam occuparent, perpessi fuerunt. De iis Iornandes, Procopius, Menander, alique videri possunt. Haec certe sunt, quae gentem indicent fuisse maximam; sed vbi confederit olim, non facile videtur posse explicari. Et quanquam Ptolemaeus, Iornandes, ac Procopius in primis, vt mox videbimus, Venedorum fedes omnium optime nobis patefecerunt: non minimam tamen rationibus nostris

17) V. Iust. Dithmarus ad c. 45. Taciti pag. 242.

nostris difficultatem obiicere videntur alii tot populi, quos Venedis ita vicinos fuisse laudati scriptores docent, ut Venedis minus terrarum spatium, quam quod gentis huius amplitudo requirat, relinquere videantur. Sed neque illud auspicius fortasse cadit, quod Iornandes et Procopius alias praeterea *Antarum*, Venedici generis hominum, sedes, a Venedis diuersas, nobis patefecerunt, idque propterea, quod ipsas illas sedes, in quibus coluisse Antas iidem tradunt, olim ab aliis populis infestas fuisse, vix possumus dubitare. De his rebus mihi distinctius dissendendum, et difficultas prius omnis, quam ad caetera progrediamur, penitus est explicanda; id si feliciter dederimus perfectum, spem habemus, fore, ut reliqua non improbabiler constituamus. Ac sinum totum Venedicum a Ptolemaeo Venedis attributum esse, ostensum superius est, cum locum ipsum Ptolemaei adduceremus. At tot populi, quos idem in Sarmatia locat, quantum, oro, spatium Venedis relicturi sunt? Sub Venedis Gythones (putem eosdem esse, quos Pytheas *Guttones*, Tacitus *Aestuos*, Plinius *Scyros* et *Hirros* nominauit: nisi potius Aestii dicendi vna gens fuerit, ex omnibus his populis conflata) et Phinnos; Bulanos, aliosque sub diuersis nominibus populos collocauit. Cluuerius certe vnos Aestios latissime coluisse ait. Nam et Prussiam, et totam Curiam, Livoniam quoque, Podlachiam, et Masuriam, ut hodie vocantur, iis attribuit. Tacitus *Peucinos* seu *Bastarnas*, quos Ptolemaeus duplicem videtur gentem facere, opponit Venedis, hosque, *quicquid inter Peucinos Fennoque siluarum ac montium erigitur, latrociniis ait pererrare*. V. Tacitus de mor. Germ. c. 46. Peucinos illos, ac Bastarnas super Daciam coluisse, post Tacitum etiam Ptolemaeus affirmavit. Strabo utroque antiquior ad Tyram

fluuium: Scymnus Chius, qui Mithridatis tempore viuebat, vicinos Thracibus fecit, ¹⁸⁾ eosque Tacitus Germanis accenset. ¹⁹⁾ Omitto *Vidioarios*, quos Iornandes ad ostia Vistulae statuit, ²⁰⁾ atque penes Itemestos, forte *Aestios*, vt iam superius annotauimus, locat. Suspiciari enim quis possit, Vidioarios, tametsi dicat eos ex diuersis nationibus aggregatos fuisse, eosdem esse, quos idem Iornandes c. 17. Vinidarios dicit, tanquam ex Winidis aliisque populis coaluissent. Haec si attendantur: quantum terrarum spatium, oro, Venedis, seu Winidis in eadem Sarmatia relinquetur? Dicat etiam Iornandes, ²¹⁾ Winidarum nationem populosam ad sinistrum latus Dacicarum Alpium, *quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spacia venit*, confedisse? Addat idem: Sclauinos a ciuitate noua (fortasse Nouogradum ad Borythenem, aut alia quaedam ciuitas intelligenda hic est) *Sclauinos* inquam a *ciuitate noua*, et *Sclauino Rumunense et lacu, qui appellatur Musianus, vsque ad Danastrum*, et Boream *Visola* tenus fuisse commoratos. *Ibi, verba sunt Iornandis, paludes, siluasque pro ciuitatibus habent, Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curuantur, a Danastro extenduntur, vsque ad Danubium, quae flumina multis mansionibus ab inuicem absunt.* Christophorus de Iordan existimauit ²²⁾ *se ciuitatem nouam, vti Sclauinum Rumunense ac Lacum Musianum ad Danubium reperisse.* *Ciuitatem enim nouam, Nouas urbem in ora Daciae Lederatae; de qua Procopius l. 4. aedif. c. 6. oppositam*

18) Οὔτοι δε, inquit Scymnus Chius pag. 46. edit. Hudson. Θράκες Βαγάρνοι τ' ἐπήλυδες.

19) Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, se-

de ac domiciliis, vt Germani, agunt, inquit c. 46. in German.

20) Iornandes de reb. Get. c. 5.

21) Iornandes de reb. Get. c. 5.

22) Iornand. de orig. Slau. T. II, Sect. 32. n. 473.

positam esse dixit, quae in tabula Peutingeriana *ciuitas noua* vocaretur, distans a Margo fl. M. P. XLVI. seu 11 et $\frac{1}{2}$ miliaribus geometricis. *Sclauinum* autem *Rummunense*, hodiernum esse *Romunazzi* in Walachia ad *Alutam* fl. ac *lacum Musianum*, seu rectius *Myfianum*, in Mysia, seu Moesia, prope a *Vidino* hodierno, Alutae ostio opposito, quaerendum affirmauit. Equidem Iordani opinionem nec probo, nec improbo; magis tamen inclinatus animus, ut suspicer: Iornandem de suo, quo vixit, et scripsit tempore, loquutum. Nam *Venedos*, seu potius *Winidas* et *Venedos*, in quos post Herulorum caedem *Ermanricus* (vixit is circa illud ipsum tempus, quo Hunni Europae imminebant, et Gothos e Dacia expulerant) arma commouit, nondum ad *Alutam*, aut in *Moesia* hoc nomine notos fuisse, ex Iornande luculenter eruitur. Ad haec ante Gothos *Scythae* et *Getae* eam fere regionem, quae hodie *Transilvaniae*, *Valachiae*, *Moldauiae*, et *Hungariae Tibiscanae* nomine venit, infederant. Gothos, qui hunc ipsum terrarum tractum occupauerant, subinde Hunni in *Thraciam* expulerant, exceptis iis, qui seruato stirpis veteris principe Hunnis dicto audientes erant, et ad *Pontum* colebant; Hunnos post *Attilae* mortem cedere *Gepedes* coegerunt; quorum postremorum indulgentia, opinor, factum est, ut, quod fortasse iis manum auxiliarem seu contra Romanos, seu contra Hunnos, aut *Longobardos* *Slauis* et *Antae* dedissent, eosdem prope *Istrum* considerare licuerit; quo transmissio, infestare seculo VI. Romanas ditiones coeperunt; ut ex *Procopio* constat.

Vtrum illi *Scythae* saltem, qui ante Gothos veterem *Daciam* tenebant, *Slauici* corporis populus, aut gens ex *Slauis*, seu *Venedis* compacta gens fuerit, deinde inquiram. Ultra *Tibiscum*, occidentem versus, *Quadi*, *Carpi*,
Mar-

Marcomanni, et qui non longe ante illud tempus, quo Plinius, viuebant, Iazyges (quod nomen Straboni nondum notum fuisse videtur) vltiora occidentem versus infidebant. Nec scio fatis, vtrum Iazygas Venedis, an Germanis accenseam. Plinius Sarmatas vocat, inter Danubium, Tibiscum, et Carpathum sitos. Sunt, qui Venedici corporis homines Iazygas fuisse putent, quod Venedis, seu Slavis Iazyk *linguam* significet. Ranzanus Germanos fuisse scripsit, fortasse, quod medii fere inter Germanos (Gothos, Basternas et Quados) habitarent. Ranzani opinionem quondam ipse probaui; nec nunc adhuc muto animum, cum non constet, fortuito, an ab Iazyk *lingua*, populus iste suum mutuatus nomen fuerit: an non potius per contemptum, aut aliqua alia de causa a Venedis, ad ortum Vistulae colentibus, sic appellati fuerint? Nam populo aliquando a vicinis nomen adhaesisse, certum est. *Hungaros* Graeci Turcos dixere, cum ipsi *Magyares* se dicerent. Sic *Oirothae*, Calmucki, sed per contemptum, appellantur. Nec obstat, quod Iazygas Plinius Sarmatis adnumeravit. Iam enim pridem quorundam facilitatem improbaueram, cum Sarmatarum, Slauorumque nomen pro eodem haberent. Nam, qui Scythas a Sarmatis distinguit Herodotus, eosdem Scythas ea parte collocavit, in qua Germanae linguae homines posuit. Placet recentis, sed eruditi Viri iudicium: cum *Sarmatarum*, Scytharumque nomina, arbitrarie a scriptoribus veteribus vsurpari dicit, eosque, quos suo nuncupare nomine nescirent, modo *Sarmatas*, modo Scythas dixisse.

Quodsi igitur ex his testimoniis antiquas *Venedorum* gentis amplissimae sedes constituere adgredimur, nae oleum fere et operam, quod aiunt, perdituri sumus! Alia proinde ad id praesidia adhibenda erunt. Et fortasse lucem

cem

cem his tenebris afferet nomen *Sclauinorum*, feu *Slauinorum*, *Slaunorumque*; Antarum item ac Bulgarorum; quippe quos populos ad idem cum Venedis corpus referendos, linguae communio persuadet. Opportune istud; nisi quod nomina illa ab scriptoribus seculo VI. antiquioribus prolata non fuerunt. Scriptores ipsos superius iam laudauimus. Quod hi dant, accipiendum: dum vetustioribus auaritiam frustra exprobramus. Ac tamen forte de recentioribus populorum istorum sedibus commemorare videantur: fortasse tamen ex iisdem coniectura non prorsus incerta de antiquis faciendâ fuerit. Initium Iornandes faciat.

*Antes vero, inquit capite 5to de reb. get. supra citato, qui sunt eorum (Vinidarum) fortissimi, qui ad Ponticum mare curuantur, a Danaastro extenduntur vsque ad Danubium — Ultra quos (Agazziros, quam gentem quoque fortissimam, probabiliter iam Hunnicam,²³⁾ frugum ignaram, pecoribus et venationibus vitam tolerare dixit) dislenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc iam Hunni etc. Habemus Antas et Bulgaros: illos a fluuio Danaastro, vnde nomen *Niester* et *Dniester* manauit; Tyram Ptolemaeus, Mela, Scymnus Chius, Strabo, aliique; Herodotus τύραν, dixere, ad Danubium vsque: istos supra mare Ponticum, probabiliter ad Wolgam, porrectos. Tyratae ii Herodoti videntur esse siti ad Tyrae ostia, atque iidem, quos bello petitos, ac victos tandem grauitè afflixit Winitharius Amalus, Ermanrici apud Ostrogothos successor; is, qui cum suis in eadem cum Hunnis patria (Daciae veteris parte) commoratus, ac Hunnis subditus,*
insignia

23) V. F. Georg. Fray de Hunnis.

insignia principatus sui retinuit. Sic enim Iornandes c. 48. Winitharius *qui Ataulfi virtutem imitatus, quamvis Ermanrici felicitate inferior, tamen moleste ferens, Hunnorum imperio subiacere, paullulum se subtrahere ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines mouit procinctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur: deinde fortiter egit, Regemque eorum Box nomine (significatu Regis late sumpto) cum filiis suis, et 70 Primatibus in exemplo terroris cruci affixit, ut dedititiis metum cadauera pendentium geminarent.* Bulgaros deinde, quos ad Wolgam habitare suspicabar, opinor a Wolga sic dictos. Scio, hanc coniecturam eruditos quosdam advertere, quod omnis ratio nominis similitudine innitatur, argumento, quod copiosos alioqui errores in historia peperit. Mihi perinde est, vel si quis a Volgero *Bolgarum* Duce, de quo Paulus Aquileiensis, dictos Volgares, ac deinceps Bulgaros, existimet; de quo Rege, seu Praefecto quodam, aut Duce laudatus scriptor l. 16. ad annum Imp. Iustiniiani 12 agit; nam, quod certum hic sit, frustra quidem inquisuerimus. Quin autem id sentire non liceat, quod improbable plurimis Viris doctis visum non sit, ²⁴⁾ et quod optime cum Iornande, Bulgaros supra mare Ponticum, sed magis ad septemtrionem, ut deinceps patebit, extendi, docente consentiat? Equidem non putem me aberrare longius a vero, si dicam, Bulgaros Iornandis, vel eosdem, vel saltem iis vicinos fuisse, quos Procopius *Antas* nominavit. Nam cum hic l. 4. de bello Goth. c. 4. populos, qui supra Ponticum mare sunt, qua septemtrioni oppositum est, enumerasset, subiungit: *Vltiora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti.* Haec vero intelligenda de regione cis
Wol-

24) V. D. Freret Institutio veteris historiae discendae obseruat. 6. ex versione Lipsiensi P. IX. pag. 86.

Wolgam sine dubio sunt. Nam ultra Wolgam Slauici corporis populos *olim* haesisse, nemo, credo, est, qui se ostendere posse confidat, nisi forte aut monumenta populi aut linguae patriae usum produxerit, aut grauissimam causam protulerit, cur gens tota terras illas relinquendas censuerit. Duo enim haec desiderari vulgo solent ad veteres populorum sedes designandas. At nihil istorum afferri potest. Nam qui hodie ad Orientem Wolgae colunt, Permatae Ostiatae, Vagoulitzi ac Czeremissi, Fennici corporis populi, coloniae a Russis istuc missae sunt. Quanquam ne sic quidem antiquae Venedorum, aut ipsis affinium populorum sedes rite detectae fuerint. Obstant Scythae, e veteri ultra Wolgam patria ab Issedonibus pulsae, ab Herodoto inter Borysthenem, et Tanaim, a Borysthene ad Istrum vsque collocati; ut videre est apud Cl. Bayerum, qui T. I. Comment. Petrop. Scythiae situm ex Herodoto ad oculum ostendit. Scythas autem a vicinis occidentem et septentrionem versus populis manifeste discernit Herodotus; ut adeo, qui Scythas sine discrimine Venedos, Slauos, aut Antas diceret, se merito praebiturus esset deridendum. Alia proinde mihi via in eunda est, ut sedes antiquae detegantur. Primum fecerendi sunt populi a Venedico corpore prorsus diuersi: cultores regionis veteres a nouis distinguendi: qui populi etsi alio atque alio nomine ab scriptoribus diuersis proditi, probabiliter, atque ex prudenti coniectura Venedis, seu Slauis et Antas accenseri possunt? Nam et historia, ubi scriptores tacent, coniecturas etsi non amet forte, patitur tamen, ac sustinet. Primum Venedis finis totus Venedicus, seu littus maris Balthici, quod inter Vistulam et Fennos interest, omnino tribuendus est. Addenda omnis ea regio, quae a sinu ad Carpathum,

a Vistula ad Borysthenem porrigitur. Nam Aestii, Bastarnae etc. pro aduenis agnoscendi sunt. Cumque hi ad Gothorum genus referendi esse videantur: credibile est, siquidem ex Pythea recte arguit Hugo Grotius,²⁵⁾ eos, annis circiter 300 ante Christum natum, isthuc aduenisse. Adhaec arbitror, Venedos his aduenis locum ita fecisse, ut vel ipsis vicini, vel immixti essent, et quidem ita, ut Aestii (quemadmodum rectius Cl. Cellarius contra Cluuerium censet T. II. Geogr. antiq. L. 2. c. 5. p. 488.) in Borussiae et Poloniae hodiernae parte, quae trans Vistulam est, usque ad Fenos: Venedi vero a littore depulsi in reliqua Polonia, Liuania item, ac Lithuania longe lateque extensi habitarent. Nam Venedos ante Aestios ad finem coluisse, ipsum nomen sinus Venedici indicat, ut iam superius ostensum est: sed neque iis regionibus prorsus depulsos fuisse, ex Iornandis loco citato luculenter constat, ubi ait: *iuxta sinistrum latus Dacicarum Alpium, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae per immensa spacia venit, Winidarum nationem populosam confedisse.* Nullam Iornandes Bastarnarum, seu Peucinorum, quemadmodum neque Phrungundionum, Burgionum, de quibus ante illum Ptolemaeus etc. mentionem facit; quod indicio esse puto, populos hos, quos Germanici, seu Gothici corporis fuisse ex Strabone colligimus, secutos pridem fuisse partim Vandalos, partim Gothos: Gepedas fortasse etiam ac Longobardos, praeter eos, qui seu cum Venedis, seu cum vicinis populis in vnam eandemque gentem diuturnitate temporis coaluere. Quanquam nescio, vtrum Ptolemaeus tot alios populos iuxta Venedos recte collocauerit. Saltim de *Auarinis*, forte *Varinis*, dubito. Parui tamen refert, satisque nobis est, tuto
nobis

25) Praef. in hist. Goth.

nobis Venedorum patriam, et quae certa sit, et antiqua, licuisse designare. Sic neque magnopere laborabo, omnesne, aut saltem plerique populi, quos itidem in Sarmatia Ptolemaeus posuit, Slauci generis fuerint, an mixti potius: vtrum a Venedis prorsus diuersi? cum certi nihil neque affirmari neque negari hic possit, scriptoribus vetustis de hoc perpetuo tacentibus, aut etiam tenebras in ipsis tenebris posteritati nostrae offundentibus. Sub *Venedis*, inquit Ptolemaeus, *Gythones* et *Phenni* etc. De *Gythonibus* dictum est. *Phennos*, vti et *Aestios* (*Aestiuones*) *Lappones*, *Syranos*, *Permios*, *Mordiuanos*, *Tschermislos*, *Votos*, *Vogulos*, et qui ripas inferioris *Irtischii* et *Obii* accolunt *Koudinos*, seu *Ostakos*, lingua a Venedis distinguunt, qui interiorum populorum istorum, vt hodie sunt, notitiam habent, *Scythicam* eis tribuentes; nisi tamen, quod prorsus verisimile puto, prius istic *Venedi* confederint, ad quos postea se *Scythae* adiunxerint, sed, quod numero ac potentia Venedis praestarent, *Scythicam* linguam pariter induxerint.²⁶⁾ Immo eosdem populos aliqua affinitate iungi cum *Hungaris*, ex linguarum, quibus vtuntur, cognatione affirmant.²⁷⁾ De *Hungarica* non dubitem; sed tamen ita: vt linguam eam existimem in *Fennos* ab aduenis, qui in vnam gentem cum illis coiuere, illatam potius, quam *Fennorum* fuisse natiuam. At *Estonicae*, qui contulere, nihil esse dissimilius, quam *Fennicam*, luculenter ostendunt. *Lithuanicam* tamen, quae eadem hodie est cum veteri *Prusica* et *Curlandica*, probabiliter olim *Venedicam*, sed ex

C 3

aliis

26) V. Eberard. Fischerus de Orig. Vngror. p. m. 18.

terem hist. disc. ex vers. Lips. Gottsched. AA. Paris. Acad. P. IX. p. 101. Eber. Fischer cit. l. pag.

27) V. Frereti Instructio ad ve-

26, 27.

aliis sensim corruptam, inde suspicor, quod linguae Venedicae non pauca prodat indicia, immo Lithuaniae incolae ab Iornande pro Winidis habitos, ex verbis eius alias adductis puto recte colligi. Neque liquet satis, quo nomine veteres Lithuaniae, Curlandiaeque populos, (nam haec recentiora nomina sunt,) Ptolemaeus designauerit. Idem est de Fennis et Liuonibus. Tamen in Fenniae et Liuoniae populos veteres, et antequam cum aliis in nouam gentem coirent, e Venedorum corpore fuisse, locorum, quae supersunt in iis, nomina videntur posse docere. Sic ad fluuium *Trender* ciuitas *Vendum*, *Wenden*; fluuius item, et ad eundem situm oppidum *Windauia*, et *Vschevendum* in Liuonia, (nisi tamen recentiores natales habeant,) memorantur. Sic tametsi neque Pruzzos (nam Prussorum nomen posterius est, ac multo magis *Borussorum*) ne quidem nominarit Ptolemaeus; certum tamen habemus, in Prussia, seu Prucia Venedos fuisse, a quibus necesse est, finem illum Venedicum nuncupatum esse. Bulanes vero, Piengitas item, et Biessos penes Carpatum montem, et orientales his Galindas, Suedenos, et Stauanos vsque ad Alaunos sic Ptolemaeus nominauit, ut dubitari possit, rectene Venedico corpori accensendi videantur? At in hoc ego obstinatus sum, ut censeam, amplissimam Venedorum gentem etiam sub aliis nominibus latitasse. Exempla istius generis frequenter occurrunt. Herodotus Sarmatas a Budinis et Neuris distinguit, tametsi in Sarmatia locatis; Getoni, uti et dicti Budini, cum Neuris olim Scythico nomine, et corpore continebantur, tametsi origine Scythae non essent. Erat igitur nomen Venedorum generale: alia eiusdem gentis nomina singularia. At illa, num ipsa istiusmodi fuerint, quae paullo ante ex Ptolemaeo attulimus, quis certo affirmet?

firmet. Hoc equidem largiendum nobis est, populos hos, quos vicinos Venedis Ptolemaeus posuit, neque alteri facile genti attribuendos; Venedis potius, quam alteri alicui corpori accensendos esse. Poterant igitur Bulanes, sic *fortasse* a Graecis potissimum corrupte appellati, esse Poloni; alioqui et *Bolani*, et Boleni vocari soliti. Idem fere est de Ombronibus, Anatrophractis, Arsyetis, et Sobocis, quos Phinnis subiungit Ptolemaeus; nisi quod ne quidem ex nominum similitudine, quae omnino abest, coniecturam aliquam facere liceat. Pien-gitas tamen, et Biessos praesertim, ne prorsus a Venedis excludam, me mouet, quod ad Carpatum sitos fuisse Ptolemaeus dicat; nisi quis iudicet, a Iornandis Vinidariis, mixto ex diuersis populo, non fuisse diuersos. Sed nec Galindas, Sudinosque ac Stauanos a Venedis antiquis exemerim; tametsi priores hodie lingua a Polonica ac Russica diuersa vtantur. Non enim dubium est, ex populorum commixtionibus, diuersas linguas etiam fuisse natas. Galindarum ac Sudinorum Annales veteres Prussiae meminere; quo si mappae geographicae Hennebergeri accommodentur, videbimus Galindas sedisse, vbi nunc Praefecturae, *Neydenburgum*, et *Ortelsburgum*; Sudinos vero, vbi Iohannisburgum, Reina, Lycka, Marggrabowa, seu Olezko visuntur. Ac nescio: an non Stauani, *scilicet Bawoi* Ptolemaei, sint, quos hodie Schlauones ac Slauanos (die Schalauer) appellant, siti pone Praefecturam Olezkensensem, vbi nunc Praefecturae Tilsit et Ragnit. ²⁸⁾ At si hoc euinceretur, etiam *Slauinorum*, quod prorsus cum *Schlauanis* congruit, nomen vetustius esse oportuerit, quam vulgo censeatur. Malim in medio relinquere, mittoque coniecturas alias.

Dicebam,

28) V. Hartknochii Prussia vetus P. I. c. I. p. 24. seq.

Dicebam, Venedos probabiliter ad Borysthenem vsque porrectos fuisse. Nam inter Borysthenem et Hypanim Olbidae, Graecorum colonia, sedebant, vbi nunc Dzieke Pole, campi deserti, et Oczacouiensis agri aliqua pars est. Inde duae vrbes *Olbiopolis*, vt eam Plinius vocat, Olbiam dixere Strabo, Ptolemaeus, et Arrianus in Periplo, et *Miletopolis*, κτίσμα Μιλησίων, Milesiorum opus. Nihil tamen obstat dicere, etiam ista in regione olim fuisse Venedos, cum fieri potuerit, vt seu precario, seu spe inducti, seu etiam vi adacti Graecis locum facerent. At post, Scythae; de quibus deinceps plura dicenda. Inter Hypanin et Tyram Callipidae, et super eos, septentrionem versus, Alazones, quos, quia Herodotus a Scythis distinguit, coniectura est, ad Venedorum gentem pertinere. Id multo magis dicendum de Androphagis, et Melanchlaenis, quos vltra fontes Borysthenis et Tanaidos laudatus Herodotus ponit, et a Scythis seiungit. Suspicio, ex iis esse, quos Procopius Antas vocat, multitudine innumerabiles, vltiora ad septentrionem habentes. Has ipsas sedes adhuc seculo sexto Slauos tenuisse, argumento sunt tres illi Slau, legationis nomine missi ad Chaganum, atque a Romanis capti, qui cum interrogarentur, qua gente oriundi, qua regione, quibus de causis Romana loca obirent, respondebant, se ad Oceanum Occidentalem, hoc est, vt ego arbitror, ad eam partem Baltici maris, qua Orienti oppositum est, habere sedes, quindecim mensium itinere istuc in Thraciam ac vltra profectos, citharas curare ac circumferre, seu, vt in Graeco apud Theophylactum l. 6. c. 2. est, *λύρας* canere, (αὐταῖς λύραις καταψάλλεσθαι) cum tubis circumstrepere non didicerint: bellum ignorantibus optabiliorem autumabant esse exercitationem musicam; ex quo rectius quoque

quoque intelligendus erit locus, de iisdem Slavis tribus, ille Theophanis ad annum IX. Mauriti. Fortasse et in censum hic Bulgari venire possunt, quos septentrionem versus ultra Pontum (prope Wolgam nempe) locatos, Iornandes dixit. Accedit Theophanes, qui ex Nicephoro Patriarcha CP. commemorat, Bulgaros primo regiones illas Maeotidi paludi conterminas, iuxta Gophinum fluvium, seu, ut videtur, *Copam*, Tanai proximum, incoluisse. Idem refert, adiacentem regionem, quae ad Ortum est, *magnam Bulgariam* vocitatum, ideo, quia se circa Wolgam porrigat. Confirmat opinionem non modo, quod posteriores scriptores eodem, ut videtur, loco, seu Antas, seu Bulgaros collocauerint, quo loco fere Herodotus sitos Melanchlaenos et Androphagos fuisse docet, ²⁹⁾ sed etiam, quod mores iis Slavorum haud multum dissimiles attribuit. *Ἀνδροφάγοι δὲ ἀγριότατοι*, inquit in Melpomene c. 106; sed latine referam: *Androphagi agrestissimos omnium hominum mores habent; non iudiciis, non legibus utentes; sunt Nomades, seu pecuariam exercentes, vestem Scythicae similem gestantes, propriam linguam habentes.* Et c. 107. *Melanchlaeni*, inquit, *omnes indumenta nigra gerunt, unde et cognomen habent, qui soli ex his humana carne vescuntur, institutis, h. e. moribus, Scythicis utentes.* Si caetera certa essent; salua omnino res esset. Nam morum similitudo nondum eandem gentem arguit; tametsi ex dissimilitudine morum, prorsus oppositorum, bene diuersam gentem deducimus. ³⁰⁾

Termini-

29) Herodotus sic de Melanchlaenis l. 4. c. 10. *A mari mediterraneo versus usque Melanchlaenos, qui supra Scythas habitant viginti dierum iter.*

30) Liceat hoc exemplo firmare. Sic recte Ser. Princeps Jablonovius contra R. P. Dobnerum ostendit, Bohemos, de quibus Cosmas loquitur initio Chronici sui, non fuisse

D

fuisse

Terminant vero et Androphagi Scythiam, utpote ante Melanchlaenos ab Herodoto collocati, sicut Androphagos antecedunt Neuri, Neuros Agathyrsi. Hos omnes Herodotus partim ad septentrionem, partim ad occidentem Scythis opponit; quemadmodum et Budinos, et Sarmatas, et Gelonos, quos postremos dicit quondam Graecos fuisse. Notentur Sarmatae, particularis populus, situs in ea regione, quam Ptolemaeus postea Sarmatiam vocavit; ut vel hinc videas, Sarmatarum nomen populis omnibus, quos scriptores posteriores Sarmatiae adscripserint, olim minime conuenisse. Quamuis autem horum populorum gentilitatem nemo veterum declarauerit, nisi quod diuersos ab Scythis dixerunt, neque Germanis adnumerari possint: coniectura tamen inde non vana capitur, eos Venedis potius, quam alii genti, adnumerandos esse; tametsi moribus aliquo modo inter se dispares fuisse videantur. Nam Agathyrsos excultissimos viros nominat Herodotus, et aurum plerumque gestantes; in quo discessisse a Venedorum moribus videri possent: tamen caetera in Venedos commode quadrant. Ait enim Herodotus, eos in commune cum mulieribus coire, et tanquam inter se germanos et domesticos, nihil neque liuoris neque odii mutuo exercentes, in caeteris ad Thracum consuetudinem accedere. Id quod nihil obstat, cum certum sit, gentem a gente, quicum commercium ac consuetudo multa est, nonnihil morum trahere solere; nec Scythis illico adnumerauero, quod Scythicis prorsus vsos moribus fuisse, apud Herodotum lego, et periculo ab
ingenti

fuisse Germanos; quia alios, immo oppositos mores Germanis Tacitus, alios Bohemis Cosmas tribuat. Nec refert, siue Cosmas descriptionem

eam a Boëthio, siue ab Eginhardo, aut Adamo Bremensi mutuatus fuerit, eaque Bohemis applicauerit.

ingenti serpentum vi exterritos, sese Budinis iunxisse. Budinos deinde idem Herodotus ingentem nationem et numerosam fuisse docet, sed caesis oculis omnes, et rufos, eosque pro Gelonis, sed falso, haberi, quippe qui a Gelonis et lingua et victu sint dispares: Gelonos autem, quondam Graecos, Herodoti aetate lingua partim Scythica partim Graeca usos. Hos etsi constat ex Herodoto inter Scythas olim habitasse: malim tamen Venedis, quam Scythis restituere; tametsi linguam nativam, et mores multum interea mutauerint. Suspicio enim, initio non Scythas, sed alium populum olim fuisse, atque inter Scythas habitasse. Sed et Sarmatis, seu, ut Graeci efferebant, Sauromatis, suam linguam fuisse a Scythica distinctam, idem docet Herodotus, quum scribit, Scythice loqui volentes, Soloecizasse. ³¹⁾

Existimo autem, hos populos Sarmaticos eosdem esse fere, quos postea Strabo ³²⁾ Roxolanos tanquam ad Rus, seu Ros, quo nomine etiam fluuium Rha, seu Wolgam dictum comperio, appellauit. Non enim mihi persuadeo, populos, quos Herodotus Scythis opponit, ita deinceps euanuisse, ut, quia scriptores posteriores alia atque alia populorum in iis regionibus nomina producant, certo confici possit, novos populos, prioribus depulsis aut alio profectis, successisse. Facile mihi in hoc assentietur, qui Graecorum morem, ac libidinem in effingendis aliis populorum nominibus perspectam habet. De Roxolanis tamen (idem fere est de Antis et Bulgaris) quos Plinius, Ptolemaeus, uti et Iornandes Antas et Bulgarios, circa Maeotidem statuunt, in ea scilicet regione,

D 2

quam

31) Herod. Melpom. l. 4. c. 117. φωνὴ δὲ, inquit, οἱ Σαρμάται νομιζοῦσι Σκυθικῆ, σολοικίζοντες αὐτῆ ἀπὸ τῶ ἀρχαίων, ἐπὶ δ' ἤδη κατὰ τὴν ἐξέμα-
τον αὐτῆν αἱ Ἀμαζόνες.

32) Strabo l. 14. c. 114.

quam teste Herodoto Scythae incoluerant, aliter fortasse differendum fuerit. Id ut felicius praestem, veteris Scythiae situm, qualem Herodotus descripsit, breuiter iuuerit repraesentare.

Primum igitur constat, Scythas sub Darii expeditionem inter Borysthenem ac Tanaim coluisse, sic, ut Tanais ipse iis a meridie opponeretur; ad vltiorem Tanais ripam Scythas exules a reliquo corpore, ac rebelles, sed longius a ripa, immo vltra Wolgam reiectos fedisse. A Borysthene ad Istrum vsque rursus Scythas. Ab Istro ad Borysthenem 10 dierum itinere, seu spatio 60 miliarium: a Borysthene ad Maeotin totidem: a Ponto ad Melanchlaenos altero tanto: ab Oriente, siue Tanai in Occidentem pariter 20 dierum, hoc est 120 miliarium spatio, habitasse. Habitabant igitur intra 45 et 57 fere gradum longitudinis, at 45 et 55 gradum latitudinis, inclusi hinc Tanai, Maeotide, Ponto, et Istro: illinc Melanchlaenis, vbi nunc est ager Mosquensis, et viciniis ad Orientem tractus, supra Gerrhum, Scytharum regionum regionem, vbi Scytharum regum sepulcra erant: Androphagis item, sitis in agri Smolenscensis, Vitepcensisque tractibus, vtrisque circa fontes Borysthenis et Tanais: hinc *Olbitis* ad confluentes Borysthenis et Hypanis, vbi nunc *Dzike Pole*, campi deserti et Ozacouensis agri aliqua pars est; a fontibus enim Bogi ad Kiouiam vsque in Palatinatu Brailauensi inter Borysthenem et Hypanim Scythae aratores coluere. Illinc Alazonibus, quos Herodotus diferte a Scythis discernit, in Palatinatus Podoliae meridionali parte ad Caminiecum, et in Brailauensi tractu, penes Callipidas, qui erant in Orientali Brailauensium tractu, et in Ozacouensi agro ad Occidentem Olbiae vrbis. Tum, Neuris, quos Scythas ipse Herodotus

dotus

dotus negat, ad Desnam fluuium, qui supra Kiouiam in Borysthenem influit, seu ad Orientem Borysthenis sedes habuerunt, supra Scythas agricolas, antequam nempe ob serpentum copiam ad Budinos, nec lingua, nec origine Scythas, a Scythis tamen, inter quos habitabant, expulso, migrarent. Postea enim (Neuri) a fontibus Tirae supra Scythas aratores vsque ad Borysthenem egerunt, in parte Palatinatus Russiae rubrae ad Leopolim, Belzensis, et Volhyniensis orientali, vicini Budinis ac Gelonis, olim Graecis, post lingua ex Graeca et Scythica permista vtentibus, ad occidentem Borysthenis colentibus. Tum Sarmatis, seu Sauromatis proprie dictis, hoc est, qui iam ante Herodotum id nomen obtinuerunt; postea enim, ac circa Ptolemaei aetatem praesertim, nomen Sarmatiae et Sarmatarum latius patebat.

Atque hos populos: Neuros, Budinos ac Sarmatas intelligo, quod neque Scythae fuerint origine, ac fere etiam lingua a Scythis diuersi, ³³⁾ commode, quia nihil contra occurrat, faciatque eius rei cum situs ipse, tum Venedicae gentis amplitudo, post ab Iornande et Procopio luculenter prodita, indicium; Venedis, aliis olim atque aliis sub nominibus latentibus, adnumerauero, vniuersimque hos populos vna cum Venedis lingua vix discretis inter Vistulam, finum maris Balthici, Carpathum, Feniam (nisi olim et istic Slaui corporis homines federint; id quod ita esse valde suspicor) itemque inter Borysthenem non temere inclusero. Suspiciatur quidem Cl. Baye-

D 3

rus

33) Apponam voces aliquas ex Herodoto Scythis olim proprias, vt, Scythicane a Slaui diuersa fuerit, iudicium formari possit. *Aeor* enim Scythis *Vir*, *pata* occidere, *arima* vnum, *spu* oculus, *Tapi-ti*, quae Latinis *Vesta*, significabat. Praetereo mores Scytharum a Slaui diuersos, qui conferri ex Cl. Bayeri Memoriis Scythicis possunt.

rus,³⁴⁾ quem in terminis Scytharum designandis post Herodotum potius, quam Rudbequium, sequi maluimus; Budinos et Neuros, cum semigraecis Gelonibus eo tandem migrasse, vbi Fenni, Aestique sedent; immo eosdem esse, qui apud Snorronem *Vani* et *Voeni* vocantur, olimque Othinum sequutos, esse. Ego etsi dubitare non velim, Scytharum populos aliquos olim Aestiis, et quos Fennos dixere, accessisse; vtrum tamen fundamenta id suspicandi solida D. Bayerus habeat, alii viderint. Fortasse eodem iure dicendum fuerit, eosdem populos ad Venedos sic accessisse, vt, cum linguam ipsorum sibi sensim asciscerent, in idem cum illis corpus coaluerint. Certe enim cultura frumenti, et cepearum, allii, lentium et milii, quibus pascebantur, et quae Scythis cum Callipidis et Alazonibus erat communis, etiam hodie a Slaucis quibusdam populis frequentatur. Melanchlaenos tamen et Androphagos, Alazones item et Sarmatas, qui praeter Budinos inter Tanaim, Wolgam, et Caucasum, vt ex eodem laudato Herodoto, immo et Strabone liquet, olim coluerant, a Slauinicae linguae corpore diuellendos non existimem.

Venio ad eum tractum, qui inter Tiram et Tiarantum fluuios est; iuxta cuius ostia, vbi nunc Bielogrodum et Budziacensis tribus, Tiritas: in mediterraneis vero, hoc est, vbi nunc Valachia, Moldauia, et Transilvania est, Scythas aratores, et ad horum occidentem Agathyrsas Herodotus collocavit. Scythas eos fuisse inde liquet, quod fluuios nominatos Scythiae annumeravit Herodotus. At enim, si Scythae in his fuere terris, quomodo Ptolemaeus *Roxolanos*, Bulgaros itidem ad Maeotidem:

34) Bayer. Dissert. de conuersionibus rerum Scythicarum p. 348. seq.

tidem: Antas vero ad Pontum a Tyra vsque ad Istrum Iornandes posuit? Haec examinanda sunt: vtrum his populis veteres istic sedes recte vel concedi, vel negari possint. Quanquam Roxolanos post Strabonis aetatem primo ad Maeotidem accessisse, cum scilicet Scythae in arctum cogentur, inde eruitur, quod Roxolanos Strabo eodem fere loco, quo Herodotus Melanchlaenos et Androphagos, sub aliis nempe nominibus, ³⁵⁾ forte, quod ad Wolgam vsque, olim Rhas, Ros, et Rus, verosimiliter a Slavis dictum ³⁶⁾ porrigerentur, adhuc statuerat. Idem prorsus est de Bulgaris Iornandis; vt adeo hinc dubio proposito fatis fiat. De Antis demtis iis, qui maxima multitudine ad septentriones teste Procopio habitabant, genere nec a Melanchlaenis, nec a Roxolanis diuersi, fere haereo, federintne iam olim ad Pontum sub Scytharum nomine, aut Tyram inter et Istrum Scythis immisti: an ferius quoque accesserint? Neque tamen dubito, quin inter Scythas aratores (idem est de Scythis agricolis, et Nomadibus, seu pecuariam exercentibus) Slauici generis homines confederint. Timonax ³⁷⁾ 50 diuersas Scytharum gentes fuisse scribit; quam proum est cogitare, inter tot diuersas gentes etiam Slauici corporis gentem computatam fuisse; postquam certum est, Graecos saepe eam gentem, quam certo nominare ignorarunt, Scythicam appellasse. Strabo (l. 7. p. 215.) ait: Scythas quidem pecudibus studuisse, lacteque victitasse, agros vero elocasse colendos aliis (non Scythis) a quibus tributum exigebant:

non

35) Sic enim Strabo l. 7. p. 212. Ρωξολανοὶ — ἀρκτικώτατοι μέταξὺ τῆς ταναΐδος καὶ τῆς Βορυσθίνης νεμόμενοι πεδία, ὑπὲρ δὲ Ρωξολανῶν ἕτινες ὀικῶσιν ἢ ἴσμεν. *Roxolani maxime ad Boream reiecti intra Tanaim*

et Borysthenem incolunt: an super Roxolanis alii colant, ignoramus.

36) V. Bayer. T. 8. Comment. Petrop. de Orig. Russ. p. 415.

37) Timon. l. 1. de Scythis ap. schol. Apollonii Rhodii l. 4. v. 321.

non solventibus inferebant bellum. Nonne autem suspi-
cari licet, hos ipsos tributarios, Slauos etiam potius,
quam Graecos fuisse? Offendi hoc quidam possunt, qui
de Slauis nonnisi gloriosa dici cupiunt. At cogitandum
est, Slauos late dispersos fuisse, atque adeo non omnes
eadem conditione vixisse. Qui ante Strabonem vixit,
Scymnus Chius, in periegesi sua, *Tomitas* ab Scythis di-
stinguit, cum ita canit: ὑπὸ Σκυθῶν ἐν κύκλῳ ὀικημένους, hoc
est, *Tomitas a Scythis in circulo*, hoc est, circa Ponti
partem *habitare*. Et de Dionysopoli sic idem:

Ἐν μεθωρίοις δὲ τῆς Κροβύζων καὶ Σκυθῶν
Χώρας, μιγάδας Ἑλλήνας ὀικητὰς ἔχει,

*In confinibus autem Crobyzorum et Scytharum Terrae (Dio-
nyfopolis) Graecos habet barbaris permistos incolas.*

Dionysopolis, ante Κροβύζοι (*Cruni*) dicta, Moesiae ad-
scripta ciuitas erat: *Crobyzi* Plinio sunt ultra Axiacen flu-
uium. Thracibus eos Athenaeus l. 12. c. 17. et Hero-
dotus Melpom. seu l. 4. adscribunt: Mysiae inferiori Stra-
bo et Ptolemaeus: circa Istrum meridiem versus locat
Stephanus; nec scio, an iidem fuerint, quos postea Por-
phyrogenneta libr. de adm. Imp. c. 9. *Cribetaenos* vocat,
Russorum tributarios, et ipsos de Slauinorum genere.
Res definiri nequit: tamen relinquitur, inde Scythas Mi-
thridatis aeuo ultra Istrum coluisse. Fortasse ex his ipsis
Scythis, hoc est, iis, qui a Tyra ad Miarantum et Istrum,
per hodiernam Moldauiam, Valachiam, et Transyluaniae
partem orientalem, porrigebantur. *Getae* dicti fuerunt,
antequam nempe Gothi Daciam, eiectione ab Traiano Da-
cis, occuparent. Nolim enim Hugoni Grotio subscri-
bere, existimanti, Gothos 300 ante Christum natum an-
nis etiam in ipsam Daciam penetrasse. Qui enim credibile
hoc

hoc est, cum Gothorum nomen apud Strabonem, qui circa Christi tempora vixit, nusquam adhuc occurrat? Idem est de Dacis; nam Dacos Getarum sobolem Pompeius Trogus apud Iustinum l. 32. c. 3. utrosque, Getas nempe et Dacos, eadem lingua usus, Strabo l. 7. p. 211. enuntiauit. Getas et Dacos ortos ex Scythis et populis Sarmaticis mixtim colentibus; partem autem posteriorum, Venedis affinium, et communione eiusdem linguæ coniunctorum fuisse ipsos illos, quos Iornandes *Antas* aperte compellauit, colentes ad Pontum inter Tyram et Istrum. Ex quibus et illud deducitur, Slauici corporis homines Scythis immisos non modo in ea regione, quam Daciam aliquando dixerunt, sed etiam ultra Istrum in Mysia et Thracia. Nam Getas etiam ultra Istrum habitasse Strabo l. 7. p. 211. docet, sic inquit: „Apud „Graecos notiores sunt Getae, ob crebras in vtramque „Istri ripam migrationes, et quod Thracibus sunt My- „sisque permisti; quod ipsum Triballis etiam, Thraciae „genti, usu venit; ostensum enim est, migrationes populis „contingere, vbi finitimi in imbecilliores impetum fa- „ciant, sicut, qui trans Istrum Scythae, Bastarnae, et „Sauromatae saepe praeualuerunt, pulsisque aliis in eorum „loca immigrarunt, quidamque eorum vel in insulis, vel „in Thracia substiterunt: at qui ab altera sunt parte, ab „Illyriis maxime opprimebantur.“ Non dico, Getas seu Dacos simpliciter dici Slauos potuisse; alioqui enim et Slauos eosdem cum Thracibus dicere licuerit; quippe quibus perinde erant, teste Strabone, permisti Getae, seu Daci. Hoc tamen tuto me affirmare posse arbitror, Slauos sub Getis latuisse, tametsi Slauorum nomen minime praeualuerit. Etenim ut Plinius Scythas inter Tyram et Tiarantum ab aliis Getas, a Romanis Dacos fuisse di-

E

ctos:

etos: ita eosdem ab aliis Sarmatas, ex iisque Hamaxobios aut Aorfos, item Scythas degeneres, et a feruis ortos, aut Troglodytas: mox etiam Alanos et Rhoxolanos nominatos fuisse, idem Plinius l. 4. c. 12. n. 25. tradit. Nec nos moratur Strabo, cum l. 7. p. 210. de sua aetate scribit, Getas, quorum ad 50 millia (πέντε μυριάδες) ex trans Istrum sitis partibus in Thraciam traduxerit Aelius Catus, eodem cum Thracibus sermone fuisse vsos; id enim intelligendum vel de parte Thracum, vel de iis, qui ex Getis cognominati Thraces, et Thracibus Mysisque permisti erant. Nam, vt Thracas simpliciter Slauonici corporis homines nemo dixit; ita nec credibile est, Thracas simpliciter Slauonico sermone vsos fuisse: verum linguam eorum ita permistam, vt, ad quam eos gentem referas, statuere non possis. De Getis, seu Dacis, in Dacia veteri confidentibus, habemus manifesta exempla in urbium nominibus. *Arcidana, Peleudona, Acidana, Rusidana, Sarmategte, Zurobara* magnam affinitatem sane cum Slauonico habent. Pauciora fortasse in Thracia. Nam *Bria*, quae vox, teste Strabone l. 7. p. 221. Thracica sit, et *urbem*, seu πόλιν, significet, vtrum ab Illyrico *Biregh*, voce editiorem locum significante, sit, vt vult Sebastianus Dolci p. 15. nondum certum est. Ac si etiam Thraces *Mesembriam* et *Selymbriam* sua lingua *Mesembriegh* et *Selymbriegh* dixerint: nondum conficitur, Thracas vocem eam ab Illyriis sumsisse, cum ipsi Slaui, postquam in Illyricum venissent, eam vocem a veteribus incolis adsciscere potuerint: fere quemadmodum vocem *Vspeto*, qua voce Slaui Illyres rem superbam et magnam denotant, a Graecis Illyribus adsciuerunt. *Aspetum* ἀσπετον autem dicebant Graeci *inimitabilem*, quemadmodum ex Plutarcho in Pyrrho patet; vbi sic legitur: *Ex-*
binc

binc Achilli honores in Epiro diuini sunt habiti, quem ipsi sua lingua *Aspetum*, hoc est, ingentem cognominant. *Aspetos* autem vox Graeca est, ἄσπετος, immensus, quem *assequi nequeas*. Rectius Thracibus, sed ex Getis Slauisque permistis, vocem *Bilazora* tribueris, quam quidem vix a Slauonico possis eximere. Locus erat in Paeonia vetere, antequam Macedoniae adiungeretur. Neque huius vocis origo ad seculum Christi quintum aut sextum, vt pleraque castrorum nomina Illyrici apud Procopium Caesariensem libro de aedificiis, referri potest, quippe iam seculo II. ante Christum natum notae. Sic enim Liuius l. 44. c. 26. de Perseo: *Eo mittit* (Perseus) qui anno ante Christum natum 178. Philippo in regno Macedoniae successerat, *Antigonum ex purpuratis vnum, qui iuberet, multitudinem Gallorum ad Bilazora* (Paeoniae is locus est, et quem *candidam auroram* interpreteris) *castra mouere*. Paeoniam autem accessisse Macedoniae, Iustinus testatur his verbis: *In regione, inquit, Paeoniae, quae nunc portio est Macedoniae* etc. Facile autem fieri poterat, vt seu Scythae Slauicis populis, seu Thraces vtrisque permisti, vicinis aliquando regionibus direptis, locum illum aedificarent, imposito de eorum, qui tum inter ipsos praeualebant, lingua, nomine; nisi forte malis dicere, Slauici corporis homines istuc penetrasse, et aliquanto etiam tempore olim sedisse, de quo tamen postea. Quid si locus, *Bilazora* dictus, nomen hoc obtinisset, eo modo, quo e. c. oppida quaedam in Polonia, aut Bohemia Germanicum nomen obtinuerunt? Germanos nempe ortu et in Polonia et in Bohemia non paucos numeraueris Viros nobilitate conspicuos, qui, cum olim in ius et obsequium Ducum ac Principum Bohemiae Poloniaeque venissent; praediis insuper et ditionibus fuissent aucti; iisdem suis praediis, aut aliis

a fundamento erectis, de lingua sua nomen imposuerunt. Sed et voces quaedam aliae Slauicis vix eximendae. *Taurési*, quod oppidum erat Dardaniae, teste Procopio Caesariensi, vicinum Bederianae castello, ad confinia Illyrici et Thraciae situm, ac Iustiniani Imp. patria, deprehenduntur. Testatur enim Theophilus Iustiniani biographus, et Synchronus, ex quo Alemannus notas subinde in historiam arcanam Procopii scripsit, Iustinianum Imp. a popularibus suis *Vprauda*, quod *vera iustitia* interpreteris, et utique Slauica vox est, nuncupatum: sorori autem Iustiniani, uti et matri eius, sorori Iustiniani auunculi, nomen fuisse *Bigleniza*. 38) Quas voces quis est, quaeso, qui non Slauonicas agnoscat? *Prauda* enim etiam hodie Slavis est veritas, vel etiam *ius*: apud ipsos Russos hodie *vprau*, *recte* vel *vere* audit. 39) Sic et *Bigliniza* sono ipso Slauonicam originem prodit. Adde, quod Iustinianus, teste laudato Procopio, se in priuatis colloquiis *sermone, habitu, ingenio ad barbarorum* consuetudinem comparauit. Adiungi his possunt castra Illyrici, barbarum sonantia, et non nisi Slavis adscribenda; qualia sunt: *Bidzo, Brege-daba, Sobastas, vel Suabastas, Sarmates, Pretzuries*, et plura alia, quae apud Procopium libris de bello Gothico, aedificiis, et in arcana historia sponte se offerunt. 40)

Scio esse, qui ex his vocibus, plane etiam Slauos, ante tempora Iustiniani, sub quo primum alioqui legimus, Slauos et Antas, transmissis Istro, in Thraciam, Macedoniam, et Illyricum irrupisse, pridem in his regionibus habitasse, atque has ipsas regiones inter antiquas Slauorum fedes esse numerandas censeant. De Thracibus, Moesis
ac

38) V. Alemannus in c. 12. hist. 144.
arc. edit. Paris. p. 137. seqq.

39) Idem ad cap. hist. arc. p.

40) Plura vide apud *Celf. Iablonouium* in Lecho.

ac Getis, quibus Slauos immixtos fuisse prorsus probabile fit, iam superius adnotauimus. De caeteris nunc dispiciendum. Obseruo autem *Tauresium*, seu *Taurisium* ad fines Illyrici, et Thraciae ⁴¹⁾ a Procopio collocari, Dardanium autem ipsam, in qua *Tauresium* fuerit, ab Strabone, Illyrico; a Plinio vero l. 3. c. 26. *Maesiae* adscribi. Suspicio erat, *Tauresii* originem vel ad *Teuriscos*, veteris *Daciae* populum, de quo *Ptolemaeus*, ultra *Istrum* ad limites *Thraciae* et *Illyrici* profectum, vel ad *Tauriscos*, *Istri* accolas, quibus *Strabo* l. 7. p. 102 *Teuristas* adiungit, referendam. Sed id falso fortasse: quod *Strabo* utramque gentem *Gallis*, quamuis nihilominus ipsos hos *Thracibus* et *Illyriis* permistos, accenseat. Nisi forte dicas, et *Tauriscos* ad *Teuriscos* seu *Teuristas* ex *Getis* etiam coaluisse, praeualente *Gallicae* gentis nomine. Ut sit: *Tauresii* incolas affinitatem aliquam cum *Slauis* habuisse necesse est, quod *Iustinianus* voce nec *Latina*, nec *Celto-gallica*, nec *Graeca*, sed *Slauicae* perquam affine *Vprauda* dicebatur; nisi forte dicas, vocem *Vprauda* propter initialem literam *V* adiectam *Tauresii* incolas ceu peregrinam sibi asciuisse, atque adeo vocem eam in lingua ex pluribus coagulata perstitisse integram. Non est hoc nouum atque inusitatum. Nam et *Graeci* sibi voces a *Latinis*, *Gothi* a *Slauis* adsciscebant, aut certe eorum consuetudine suas efferebant, quin *Graecos* et *Latinos*, item *Gothos* et *Slauos* eandem gentem quis audeat dicere. Exempla habemus in *Dulcissimo* *Δελκισσίμω*, *Vigilantiae* sororis *Iustiniani* marito: *Ἰλδέρσιος*, quam vocem in titulo *Procopii* *Suidas* legit. *Ῥαιφρενδάριος* dixit quoque *Pro-*

E 3

copius

41) Hinc est, cur aliqui *Iustinianum* Imperatorem *Iustiniani* auunculum modo *Thracem*, modo *Illy-*

rium dixerint. *V. Alemannus* in notis ad *hist. arc.* c. 6. p. 98.

copius in hist. arc. c. 14. Sic Gothis vox *Straua*, conuiuium, vt est apud Iornandem, significabat; tametsi vox ea Slauis fuerit propria. Sic Gothorum Regum nomina, eadem syllaba, qua Slauorum, terminata comperimus. Valamir, Theodemir, Wildemir etc. Reges Gothis erant: vt Tempimir, Iaromir, Slauis Duces. Adde nomen *Amalafuntha*, quod legi quidam volunt *Amalafuenta*; item *Mathafunta*. Quanquam horum nominum originem a Teutonicis deduci, contendat Vorburgius T. I. p. 448. nempe a Teutonico, *Schwand*, vel *Schwind*, quod *matronam* significabat. Fallitur autem Sebastianus Dolci, cum ex his nominibus confici putat, Gothos Slauonici corporis homines fuisse. Et quid hic scriptor dicet, si nomina Regum itidem Gothicorum, *Ermanrich*, *Geberich*, *Helderich* etc. ipsi opposuerimus, nomina, quae sane aperte Teutonica sunt? Nimis certe ille praecipitanter, cum ex vocibus aliquot de vniuersa gente iudicium fert; porro vtrum ex Bigleniza, voce origine barbara, vt Alemannus existimat, Iustiniani seu Mater, seu Soror, latine dicta sit *vigilantia*, ac non potius de graeco sumta, adhuc dubium est. Nam reuera, vt est apud Mauritium in Strategicis, adnotante ipso Alemanno, Graecis *Βρυλίας* est *vigilia*, et *Βρυλίζεν* *vigilare*; vt adeo ex hac saltem voce certa non possit coniectura formari. De *Istoko*, quo nomine nuncupatum *Sabatium* Iustiniani Imp. Patrem, ex Theophilo Alemannus docet, indicium in eo Slauonicae linguae latere negare nolim.

Vt autem largiamur, istiusmodi voces originem suam Slauonicae genti debere: non tamen inde tuto conficiemus, linguam Slauicam in his regionibus olim ita praeualuisse, vt gentes has omnes origine fuisse Slauos, atque in his ipsis regionibus, sed etiam veteres iam sedes habuisse

habuisse

habuisse credamus. Nam, quae olim lingua, antequam populi tam diuersi, puta, Scythae, Getae, seu Daci, Graeci; item Galloceltae, Slaui etiam ac Latini inter se commiscerentur, in his regionibus dominata fuerit, nemo scriptorum veterum vel indicio prodidit. Neque ex vna voce, *Bilazora*, quae, indice *Liui*, in veteri Paeonia certo reperitur, et linguae populoque Slaucis eripi non potest, nemo sane prudens ad omnes reliquos circumpositos populos argumentari cupiat. Habent voces suas Persae: habent Graeci, Germani; habuerint quoque Scythae voces quasdam Slauis communes; neque inde deducas, aut hos aut illos vnus corporis populos fuisse. Adhaec etsi aliqua locorum nomina seu in Moesia, seu in Thracia, Macedonia item ac Epiro, Illyrico quoque et Pannonia reperiuntur, aut Slaucis affinia, aut quae non nisi artificiosissime, id quod Sebastianus Dolci et Grubifichius solerter et ad fastidium vsque praestiterunt, detorqueri possunt; plura tamen, et fortasse vetustiora reperiuntur, quae ea cum Slaucis affinitate prorsus careant. ⁴²⁾ D. Freret. dissert. de origine et rebus gestis primorum incolarum Graeciae, art. 7. existimat, Getarum ac Thracum linguam, matrem fuisse Graecae, ac Slauonicae. Id si verum esset; nam D. Pelloutier veteres Thracas Teutonicos homines fuisse ostendit; id, inquam, si verum esset; facile inde ratio dari posset, cur in vetere Thracia, Paeonia, Illyrico nomina locorum Slaucis simillima deprehendantur. Dubium igitur manet, vtrum Slauci corporis homines, saltem antiquitus, in istis regionibus, hoc est, Thracia, Paeonia, Moesia, fedes habuerint.

Nam de Illyrico, quo probabilius (ex Strabone de Dardania) reponendum est Tauresium, Iustiniani patria,
minor

42) Confer cum his Strabonem, Plinium, Ptolemaeum etc.

minor est difficultas. Sum enim in ea opinione, vt cen-
 seam, castella aliaque loca, quae Procopius Caesariensis
 Illyrico (idem fere est de plerisque aliarum regio-
 num) adnumerat, non ita esse antiqua, vt ex illis anti-
 quissimae Slauorum, seu Winidorum, et Antarum fedes
 defigi recte possint; immo seculo III. IVtoque vix esse
 antiquiora, rationem habeo: quia haec nomina castello-
 rum aliorumque locorum, quae a Procopio siue in libris
 de bello Gothico, siue libro de aedificiis commemoran-
 tur, frustra apud Plinium, Ptolemaeum, Strabonem ac
 Pomponium Melam quaeruntur. Accedit, quod, a qui-
 bus loca tot, etiam in Illyrico, vel aperte Slaucis vel certe
 Slaucis affinibus nominibus insigniri facile poterant, no-
 minari, ac fere designari populi possint. ⁴³⁾ Sic ex Au-
 relio Victore aliisque nouimus, Scythas (a quibus Slauos
 nemo *penitus* exemerit) imperante Gallo circa annum Chri-
 sti 253, Macedoniam, Thessaliam, Graeciamque diri-
 pisse; anno 267 Gothos, quibus immistos fuisse Slauos vel
 inde liquet, quod hac et non alia de causa Gothos eos-
 dem esse cum Slauis permulti scriptores existimauerint.
 Gothi, inquam, aliique Germanici corporis populi oras
 Italiae et Illyrici vastauere. V. Zosim. l. i. Scythaeque,
 qui Istrum traiecerunt, ab eodem Athenaeo repulsi sunt.
 V. Trebell. in 30 tyrannis. Anno 269 Gothi ad Mar-
 tianopolim, Thessalonicam, Byzantiumque profligati, vt
 ex eodem Trebellio discimus. A. 272 Aurelianus contra
 Zenobiam proficiscens in itinere magnis praeliis barbaros
 in Illyrico, Thracia, Bithynia vicit, recuperatis, quas
 barbari infederant, Byzantio, Thyana et Antiochia. V.
 Vopiscus,

⁴³⁾ Sic Strabo tradit, suo tem-
 pore 50000 Getarum ab Aelio Ca-
 tone ex transilustriana regione in

Thraciam traducta esse, eosque
 Myfos, seu Moesos esse.

Vopiscus, et Aur. Victor. Probus a. 279 Illyricum a Getis nunc subactis interceptum recuperavit. V. Vopiscus. Altero vero post anno idem Probus 100000 Bastarnarum in solo Romano, in Thracia praesertim, ad tuendos, contra barbaros, fines, collocavit. Anno 295 ingentes captiuorum copiae ex Carpis, Bastarnis et Sarmatis in finibus ab Imperatoribus collocatae sunt. Idatius. Anno prius 282 Carus, Sarmatis domitis, eorum 20000 cepit. V. Vopisc. Aur. Victor. A. 334 Sarmatarum ferui contra Dominos rebelles pulsi ad 300 et amplius millia a Constantino acceptati, per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, et Italiam diuisi sunt. V. Hieron. et Idat. in Chron. Ammian. l. 17. et 19. Anonymus apud Petauium. A. 376 Gothi ab Hunnis expulsi susceptique a Romanis in Thracia collocabantur. Ammianus. Ipsam autem Thraciam anno 422 Hunni vastarunt. Iornandes de reb. Get. c. 50 ait, populis caeteris, qui Attilam in Italiam secuti essent, varias sedes nactis, Sarmatas, Cemandros et quosdam ex Hunnis in parte Illyrici *ad Castrum Martenam* collocatos fuisse. Adde Boerebisten natione Getam, de quo Strabo l. 7. Istro audacter traiecto, Thraciam ad Macedoniam vsque depopulantem, et *Celtas Thracibus et Illyriis permixtos* euastantem.

Quam commode in his vastationibus et Illyrici occupationibus castella condi, ac barbaris nominibus insigniri poterant? Non eo haec asseuero, tanquam prae fracte negare velim, olim iam et antiquissimis temporibus aliquos Slauonici corporis homines in Illyrico consedisse; hoc tantum aio, difficulter probari id ipsum posse, cum nulum neque veterum testimonium, neque argumentum

F

aliud

aliud ad hoc asseuerandum suppetat. Multo autem magis errare mihi quidem videntur illi, qui populos prope omnes, quos legimus in his regionibus aliquando sedem fixisse, puta, Thracas, Getas, Gothos, Vandalos, Marcomannos, Scythas, Illyrios, fuisse Slavones contendunt, aut Slauos Bohemiae, Morauiae, Misniae, Lusatiae ex Illyrico deducunt. Illos, qui primum tuentur, inter quos vel praecipui sunt Dolci, et Grubisich, satis, opinor, euertit, ipsa, qua nituntur, opinionis infirmitas, tum eruditorum de linguis Gothorum praesertim, Vandalorum et Marcomannorum iudicium; vt adeo nec operae pretium esse videatur, eam ex professo refellere. Qui alterum aiunt, etiam hodie permultos esse intelligo, quibus, quid responderi posse putem, iam nunc expediam.

Ac causam quidem, cur viri quidam docti existimant, Slauos ad occidentem sitos ex Illyrico populariter venisse, linguam Slauis et Illyriis communem esse sine dubio oportebat. Haec enim ratio vel prima est de gentium communionem arbitranda. *Linguam* aio, non *vocem vnā alteramue*; multo etiam minus dubias quasdam voces, quae pluribus populis communes esse poterant. Si enim hoc spectes, quantis necesse fuerit erroribus te et historiam implicare? Iam vero eandem, quae Slauis erat, Illyriis quoque communem linguam fuisse, vt credam, nullo quidem pacto induci possum. Obstant Gallo-Celtae, iam ante Strabonis tempora per Illyricum diffusi: obstant Graeci, quibus sua pars relinquenda, ab his enim Illyris Graeca nomen accepit. Quid dicam de Sarmatis, Bastarnis in Illyricum distributis, de Gothis et Hunnis, longo tempore Illyricum occupantibus? Quid de

de

de Latinis et eorum coloniis, iam ab illo inde tempore, quo vel a Fulvio Flacco domiti sunt Illyrii, vel cum Marcus Figulus Dalmatas subegit, in Illyricum traductis, adeo, ut in ciuitatibus latina lingua potissimum dominaretur? Exemplo sit D. Hieronymus natione Dalmata, adeoque Illyrius (nam Dalmatiam partem fuisse Illyrici, et ex Ptolemaeo ac Plinio, et ex Sexto Rufo constat) quem profecto quis eruditorum hodie *Slauum* fuisse dicat? 44) Non tamen nego, plebeiis ac paganis Illyrici hominibus suam, et quae latina non fuerit, linguam fuisse; sed qualem? non certe, vel Graecam, vel Slauonicam, vel Teutonicam, verum linguam ex pluribus linguis concretam, et *verum linguarum chaos*. Id ita esse, iam D. Freret obseruauit. 45) Obseruauit id quoque D. Schloetzerus, cum docuit, veterem Illyriorum linguam in montibus Albaniae hodie superesse, et in libello quodam Romae impresso, in quo doctrina Christiana composita a Roberto Bellarmino in eam linguam traducta sit, discrimen inter utramque linguam affatim apparere. 46) Quodsi igitur Illyriorum lingua ex variis linguis coaluerat, adeo, ut ad certam referri speciem non possit: si eadem illorum lingua fuit, quae est Epirotarum, et Albanensium: quomodo credibile est, Slauos ad occidentem, homines lingua ab Illyriis quam dissimillimos, ab illis ipsis profectos fuisse? aut vnde factum, ut idioma Slauorum occidentalium ab idiomate popula-

F 2

rium,

44) V. Whiston in praef. ad Mosis Choronenf. hist. Armen. p. 7. apud Schloetzerum Probe Aufsischer Annal. II. p. 64.

45) Frerets Anweisung die alte Geschichte zu erlernen obseru. IX.

46) V. Schloetzerus l. c. libel-

lus inscriptus est Italice sic: Doctrina Christiana composita dal Rob. Bellarmino, tradotta in lingua Albanese dal Reuer. Don Pietro Budi, Romae 1636. 12. Ibi lingua haec vocatur patria Scanderbegi, et idioma Epiroticum.

rium, a quibus discesserunt, toto coelo differret? Apparet igitur, opinionem illorum, qui Slauos occidentales Illyrios veteres credunt, oppido esse infirmam. Adde alterum iuxta incredibile. Quis enim credat, tantam Slauorum multitudinem, qualis deinde tam amplas in occidente terras implere potuerit, antea inter Latinos, Graecos, Gothos etiam colentem, ita autem latentem, vt ne quidem ab illis distingui potuerit, populariter nihilominus, quin suspicionem de hoc Graecis, Latinisque praeberet, excedere Illyrico potuisse? Sane scriptores, Iornandem et Procopium Caesariensem intelligo, qui vel primi seu de Winidis, seu de Slauinis et Antis commemorarunt, gentem hanc omnem, et in regionibus trans Istrum sitis habitasse, et traiecto Istro, seculo primum VI. in Moesiam, Thraciam, et Illyricum traiecisse docuerunt. Locum Iornandis iam superius dedimus. Libet nunc ex Procopio locos huc facientes subiungere. l. 3. de bello Goth. ex graeco latine c. 40. sic habet: *Sclauinorum ceteruae, quantae nunquam ante prodierant, traiecto Istro flumine, Naifum venerunt.* Et infra: *Quo tempore, inquit, Iustinianus imperium obtinuit, Antae Sclauinorum accolae, transito Istro, in Romanorum fines cum magno exercitu irruerunt.*

L. 1. c. 27. Cum Belisarius contra Vitigem in Italia pugnaret, suppetias ab Iustiniano accepit; *plerique, inquit Procopius, Hunni erant, Sclauini, et Antae, qui NB. trans fluuium Istrum, non procul a ripa habitant.* Stupendum igitur, cum Germanus quidam scriptor Sclauinos et Antas hos Chrobatos seu Illyrios esse censuit?

L. 3.

L. 3. c. 14. *Vlteriora ripae Istri partem maximam habent*; de Slauis et Antis loquitur. Item eod. libro c. 29. *Sclauinorum*, inquit, *copiae, traiecto Istro flumine, totum Illyricum, Epidamnium vsque foede vastarunt*. Omitto plura ex Procopio testimonia. Suidae tamen testimonium, quod deprauatum apud aliquos scriptores, Beatum Rhenanum, Balbinum et Pessinam, et nouissime apud auctorem Apologiae aduersus Luciferum lego, adiungere placuit: *Σκλαίβηρον ἔθνος*, inquit Suidas in Lexico, *τὸ πέραθεν τῆς Ἰστρίας, Gens Sclauina trans Istrum*, scil. habitat. Hoc vnum Suidas de Sclauinis, caetera spuria sunt, a quocunque fuerint adiecta. E quibus etiam hoc mirum videatur, necesse est, Slauos tanto numero Istrum transgressos in Illyricum penetrasse, nec a suis consanguineis, Illyricis, si quidem, vt quidam volunt, Slaui et ipsi fuerunt, neque ex cultu, neque ex ingenio, neque ex lingua agnitos fuisse. Omitto Procopii testimonium, docentis, Slauinos et Antas *ab antiquo* vsos populari imperio fuisse; id quod nescio, quomodo conciliari possit cum Illyriis, quos sub Regibus, donec Illyricum in Prouinciam Romanam redacta esset, fuisse, ex historia Romana luculenter docere possumus. Adde mores, adde religionem Illyriorum, illos diuturna cum Latinis, Graecis consuetudine mitigatos, istam prorsus Christianam, et ita iam firmam, vt Iustinianus Imp. Illyriis in Bederiana, in qua educatus erat, et quam mirifice ab se amplificatam *Iustinianam* primam deinceps dici voluit, Archiepiscopum constitueret. V. Procop. l. 4. de aedificiis.

At hoc non praecipue hic agitur; praecipuum illud: an Slauici corporis populi sedes antiquitus hic fixerint?

F 3

Ego,

Ego, vt, quod verissimum esse censeam, aperiam, aio, de veteribus, ac primis Illyrici habitatoribus, cuius generis fuerint, non liquere. Nemo enim de hoc veterum scriptorum nobis transcripsit: omnes, vt vidimus, sedes iis primas in regionibus vltra Istrum positas, seu ad septentrionem Istro obiectum designant. Mixtum tamen genus hominum, etiam, qui origine Slaui erant, Illyrios fuisse, non nego, certo affirmare non audeo; nam voces *Vpranda*, *Istoki*, paucissimae indicium certum de tota gente facere non possunt. Poterant, vt initio linguae diuersarum gentium, barbararum praesertim, pauperes erant, altera gens ab altera voces mutuari, et adsciscere. Ac si etiam Slauos immistos Illyriis vltro largiar, quae primario Illyriorum lingua fuerit, designari non posse puto. Sane Cluverius l. 1. Germaniae antiquae eo inclinavit, vt Illyricos, et Britannos, et Hispanos, Celtarum nomine comprehensos, et communi Celtica lingua vfos esse, dialectis tantummodo distincta, approbaret. Vtinam saltem hoc certum teneremus, quibus olim Slaui nominibus comprehensi fuerint! *Σπόγες* antiquitus et Slauos et Antas nominatos fuisse, Procopius Caesariensis solum docuit. Legi, qui existimarent, ideo *σπόγες* dictos, quod per diuersas regiones dispersi essent: id quod etsi nullo scriptoris veteris testimonio faciunt, non tamen faciunt improbabiler. Commentator in Hagecianos Annales pag. 73. P. II. *σπόγες* a comitiis dictos credit, quod *Spōr* Slauonice *comitium* sit. Crederem id et ipse, si quidem ostendi posset, Slauos et Antas ipsos se *σπόγες* nominasse, et non ita a Graecis fuisse appellatos, aut etiam ex scriptore quodam vetere doceri posset, quae illa Comitium, vbi, et quando celebrata? Graeca vox est *σπόγες*, non Slauiica, neque ex Slauiico forma-

ta,

ta, adeoque nihil cum confictis Slauorum comitiis affine habet. Probabile tamen est, Slauos seu Scythis, seu Getis et Dacis, in ea inprimis regione, quae olim Dacia vocabatur, permistos fuisse, et fortasse Slauos prius eas terras incoluisse, quam Scythae, ab Essedonibus pulsī, superato Wolga flumine, Tanai item ac Borysthene, a Tyra ad Istrum vsque coepissent colere. Idem cum proportione, et quod ad veteres sedes attinet, dicendum de Scythis, quos regios vocant scriptores, sitos inter Tanaim et Borysthenem. Antas, quos ait Iornandes a Tyra ad Istrum circa Pontum coluisse, reliquias Slauorum Scythis immistorum fuisse puto; nisi sint ex iis, qui ad Wolgam habitabant olim, dicti etiam Bulgari, quasi Wolgari. Prior opinio etiam magis sustineri posset, si quidem verum esset, Decaeneum Strabonis esse ipsum illum Othinum, quem scriptores septentrionales, praeunte Snorronne, aiunt, Boerebista Rege seu Duce occiso, populo autem Getico diffidiis distracto, migrationem in septentrionales plagas suscepisse. V. Bayerus Diff. de Conuersionibus rerum Scythicarum, quae extat Tom. V. Comment. Petropol.

Antas itaque dictos a Graecis reor, et quidem a voce Ἀντι, quae *contra* significat, tanquam contra seu Slauos, seu gentes alias habitauerint. Quo postremo sensu vere ἀπὸροι olim dici poterant, quod dispersi non solum, habitaculis sparsim positis, sed etiam per regiones diuersas habitarent. Huc adde regionem inter Vistulam, sinum Balthici maris, seu Venedicum, Carpathum, Fennos, et Borysthenem interiectam. Ac si quidem Iornandis locus supra, vbi de situ Winidarum, Slauinorum et Antarum agit,

agit,

agit, de temporibus seculo VI. antiquioribus interpretandus esse videatur, optime huc quadrabit. Sic enim cum scriptoribus aliquibus rectius dicturi sumus, *Ciuitatem nouam* illam non ad Istrum, sed Borysthenem quaerendam esse, neque esse aliam, quam eam, quae postea nomine Slaui, *Nouogrod* cognita fuerit. Pro *Sclauino Rummunenſe* editio Muratorii habet: *Et Vnense*; et pro lacu Musiano: *lacu qui dicitur Murſianus*; atque ita neque ista nomina ad Istrum quaerenda fuerint, tametsi obscura maneant. Adde et Melanchlaenos, item Androphagos vltra Borysthenem et Tanaim, seu horum fluminum fontes; illos a Graecis ita vocatos, quod vestes gestarent nigras; istos, quod humana carne vescerentur.

Antiquiores sedes inquirere non placuit, quod neque indicium, locusque vsquam prudenti coniecturae extat. Fatendum sine dubio est, Venedos, seu Vinidos, Slauos item et Antas, quocumque sub nomine olim delitescerent, ante alicubi, quam in terras, in quibus sedes fixerint deinceps, immigrarent, habitasse; tametsi neque tanto numero, neque tam ample; nam numerus et amplitudo posterioribus temporibus adscribenda sunt. Atque haec causa erat, cur aliqui Slauos et Sarmatas vnam gentem dixerint, et cum Bocharto *reliquias Medorum* ex Chaldaeo שַׂר-מַדַּי Sear, vel Sar, aut Schar — Madai, esse censuerint: quae obseruatio, vt docta, nequaquam tamen probanda videtur. Sane nomen *Sarmatarum*, pro quo Graeci *Sauromatarum* dixerunt, apud Herodotum aliosque occurrit, hoc est, ea aetate, qua integrum stetit adhuc Medorum imperium. Deinde ab *oculis lacertarum* (σαῦγος enim *lacerta* est, et ὄμμα *oculus*) Sauromatas dixe-

dixerint. Sunt, qui Parthos quoque *Slauos* dicant, Slauisque vastum illud ac potens in historia memorabile tribuant imperium. Aiunt enim *exules* lingua Scythica *Parthos* dici, tanquam a *Partti* voce Slauonica, quam latine enuncies: *vasa collige*. V. Dolci pag. 15. At vereor, vt haec cogitatio omne punctum ferat. Scythica lingua *exules* dicebantur *Parthi*; at nonne Scythicam linguam a Sarmatica Herodotus distinguit? deinde *Partti* sunt *homines potius eiekti*; quod *exulibus* praesertim *voluntariis* non satis recte conuenit. Equidem Parthos et Slauos, si praesertim ea huc reuocem, quae Iustinus ex Trogo Pompeio l. 41. c. 1. et 2. scribit, eundem populum fuisse, nondum mihi persuadeo, tametsi vltro largiar, voces quasdam Medis, immo Parthis (nam Parthorum sermonem ex Scythico et Medico mistum fuisse, idem Iustinus testatur, et Sarmatas Medorum sobolem Plinius dixit) communes, etiam Slauis aliquo modo vsitatas fuisse. *Spaco*, *canem* dicebant Medi, teste Herodoto: eundem Russi *Sobaca* dicunt; at, haec ad designandam gentem nondum facere iam superius obseruauimus. Illud ferendum aequius, quod id eruditis viris passim probari video, cum Slauos (immo et Turcos, Chazaros, aliosque septentrionales populos) cum Mirchondo, et Ismaele Abulpheda, Apameae Principe, 47) ad Iaphetum Noëmi filium referunt. Slauos vterque, quos nominaui, scriptor, *Se-*
caleba

47) Scripsit Abulpheda Geographiam secundum ordinem Climates Arabice circa annum Hegirae 672 hoc est, an. Christi 1273; mortuus enim anno Heg. 732, seu an. Chr. 1331. Mirchondus Perfice historiam an. Heg. 904, seu an. Christi 1498. V. Assemann T. I. orig. Eccl. Slau. P. II. c. 2. quod est de origine Slauorum.

G

caleba Slauum *Seclabi*, et auctorem gentis *Seclab* vocant: sedem vero iis fuisse ultra Pontum Euxinum et mare Caspium versus septentrionem, inter fluuium Etel seu Volgam, et Danaprim siue Borysthenem: *Seclabos* demum partim Istro traiecto eam regionem, quam nunc Sclauoniam dicimus, incoluisse, partim in Hyperboreis illis montibus, vbi olim degebant, permanisse. Postremum de sedibus Slauorum et motibus, demptis iis, qui superato fluuio Vistula occidentem versus migrarunt, non improbo: vtrum tamen olim nomen Slauorum, seu *Seclaborum* notum fuerit, ex scriptorum omnium vsque ad seculum VI. silentio vehementer dubito. Sic etiam incertum, vtrum *Chalybes*, quod nomen apud Xenophontem et Strabonem occurrit populo Cappadociae tributum, vtrum, inquam, *Chalybes*, item Slaui ab antiquis appellati fuerint? Herbelotius id affirmavit: Herbelotii quoque intererat, assertionem hanc suam aliquo idoneo fundamento confirmare. Plura ad hanc quaestionem non libuit addere, nec puto plura desiderari. Hinc consulto praetermissi Amazonas, quas Herodotus Sarmatarum generi adscripsit, et difficulter Scythicam linguam affecutas adeo, vt diu solocissarent. Nam cum plura Amazonum genera a scriptoribus referantur, metuendum erat, ne, quae Amazonibus caeterorum populorum adscribuntur a scriptoribus, Amazonibus Sarmaticis temere tribuerentur. Accedit, quod scriptori accurato de Amazonibus viuuisse caute sit differendum, ne alioqui fabulas pro historia venditasse videatur. Praetermissi item totam Chersonnesum Tauricam, cum, vtrum istic olim Venedi resederint, constitui non queat. Vt partem Scythae, Gothi partem, partemque Graeci tenebant olim: non certo tamen defendi potest,

potest,

potest, Venedos his populis intermixtos habitasse; tametsi dici possit, Venedos, vt ex regionibus intra Tanain et Borysthenem sitis, ita quoque inde a Scythis aduenis retrufos fuisse, aut raros colere fuisse permiffos. De Sarmatis, Budinis item, intra Caucasum et Tanain ad Wolgam vsque colentibus, facta est superius mentio. Hoc tantum hic addo, Serbos, vnde probabiliter (nam aliam originem neque ii ipsi, qui a me hic dissident, statuunt) orti sunt Serbli Porphyrogennetae, feu Seraci ac Sorabi, non temere, Ptolemaeo indicium faciente, ab Sarmatis illis esse excludendos. De populis intra Caucasum et Pontum colentibus ne verbo quidem meminisse libet; quandoquidem eos, puta, Zichos, Lazos, Achaeos, Cercetas caeterosque, Slauos fuisse demonstrari non posse, alii iam prolixè ostenderunt. V. annum 480 Chronologicae feriei Rerum Bohemicarum P. Pubitschka. Praetermissi quoque inquirere, quae vetustissima Venedorum lingua fuerit? Et cur inquiram, quod me definiturum non sperem? Sine dubio aliquis dicere poterit, Venedicam linguam, quae seculo VI. hoc est eo tempore, vigeat inter Slauos, ex vetere Venedica, et Scythica fuisse permixtam: cum enim Scythae amplissima natio fuerint, nec vbi confederint postea, quam Scytharum regnum cum ipsa natione euauit, suspicari aliquis possit; Scythas cum Venedis antiquis in vnam gentem coaluisse, atque ita etiam tertiam, eamque nouam linguam emerfisse. At asseri hoc ex suspicionè mera potest; vereor, vt probari possit. Ego malim existimare, Scythas *aliquibus* Venedis accessisse, cum iisque in vnam coaluisse gentem, ac tertiam linguam ex commixtione hac procudisse; quales sunt Fenni, Prussi, Lithuani, Curones, Liuones, et fortasse Slaui hodie

52 *De Venedis et Antis eorumque sedibus antiquissimis.*

ad Lüneburgum; apud reliquos Venedos, tametsi forte et ipsi Scythas aut alios quosdam populos receperint, quia tamen nativa ipsorum lingua cum nomine Venedico praeualuerit, coaluisse quidem Scythas in vnam cum ipsis gentem, sed ita, ut et nomen et lingua Venedorum praeualuerit. Non fugit me, argumentum propositum esse vastius, quam ut id integrum a me pertractatum esse gloriari possim: sed et id mihi persuadeo fore, ut maior in excutiendis libris et scriptoribus solertia maiores potius tenebras, quam lucem, dissertationi huic afferat.

FINIS.

PRO-

PROBLEMA

EX

HISTORIA SLAVICA

VTRVM WILZI

SERBI, AVT SORABI, SLAVONICE DICTI
SRBI AB ALBI, ET REGIONIBVS GERMANIAE
PROFECTI SINT IN CROATIAM, ET
DALMATIAM, AN EX ILLYRICO VENERINT
IN GERMANIAM

PRO ANNO 1772.

ANSIRIACENSIS.

*Per Reuerendum Patrem Leopoldum Iohannem Scherschnik
S. I. Pragensem.*

G 3

Historia Slavica
Abhandlung von den Slaven
von Johann Samuel Ersch
1781
In Leipzig bey Johann Neumann, Neubergh & Lesche
Verlagers Buchhandlung
Verlegt bey Johann Neumann, Neubergh & Lesche
Buchhändlern in Leipzig
1781

I N G R E S S V S.

Non me falli putem, si quaestioni huic Laonici Chalcocondylae dubium ansam praebuisse credam. Scriptor hic, cum Sarmatas, et Illyrios eodem vti sermone obseruasset: dubitare coepit, vtrum hi populi ex Illyrico in Sarmatiam, an contra sint profecti? *Sarmatarum, inquit, lingua similis est Illyriorum, Ionium ad Venetos vsque accolentium. Vtri autem horum vetustatis praerogatiua gaudeant, et vtri alterorum regionem teneant, an videlicet Illyrii, in istam Europae partem recedentes, Poloniam et Sarmatiam incoluerint, aut an Sarmatae ad haec Istri loca adeuntes Mysiam, et Triballorum, Illyriorumque regionem, qua versus Ionium patet, vsque ad Venetos inhabitauerint; neque quemquam audini veterum commemorantem, nec ipse possum ea quam verissime explicare.* At si Chalcocondylas Porphyrogennetam, Iornandem, alios item scriptores, qui forte interciderunt, ad manum habuisset: credo

credo

credo, illum minime hac de re fuisse dubitaturum. Quae cum scriptores rerum Slaucarum legerent, ea de his populis conscripserunt, quae sibi visa sunt quam verisimilima, atque alii quidem eos e Sarmatia in Germaniam, indeque in Illyricum, alii a Ponto Euxino, Paludeque Maeotide in Illyricum, ex Illyrico in Germaniam et Sarmatiam deducebant, alii denique reperti sunt, qui Slauos in Dalmatia *αυτοχθονας* esse dicerent, aliundeque negarent aduenisse. Quapropter cum ex hac auctorum dissensione nihil certi posset statui, multumque eruditorum ad plenius Slauorum cognoscendas migrationes, ea non ignorare interesset: SERENISSIMVS PRINCEPS IABLONOVIVS Maecenas aevi nostri longe maximus, pro suo in literas, atque in Historiam, praecipue Slaucam amore, Orbi literario praesens problema proposuit. Cuius ego Serenissimi Principis votis dum fieri satis vehementer cupio; ipse meum qualem qualem, vt afferrem opellam, induxi animum; quam etsi fortasse minus probari contingeret, magni mihi tamen istud erit instar praemii, *Tanti Principis* Voluntati obsequi voluisse. His itaque praemunitus, laetus opus aggredior, aioque Serbos e regionibus Germaniae in Illyricum immigrasse, scriptorum istud testimoniis iam iam firmaturus.

Ante

Ante Slauorum e Sarmatia emigrationem, Lusatiam et Misniam Hermunduros incoluisse, e Romanis scriptoribus cognoscimus. Tacitus¹⁾ ait, Albim oriri in Hermunduris; Strabo illos trans Albim, sed minus recte collocat,²⁾ Velleius vero³⁾ Semnones et Hermunduros Albim interfluere, eoque Romanum exercitum dicit perductum; quos etiam in Cattos vsque fuisse porrectos, ex Tacito⁴⁾ colligitur; superatos deinde bello a Vandalis, atque in vltiora septentrionem versus reiectos, e Dionis Cassii⁵⁾ verbis concludere licet, qui Albim non iam in Hermunduris, sed in Vandalicis montibus oriri scribit: Iornandis quoque testimonio confirmatur: *Quo tempore, inquit*⁶⁾ *de Vandalis, erant in eo loco manentes, ubi Gepidae sedent, iuxta flumina Mansia, Miliare, Gilfil, et Grissia, qui amnes supra dictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, a septentrione Hermunduri, a meridie Hister, qui et Danubius dicitur.* Quos deinde a Gebericho Gothorum Rege caesos sedes suas reliquisse, et in Pannoniam, potestate a Constantino Imperatore facta, concessisse, eodem capite narrat. Atque Gothi quidem in locum Vandalorum, tum in horum Gepedes, vt ex Iornande constat, successerant, eoque loci ad obitum Attilae permanserant; quo mortuo, iugum excussere Hunnicum, atque Daciam occupauerunt. Hermundurorum quoque nomen non amplius eo tempore (seculo V.) audiebatur; quos credo cum Marcomannis,

et

1) De Moribus Germ. cap. 41.

2) In Geograph. lib. VII.

3) In Hist. Rom. lib. II.

4) Lib. XIII. 57.

5) Lib. 55.

6) In Hist. Getica cap. 22.

H

et aliis Sueuicis populis, qui seu ab Theodorico inuitati, seu Slauis sibi infestis, aut quacunq̄ue demum de caussa sedes mutare sint coacti, propius Italiam mouisse. His demum Slauis successerunt; sed Soraborum nomen, vti et reliquorum Germaniam inhabitantium Slauicarum gentium ferius prolatum est. Soraborum primus meminit Eckardus; Helmoldus Heueldos, Leubuzos, Wilinos, Stoderanos, vt de aliis taceam, prodidit; alii alios populos protulere. Vt vero ad Sorabos, quos alii Serbos, Srbos, et Serblios appellant, redeamus, credunt Viri quique doctissimi, illos esse eosdem cum Serbis Plinii, et Ptolomaei; cum enim aliae Slauicae nationes nomina, quae olim in Asiatica, aut Europaea Sarmatia habebant, retinuerint, Serbos nomen quoque suum a Ponto Euxino in has oras attulisse; maxime quod, cum Serbos Ptolomaeus ⁷⁾ inter Ceraunios montes, et Rha flumen collocet, Procopius populos Sarmatiam Asiaticam incolentes enumerans, nullam eorum faciat amplius mentionem; quare verisimile aiunt esse, Serbos ad Hunnorum ex vltiore Asia motus, prioribus desertis sedibus, in Sarmatiam Europaeam immigrasse. At longe ante in Europa Serbos habitasse, ex Plinio ⁸⁾ colligo: *a Cimmerico, inquit, accolunt Maeotici, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Pselii, dein Tanaim amnem gemino ore influentem colunt Sarmatae.* Praeterea, non omnes cum Hunnis abiisse, ex Porphyrogenneta conicio, qui Serborum Russis subiectorum meminit: *Ineunte, inquit, ⁹⁾ Nouembri mense, quamprimum eorum Principes cum vniuersa Russorum gente egrediuntur Ciabo (Kiouia), et in oppida proficiscuntur, quae Gyra appellantur, aut in Slauinae loca Berbianorum, Drugubitarum, Crubi-*

7) Lib. V. cap. 9.

8) Hist. Nat. Lib. VI. cap. 7.

9) De Adm. Imp. cap. 9.

Crubitzarum, Seruiorum, reliquorumque Sclauorum, qui Russis tributarii sunt.

Iam vero a multis quaeritur, vtrum Serbi, aut Sorabi ab Albi, et regionibus Germaniae profecti sint in Croatiam et Dalmatiam, an ex Illyrico venerint in Germaniam? In diuersa hic abire dicebam Eruditos, aliis hanc, aliis illam, vt quaeque sibi videbatur verisimilior, propugnantibus sententiam; nos, quod recepimus, Serbos e Sarmatia in Germaniam, atque inde in Illyricum fuisse profectos, sumus demonstraturi. Et primum quidem aio, indubitatum esse, Germaniam prius ab Slauis, quam Dalmatiam et Illyricum, occupatam. Iornandes enim, qui opus suum, Iustiniano Imperatore, anno a nato Christo 530 concinnauit, scribit, Slauos sua aetate ¹⁰⁾ ad sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, Dacicarum Alpium, atque ad fontes Vistulae habitasse; vnde patet, diu ante annum, quo Iornandes scripserat, Slauos in parte hodiernae superioris Silesiae, Polonia, aliisque versus mare Balthicum regionibus sedisse. Procopius vero eiusdem aetatis scriptor refert, ¹¹⁾ Herulos a Longobardis circa annum 493 debellatos, alios Istro traiecto in Illyrico confedissee, alios a vicinia Tibisci ad Danos, et Varnos, atque inde in Thulen migrantes, prius per cunctas Slauorum nationes transisse, quam, quo tendebant, peruenissent. Quod quidem fieri non poterat, nisi Slauos sedes, quas ad Vistulam primum habebant, in regionibus etiam, quae inter Tibiscum, Danubium et Daniam interiacent, locasse dicamus: atque id quam necessario admitti debeat, nemo non videt, praesertim cum Germanis quoque ante an. 530 Slauos sub nomine Obotritorum non ignotos ex Einhardo

H 2

scia-

10) Cap. 5. de reb. Goth.

11) Lib. II. cap. 14. de bello Goth.

sciamus. *Caetera vero loca*, inquit Einhardus de Saxo-
nibus loquens, ¹²⁾ *ipsi possederunt; a meridie quidem*
Francos habentes, et partem Thuringorum, quos praecedens
hostilis turbo non tetigit, alveoque fluminis Vnstroke diri-
muntur: a septentrione vero Nortmannos, (quo nomine
etiam Dani comprehendi solebant) gentes ferocissimas: ab
ortu solis Obotritos, et ab occasu Frisios, a quibus sine inter-
missione vel foedere, vel concertatione necessaria finium suo-
rum spatia tuebantur. Erant enim inquieti nimis, et fini-
timorum sedibus infesti, domi vero pacati, et civium utilita-
tibus placida benignitate consulentes. Ex qua narratione
auctor Seriei Chronologicae ¹³⁾ *duo deducit: Primum*
Slavos Obotritorum nomine Germanis hoc tempore fuisse no-
tos, cum Einhardus de iis, non veluti de novis accolis, lo-
quatur, eosque Slavicae fuisse originis nemo sit, qui audeat
ambigere. — Deinde cum Einhardus, seu etiam Eginhar-
dus, vicinos populos omnes, ac sine discrimine dicat domi
fuisse pacatos, et civium utilitatibus consuluisse, apparet, Sla-
uos iam hoc tempore ad civilem aliquam normam adiunxisse
animum. Dresserus ¹⁴⁾ *credit, impleta haud dubie prius*
Bohemia et Polonia, ut Balbinus sentit, ¹⁵⁾ *Slavos iam*
circa annum Christi 500 veteres Vandalorum sedes,
Misniam nempe, Lusatiam, Saxoniam aliasque regiones
ad Oceanum sitas, occupasse: Heneti (Vinidi), inquit, et
Sarmatae magnis agminibus, nescio quo fato, in Marchiam
infusi a Danubio, ad fontes Albis usque ad Cimbricam Cher-
sonnesum cum toto tractu Baltici maris compleuerunt ferme
ab anno Christi 500. Sed serenissimus Princeps IABLONO-
VIVS

¹²⁾ Apud Bremenf. cap. 4. hist.
Eccles. apud Lindenbrog.

¹³⁾ Vien, edit, pag. 103.

¹⁴⁾ Millen. VI in March. Bran-
deb.

¹⁵⁾ Epitom. Hist. Boh. Lib. I.
cap. 10.

vivs in opere suo pererudito, Vindiciis Lechi et Czechii,¹⁶⁾ longe citius Slauiicas gentes in Germania confedisse tuerur: *Mibi sufficiat, inquit, obseruasse illud grauissimum testimonium, et quidem ex variis auctoribus, qui Venedos, seu Slauos Vistulae fluii in Sarmatia, seu Polonia accolas, demum circa tempora praelii Catalaunici, id est, anno rec. sal. 451, vel 455 patrias reliquisse sedes, transmissaque Vistula inuasisse eas Germaniae terras, quas olim Vandali possederant, cumque Sueuorum a Vandalis relictorum expulsi reliquias, confedisse aiunt primum in iis locis, vbi nunc sunt Ducatus Pomeranicus, et Megapolitanus: deinde vltius progressos occupasse non solum eam partem, quae nunc dicitur Marchia Brandeburgensis et Misnia, sed, traiectis Albi et Sala fluiis, exegisse etiam Hermunduros, protulisseque fines ad siluam vsque Thuringicam, vbi adhuc duo Thuringiae fluioli Sorbetz et Lugwitzia Slauiica obtineant nomina.*

Iam vero Slaui e sedibus, quas vltra Istrum habebant, sub Iustiniiano potissimum regiones orientis, teste Procopio,¹⁷⁾ infestare coeperunt. *Ex quo tempore, ait, rerum potitus est Iustiniianus, Hunni, Sclabeni, Antae pene quotannis incursionibus crudelissime depopulati sunt. Ergo Slaui ante Iustiniiani tempora, id est, ante annum 527 quo Iustiniianus Imperator orientis est renunciatus, Illyricum, aut Dalmatiam non incoluerunt. Neque etiam ante annum 638 ibidem sedes fixisse, certum est nobis (Dalmatas autem et Illyrios, Slauos non fuisse, Cromerus pridem demonstrauit, atque nunc nemo negat, sique res ageretur, leui negotio conficeremus.) Quod ne nude tantum asseruisse videamur, omnes Slauiorum in Illyricum, Thraciam, Dalmatiamque irruptiones enumerabimus, indeque ostendemus, Slauos post singulas incursiones ex iis regio-*

H 3

nibus,

16) Part. II, pag. 117.

17) In Hist. Arcana.

nibus, aut sponte, aut coactos iterum decessisse. Anno IV. Iustiniiani, qui in a. Christi 530 incidit, refert Procopius,¹⁸⁾ Chilbudium Istri fluminis custodiae praefectum, atque operam dare iussum, vt fluminis transitu barbari in posterum prohiberentur: *Iam enim saepe Hunni, Antae, et Sclaueni, traiecto fluuio, Romanos pessime foedissimeque vexaverunt.* Ex quibus colligimus, Slauos mox primis annis Iustiniiani orientem incurfasse, neque eam, quam idem lib. III. cap. 38. retulit, primam, vt putauit Assermannus,¹⁹⁾ fuisse incursionem, sed interfecto Chilbudio demum factam: *Sub idem tempus, inquit Procopius, Slauenorum exercitus, tribus solum constans virorum millibus, nemine prohibente, Istrum fluuium traiecit, ac nullo negotio subinde transmissis Hebro flumine bifariam discessit. Constabat pars altera mille octingentis, altera reliquis. Vtrosque, quamuis inuicem, vt dictum est, separatos aggressi in Illyrico Thraciaque exercitus Romani duces, praeter opinionem victi sunt; ac partim ibi ceciderunt, partim euaserunt incompositi fugientes.* Et post pauca: *His peractis Thraciam omnem atque Illyricum impune vastarunt; ac multa vtrinque castella obsidione ceperunt, qui antea nec muros oppugnare, neque in campum descendere audebant.* Neque tamen Slauo aut in Thracia, aut in Illyrico permanserunt, addit enim Procopius: *Ita vterque eorum exercitus, quasi nimio sanguine ebrius ac satur esset, quos in posterum caperet, illorum parti donare vitam statuit; quo factum est, vt domum omnes reuersi sint, cum captiuorum innumeris myriadibus.* Nec multo post *Sclauenorum cateruae, eodem Procopio referente,*²⁰⁾ *quantae nunquam antebac prodierunt, ad imperii Romani fines progressae, traiecto Istro flumine, Naifum*
vene-

18) Lib. III. cap. 14. de bello
Goth.

19) Tom. I. Orig. Eccl. Slav.
20) De bello Goth. Lib. III. c. 40.

venerunt, eo, vt subiungitur, consilio, vt Thessalonicam, vrbesque illi circumiectas, obsidione caperent. Sed a Germano, olim Antarum victore, deterriti sunt. Itaque Slaueni hunc Germanum veriti, ac simul rati, florentissimo exercitu succinctum esse, utpote qui aduersus Totilam, et Gothos ab Imperatore mitteretur, coeptum Thessalonicam versus iter statim abrumpant, neque ausi amplius in campos digredi, omnibus Illyrici montibus superatis, in Dalmatiam intrant. Iustinianus vero exercitum aduersus illos miserat, qui primum quidem est superatus, postremum tamen Slauos deuicit, atque e Thracia, Dalmatiaque profligauit: reliqui barbari cum reliqua praeda domum reuersi sunt. Qua clade nihil imminutis animis, rursus anno 552 Romanas Prouincias percurfarunt, tantamque caedem vbique effecerunt, vt cadaueribus, verba sunt Procopii, ²¹⁾ *vias omnes constrauerint, et cum infinita captiuorum multitudine, praedaque omni, quam cuncta vastando collegerant, domum redierint, nemine prohibente.* Nam Iustinus et Iustinianus, Germani filii, eos insecuti, ob vires inferiores cum illis congregari dubitabant, et Istri fluminis traiectionem, Gepedibus eosdem transuehentibus, impedire non poterant. Anno 558 ²²⁾ Theophane teste, Slaui Hunnis coniuncti Thraciam vastarunt; sed quod magnos contra se belli apparatus fieri audirent, *missis legatis petiuerunt, vt sibi reditus tuto permetteretur, et Danubium traicerent:* quod etiam obtinuerunt. Iustinianus enim, missis Iustino nepote suo et Curopalate, *eos dimisit incolumes.* Ex his iam patet, sub Iustiniano nullos Slauos in Illyrico, aut Dalmatia, etiam saepe conati sint, confedisse. Sed neque sub caeteris Imperatoribus ad Heraclium vsque

21) De bel. Goth. Lib. VII. cap. 25.

22) In Chronograph. ad. h. a.

vsque has regiones ab illis occupatas, eadem ratione demonstramus. Anno 581, qui fuit Tiberii quartus, vt habet Menander,²³⁾ centum fere millia Sclauorum irruerunt, et Thraciam, multasque alias regiones vastarunt. Anno 583, Mauritiū secundo, refert Theophanes,²⁴⁾ Slauos, armis a perfido Auarorum Chagano instructos, iterum in Thraciam inuasisse, et ad longum vsque Murum progressos a Comentiolo primum abactos, deinde etiam prope Adrianopolim caesos, omnique praeda fuisse spoliatos. Atque haec erat vltima, quam in Graecis scriptoribus legimus, Slauorum incurſio. Etsi enim anno 592²⁵⁾ nouam in regiones, trans Istrum locatas, irruptionem meditantur, in potestatem tamen redigere non potuerunt. Vt primum enim istud Mauritio suboluerat, is Priscum ad ripas Istri custodiendas ablegauit: qui cum per exploratores cognouisset, Slauos per Prouinciam Romanam impune vagari, Istro superato, in eos raptim duxit exercitum, nihilque tale opinantes noctu adortus cecidit; inde progressus in vltiora regem quempiam Slauorum, persolutis fratri funebribus, vino bene madidum, sui que securum, magno praeterea numero caesis barbaris, oppressit, atque interceptit. Quibus rebus et Slauorum vires sunt attritae vehementer, et Romanorum ita auctae, vt Priscus anno 593 rursus eorum regiones fuerit depopulatus. Cui Petrus in supremi belli Praefecti munere suffectus anno 595 mille milites in eosdem, quod praedas in Romano agro egissent, immisit; a quibus Slauī, praeda tamen retenta, sunt depulsi. Minus prospere anno sequenti rem Petrus gesserat; ²⁶⁾ Slauorum enim progressibus, quos Byzantium versus

23) In Excerpt. Legat. pag. 124.

25) Theophan. in Chronogr. ad h. a.

24) In Chronogr. ad h. a.

26) Idem ad h. a.

versus fama fuit aduentare, obuiam iturus Norbas, urbem Moesiae, se contulit, et fugatis, qui a transmissione Istri prohibere conabantur, barbaris, flumen traiecit; actisque in hostili praedis cum se reciperet, in insidias, quas difficulter, magnisque acceptis detrimentis, euasit, praecipitavit. Anno 598 Chaganus, ut habet Theophanes,²⁷⁾ collectis omnibus copiis in Dalmatiam expeditionem suscipit. Balben, et circumpositas ciuitates omnes vastauit. Et quamuis tum audita clade suorum, a Prisco accepta, ad sua remigrauerit Chaganus: non multo tamen post tempore in Dalmatiam reuersus, eandem maxima ex parte subiugauit, atque ad Chrobatorum et Serborum usque aduentum possedit. Quae qua occasione sub illius potestatem fuerit redacta, libeat Porphyrogennetam audire: Congregabantur, inquit,²⁸⁾ ex reliquis Dalmatiae urbibus equites, et mittebantur Salona usque ad mille ad flumen Danubium, ut ibi excubias contra Abares agerent. Ad illam enim Danubii partem Abares tum commorabantur, ubi hodie Turcae (Hungari) degunt, Nomadum instar uiuentes. Venientes autem quotannis Dalmatae, cum saepe illic iumenta hominesque viderent: traicere illis aliquando visum fuit, et inuestigare, quinam ibi degerent. Cum itaque traiecissent, Abarum feminas et pueros solos inuenerunt, viris et iuuenibus ad expeditionem bellicam profectis. Vnde subito ingruentes omnes ceperunt, nulloque accepto damno reuersi sunt, praeda hac Salonam adducta. Abares autem, ex bellica expeditione reuersi, re cognita consternati quidem erant, at unde vulnus hoc sibi inflictum esset, ignorabant. Quamobrem obseruandum sibi tempus statuerunt, et ab eo omnia discenda. Postquam igitur pro more rursus missi sunt Salona praesidarii,

et

27) In Chronogr. ad h. a.

28) De Administr. Imp. cap. 30.

et alii essent a primis, idem consilium et ipsi ceperunt, traieceruntque contra Abares. Incidentes vero in illos, non sparsos, ut antea, sed collectos, non solum nihil effecerunt, sed omnium grauissima passi sunt; quippe partim caesi, partim capti fuere, neque quisquam fuit, qui e manibus illorum euaderet. Percontati vero, quinam, et unde essent, intellectoque ab ipsis, se mala supra commemorata perpeffos esse, insuper de loci qualitate inquirentes, quasi ex auditu amore accensi, in vinculis eos tenuerunt, et vestibis eorum fuerunt, equisque conscensis, flammula, et reliqua signa, quae secum attulerant, tollentes, more exercitus Salonam perrexerunt. Cognito igitur tempore, quo a Danubio redire soliti erant praesidiarii, quod erat magnum Sabbatum, etiam eodem die venerunt. Multitudo autem omnis cum Vrbi appropinquauit, sese occultauit; mille vero, qui equos et vestes Dalmatarum sumserant, ut fallerent, ulterius perrexerunt. Oppidani, cognitis signis suis et vestitu, et praeterea die, quo redire ipsis solenne, portis apertis gratulabundi eos exceperunt. Illi vero statim ac intrassent, portas occupant, et signo reliquis, qui in insidiis erant, dato, accurrere et ingredi iubent. Interfecerunt itaque omnes ciues, et ex eo tempore Dalmatiam vniuersam occuparunt, sedemque illic suam collocarunt, exceptis oppidulis mari adiacentibus, quae se ipsis non tradiderunt, sed in Romanorum potestate permanebant. Haec Porphyrogenneta. Quae etsi satis clara sunt, Slauosque ferius omnino in Illyrico, quam in Germania confedissee, euincunt: non desunt tamen, qui contrarium tueantur. Justinianus, aiunt illi, ab Illyriis *Vpprauda*, Sabbatius eius Pater *Istokus*, Mater vero *Bigleniza* alio nomine appellabantur; haec autem nomina cum Slauica sint, Slauos esse necesse in Illyrico fuisse. Paucis ad haec, etsi multa afferre possemus, cum alius ista sibi pertractanda sumserit, respon-

respondemus: facile contingere potuisse, vt allata vocabula Illyriis a Slauis, quos ab iis Ister tantum dirimebat, adhaerent; quemadmodum Gothis, et veteribus Turcis nouimus accidisse, in quorum idioma multae Slauorum voces irrepere; ita, vt alia praetermittamus, vtrique, more Slauis recepto, principes suos *Voenuodas* (*Voiuodas*) appellabant. Atque istud aliis quoque accidere gentibus, vt ex vicinorum populorum idiomate multas in suum voces recipiant, vel hodie obseruamus. Sed, ne nimis duri nostris aduersariis videamur, demus, Slauos Iustiniano Imperatore, a quibus *Vprauda* appellari potuerit, Illyricum incoluisse, qui seu seruorum Sarmaticorum, seu illorum, qui sub signis Iustiniani in Italia merebant, fuerint reliquiae, quam paucissimi certe fuerunt, atque Gothis imixti, cum quibus etiam haud dubie ex Illyrico et Dalmatia pulsos esse crediderim, quod Serbi, et Chrobati, vt paullo post ex Porphyrogenneta dicemus, non Gothos, neque Slauos, sed Auares harum regionum incolas inuenerint. Quid? quod nondum per haec possit demonstrari, ante Iustinianum Slauos in Illyrico fuisse; quamquam istud Sarnicki, diligens caetera scriptor, infelici tamen, vt videbimus, successu, probare sit conatus. Hic inter alia, quibus vsus est, argumenta, sequens adducit. ²⁹⁾ *Addatur hic et illa legatio Iustiniani ad gentes Slauonicas, qua hortatur eas, vt sedes veteres incolant in Illyrico ad urbem, Turrim Traiani dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse in Illyrico ante Iustinianum, sed nondum ab exteris vocatos fuisse Slauos.* Sed bonus hic auctor, si Procopium legisset, vtrique etiam aduertere debuisset, Turrim Traiani trans Istrum sitam fuisse; deinde illam *veterem Ciuitatem*, id est, vetustate fortassis collabescentem,

I 2

non

²⁹⁾ Annal. Pol. Lib. IV. cap. 23,

non autem veterem sedem Slauorum a Procopio nominari. *Slavis*, inquit Procopius, ³⁰⁾ *Iustinianus antiquam Urbem, Turrim appellant, quae trans Istrum fluum sita, conditaque olim a Traiano, Romanorum Imperatore, dedit, agrosque circumiacentes, modo ut, iſto ſecum foedere, Hunnis Romanum imperium incurſare volentibus, ſeſe ubique opponerent.* Quae duo ſi Sarnicki obſeruafſet, neutiquam intuliffet, dudum gentes noſtras ante Iuſtinianum in Illyrico habitafſe. Quidquid ſit, nescire nos fatemur, cur Graeci, ſi Slauī Illyricum inhabitarint, eos, qui trans Istrum degebant, tantopere demirati fuerint, gentemque ignotam ſibi principio profefſi fuerint: ³¹⁾ utique iſta a Slauis Illyrici incolis edoceri poterant? Sed iam iſtud nunc agamus, ut Slauos e Germania in Illyricum immigraſſe, et quod id factum ſit tempore, oſtendamus. Conſtantine Porphyrogenneta ³²⁾ refert, Heraclio imperante Chrobatos et Serbos, gentem vtramque Slauicam, miſſis legatis, ab Imperatore petiſſe nouas ſedes, impetraſſeque Dalmatiam, quam tamen prius armis aſſerere ſibi debuerint. *Chrobati, ait, ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugerant, antequam Seruii confuſiſſent ad eundem Imperatorem Heraclium; quo tempore Abares armis inde Romanos eiecerant, quos Roma adductos Diocletianus Imperator illic habitare fecerat, vnde et Romani nuncupati ſunt, quod Roma venientes ſedes poſuiſſent in illis regionibus, nempe Chrobatia et Seruia, uti nunc vocantur. Pulſis vero Romanis illis ab Auaribus, tempore eiſdem Romanorum Imperatoris Heraclii, deſolata eorum regio iacuit. Quapropter iuſſu huius Imperatoris, iſdem Chrobati, armis arreptis, Auares ex illis locis expulerunt,*
et

30) De bel. Goth. Lib. III. cap. 14.

31) Vide Procop. Theophan. Menand. et alios.

32) De admin. Imp. cap. 31.

et in ipsorum terra, quam etiam hodie tenent, sedes collocarunt. Idem quoque de Seruiis sequenti capite tradit. Neque tamen omnes excessisse, ex iis, quae sequuntur, intelligimus. Vna autem generatio, nempe quinque fratres Clucas, Lobelus, Cosentzes, Muchlo, et Chrobotus, duaeque sorores Tuga et Buga, vna cum suis populis descendens ab ipsis in Dalmatiam venit, ubi Abares incolas inuenerunt; belloque per annos aliquot inter eos gesto, vicerunt Chroboti: Abarumque alios quidem interfecerunt, alios vero parere sibi coegerunt: atque ex illo tempore a Chrobotis possessa haec regio fuit, suntque etiamnum in Chrobotia Abarum reliquiae, et Abares esse cognoscuntur. Caeteri vero Chroboti versus Franciam commorabantur, et appellantur hodie Belo-Chroboti, siue Chroboti Albi, qui proprio Principi subiecti sunt. Parent autem Ottoni Magno, Regi Franciae et Saxoniae,³³⁾ baptismique expertes affinitatem cum Turcis et amicitiam contrahunt. At a Chrobotis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit, et Illyricum atque Pannoniam occupauit: habebantque ipsi etiam Principem supremum, qui ad Chrobotiae tantum Principem amicitiae ergo legationem mittebat. Per aliquot vero annos isti Chroboti Francis subiiciebantur, quemadmodum et antea, dum in ipsorum terra degerent. Tanta autem in eos crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes canibus obiicerent. Quae res cum intolerabilis Chrobotis esset, facto dissidio, Principes, quos ex ipsis habebant, interemerunt, vnde magnus contra eos exercitus mouit e Francia, et post septem annorum bellum aegre tandem superiores facti Chroboti, omnes Francos, eo-

I 3

rumque

33) Alii Auctores, atque ipse interpres Porphyrogenetae verterunt: quae et Saxonia, sed minus recte, cum in graeco (edit,

Venet.) legatur *φραγκίας τε καὶ Σαξίας* et ad Verbum, Franciaeque et Saxoniae reddatur.

rumque Principem Cotzilin e medio fustulerunt. Et exinde liberi, ac sui iuris facti, sacrum baptismum a Romano Pontifice petierunt, missique Episcopi ipsos baptizarunt, principatum tenente Porino. Quid igitur certius, quam hodiernos Illyrici accolae aduenas esse? Unde vero aduenerint, multis locis indicauit. Chrobati, ait cap. 30. ³⁴⁾ vero tunc habitabant ultra Bagibarias, ubi nunc sunt Belo-Chrobati. Item capite 31. ³⁵⁾ Chrobati, qui Dalmatiae partes nunc inhabitant, a Chrobatis baptismi expertibus, qui et Albi appellantur, originem ducunt: qui sane ultra Turciam prope Franciam incolunt, et Slauis contermini sunt non baptizatis Seruiis. Et cap. 32. ³⁶⁾ Sciendum est, Seruios oriundos esse a Seruiis non baptizatis, qui etiam Albi cognominantur, et ulteriora Turciae incolunt in loco, ab illis Boici nuncupato, cui finitima Francia est, uti et magna Chrobatia baptismi expertis, quae etiam Alba cognominatur. Illic igitur initio Seruii hi habitabant. Habitabant ergo Chrobati ultra Bagibarias et Turciam prope Franciam, quibus erant vicini Seruii, in loco Boici dicto confidentes. Turciam pro Hungaria, Franciam vero pro hodierna Germania Porphyrogennetam scripsisse, extra dubium est; quid autem per Bagibarias intellexerit, cum auctores discrepent, videamus. Bandurio Βαγιβάρια est Slauum uocabulum graece detortum, id est Βάβεια Ὀρεα, seu Babii montes, Slauis Babbie Gore, uidelicet uetulae, uel uetularum montes, quo nomine Carpathii montes, Poioniam ab Hungaria disterminantes, ab aliquibus nuncupantur. ³⁷⁾ Idem ad uerbum retulit ex eo Assermanus: ³⁸⁾ utriusque adstipulatur Auctor Seriei Chronologi-

34) De Adm. Imper.

35) Ibid.

36) Ibid.

37) Serius mentem Bandurius mutauit, fluuiique alicuius id no-

men fuisse, ut ex mappa Porphyrogennetae de Adm. Imper. praefixa apparet.

38) Tom. I. Orig. Eccl. Slau. pag. 487.

nologicae, quam opinionem nos quoque amplectimur. R. P. *Gelasius Dobner* per Bagibarias Bauariam intelligi debere dicit. Omnino si vocum similitudinem spectes, est illa aliqua; verum tot contra hanc opinionem pugnant rationum momenta, vt nisi errare malis, eam mittere debeas. Haec autem habet: 39) *Porphyrogenitus* — vt ex posterius referendis apparebit, per *Bagibareas* nihil aliud intellexit, quam *Bauariam*, quae seculo X, quo scripsit *Porphyrogenitus*, non raro hanc appellationem inter scriptores obtinuit. Eandem enim scripturam refert *Chronicon Massacense*; et quam mire veteres in scriptura huius vocabuli variauerint, iam in *Prodromo* pag. 65. ex *Cluuerio* ostendimus, ubi varie detortum legitur. *Boioarii, Boiouarii, Bayuarii, Boibarii, et Baibarii.* Cur autem Graeci inter α et γ interferuerint γ , vel mediocriter linguae Graecae gnarus facile rationem reddet. Enimvero γ pro diaeresi adhibere, (nam huc dictis suis male collineat) insolens scriptoribus Graecis esse aio, ausimque cum eo sponione graui decertare, nullum ab illo mihi scriptorem nominatum iri, qui, ne α vno sono pronunciaretur, γ interposuerit. Quare nimis confidenter dictum esse putamus; vel mediocriter linguae Graecae gnarum facile rationem redditurum, cur inter α et γ sit γ insertum. Sed afferamus reliqua: Caeterum per *Bagibareas* *Porphyrogenitum* minime intellexisse haecenus omnibus veteribus incognitos *Babios montes*, ex his eruitur: nam *Porphyrogenitus* non scribit *Babigorias*, vt scribere oportuisset, si Slauice *Babios montes* connotaret. *Babi* enim, non *Bagi*, Slauis vetulas, et *Gor*, non *Bar*, montem significabat; vt itaque palam sit, doctissimum *Ioannem Lucium* assertionem suam soli coniecturae superstruxisse, cum scilicet non assequeretur, quam regionem *Porphyrogenitus* per *Bagibareas* designatam vellet. Veteres ignorarunt: quid tum?

39) *Annal. Hagecian. Part. II, pag. 12.*

annon multa veteribus obscura fuere, quae nobis clara sunt? Sed nego, veteres omnia, quae litteris non consignarint, ignorasse. Quis enim prudens istud a scriptore quopiam exigat, ut non modo urbium singularum, verum etiam oppidorum, montium, fluuiorum, etc. nomina operi suo inferat. Satis est, hodie montes Babios non ignorari; adeat, qui plura de iis cognoscere voluerit, *P. Rzaczynsky* S. I. *Historiam Naturalem Regni Poloniae*. Caeterum auctor sum huius sententiae patronis, ne nimis saepe, quod a silentio veterum desumitur, utantur argumento; futurum enim est, ut, quod nuper in certamine pro Zichis suscepto sibi accidisse non ignorabunt, iisdem telis, quibus alios improvide ferire volebant, obruantur, et confodiantur. *Sed Porphyrogenitus non scribit Babigorias, ut scribere oportuisset, si Slauice Babios montes connotaret: atqui neque Βαῖβαγίας, neque Βαῖβαγείων, neque Βαῖβαγίων scribit, ut scribere oportuisset, si regionem Bauariam connotaret.* Nam primum Graeci pro diaeresi γ non adhibent; deinde nomina regionum per ε scribere, atque numero multitudinis efferre non solent; nisi fortasse, ut etiam aliquid coniecturis indulgeamus, Porphyrogenitam Bagibarias Bauariam, urbem esse aliquam, velut Venetias, Parisios, et quod R. P. *Gelasius* adhibet, Lipsias ⁴⁰⁾ credidisse dicamus; at bonum hunc Imperatorem in hoc errasse turpiter, vel mediocriter geographiae peritus demonstrabit: ut itaque palam sit, R. P. *Gelasium* modica similitudine vocum, quae ipse semper est in amoribus, inductum assertionem suam soli coniecturae superstruxisse, cum scilicet non assequeretur, quid Porphyrogenneta per Bagibarias designatum vellet. Meminisse profecto oportebat

40) Part. II. *Annal. Hagecian. Praefat. II.*

tebat *Graecarum aurium*, vt eleganter differit Bayerus, ⁴¹⁾ tam admirabile fuisse fastidium, vt barbaros vocabulorum sonos non ferrent. Itaque seu noua nomina gentium, locorum, hominumque e lingua sua effingebant, seu barbara ita ori auriq; Graecae aptabant, vt vix tenue remaneret vestigium, vnde essent ducta. De ea consuetudine Plato in *Cratylo* disputat. Is quoque in *Timaeo* vocabula Atlantici sermonis retinere non audet, nisi Graece enunciata. Sed vaga fuit enunciandi talia lubido, nullis definita praeceptis, vt in primis e Persicis, et Medicis, et Armenicis nominibus intelligi potest.

Quare cum certum sit, valde saepe Graecos, recentiores maxime, in nominibus idiomatis exteri proferendis aberrasse, quidni idem de Porphyrogenneta statuamus, cum valida nobis sint argumenta, quibus per Bagibarias, Babios montes, seu Carpathicos intelligi debere euincamus? vltra Turciam et Bagibarias prope Franciam habitabant Chrobati. Si itaque in locum, vbi Porphyrogenneta scripserat, Constantinopolim obtutum defigamus, intelligemus, vltra Hungariam et Carpathum prope Franciam habitasse Chrobatos. Quodsi vero scriptor Bauariam designauit: tum profecto vltra Hungariam penes Bauariam Chrobatos habitasse scribere debuisset. Nam vltra Bauariam non Slau, sed Thuringi, Saxones et Franci fedes habuerunt, quod neque R. P. *Gelasius* negare videtur, cum eos in Bohemia, quae ad latus Bauariae adiacet, collocet; quae autem contra Carpathicos montes protulerat, suorum immemor dictorum videtur protulisse. In Prodro-mo enim *Annalium Hagecianorum* ⁴²⁾ Caruatas a Carpathi-
cis

⁴¹⁾ Comment. Acad. Petropol. Tom. I, in Dissert. de Orig. et

priscis sed. Scythar. ⁴²⁾ Pag. 57.

cis montibus asserit appellatos. Quomodo vero, si in Bohemia sedes habuerunt, a Carpato nomen accepere? Etiamne in Bohemia mons Carpatus? nisi R. P. *Gelasium* montem mutasse dicamus, atque tum, cur istud fecerit, et hanc priori praetulerit opinioni, solidiores rationes adferre debuisset. Haec vero omnia maximum robur ab iis accipiunt, quae Porphyrogenneta alio loco enarrauit: ⁴³⁾ *Magna autem Chrobatia, quae etiam Alba cognominatur, in hodiernum usque diem sine baptismo est, quemadmodum et finitimi Seruii: equitem, peditemque non habet tam numerosum, quam baptizata Chrobatia, quippe frequentibus incursionibus infestata Francorum, Turcorum, Patzinacitarum, neque sagenas, neque conduras item, aut nauigia ad mercatum habet, utpote a mari remota: a quo quidem triginta dierum itinere distat, illud est, quod Nigrum appellatur.* Ex his enim patet, Chrobatos non modo Francis, atque Turcis, verum et Patzinacitis, hodiernae Transilvaniae tum incolis, vicinos fuisse. Non potuissent autem dici Patzinacitis vicini, si ultra Bauariam habitabant. Quis itaque non videt, Chrobatos, cum accolae Patzinacitarum dicantur, ad Carpatum, quo ab his dirimebantur, incoluisse? nisi quis affirmare velit, Patzinacitas Chrobatorum fines deuastaturos per Turciam exercitus ductitasse; quod per me credat, qui volet, mihi certe nemo persuaferit. Habebant igitur sedes suas Chrobati, ut ex adductis elucescit, in Polonia, Silesia, et Morauia, atque fortassis etiam in extrema Bohemiae, quae in septentrionem spectat, parte: nam vltiora eiusdem ab illis inhabitata, quidquid alii sentiant, negamus propterea, quod Serbos ibi, atque in vicinis regionibus, hodierna Lusatia, Misnia etc. confedisse, ut affirmemus, multis inducimur: Porphyrogenneta Seruios scribit vltiora Turciae

⁴³⁾ De Admin. Imp. cap. 31.

ciae incoluisse, in loco Boici ab illis nuncupato, cui finitima est Francia, vti et magna Chrobatia: quae cui loco aptius conueniant, quam ei, quem olim populus Gallicus, Boii, occupabant? Nam etsi Boiorum regio, Boiohemum, Boiemia, Boemania, et aliis diuersis a voce Boici nominibus diceretur: nihil tamen obstat, ne vocem hanc, vt priorem Bagibariae, aut a Porphyrogenneta, aut, quod verisimilius est, ab ipsis Sorbis, quia Porphyrogenneta addat, locum Boici ab illis nuncupari, corruptam esse dicamus. Accedit, quod auctor Chronici Boleslauenensis, de Czecho scribens, Serbicae, non Bohemicae linguae mentionem facit. Sed cum hunc locum, iam ante nos ipse *Serenissimus Princeps* in suo doctissimo opere Vindiciis Lechi et Czechi solide tractauerit, ipsum exscribamus; sic autem habet: 44) *Rectius nostro quidem iudicio Bohemi scriptores facturi erant, si maiores suos origine Serbos, seu Srbos dictos, deinde etiam Sorabos, et post migrationem in Dalmatiam Seruios, fuisse, asseruissent, vt quos etiam e veteribus suis ad Wolgam sedibus probabilissime excessisse, ex Procopio, Porphyrogeneta, et Pachymere colligi diximus, ac Bohemis fuisse vicinos, sitos ad septentrionem, et occidentem, nullum est dubium. Coniecturae huic nostrae occasionem praebuit Chronicon Boleslauenense, nescio, cuius auctoris, a Bohemis tamen scriptoribus frequentius adductum, in quo haec leguntur.*

Wfrbskey gaziku gest zemie
 Gez Charwati gest gmie
 Wte zemi bieffe Lech
 Gemuz gme diegich Czech etc,

K 2

Latine.

44) Part. I. pag. 70.

Latine. In Srbica lingua est terra,
 Quae Charwatiae appellata est,
 In hac terra fuit ingenuus iuuenis,
 Is nomine dictus est Czech.

Cur autem, oro, Bohemus scriptor de origine Slavorum suorum Srbicam linguam, non Bohemicam nominavit? Cur, inquam non scripsit, ut Bömskey, seu Czeskey? Cur non etiam, quod proinde fuisset, ut Potskey, Ruskey, Wiltzkey gaziku, seu in lingua, vel etiam ratione, nam in Slauico idem denotat, nec contra rem nostram facit, Polonica, Russica, Wilzicka etc. cum et istae linguae sint Slauicae? Ego quidem arbitror, auctorem illud eo consilio fecisse, ut ostenderet, linguam Bohemicam esse origine Srbicam, et ipsos Slauos Bohemiae fuisse origine Serbos, postea autem et libere ab ipsis Bohemiae Slauis Serbis assumptum fuisse nomen Czesky, quo se, ut regione ipsa, ita et nomine distinguerent a Sorabis. Neque diuersa ab iis, quae de Chrobotis supra diximus, idem Seruissimus Auctor sentit, cum referens verba Porphyrogennetae: Caeteri vero Chroboti versus Franciam, inquit, 45) per quos opinor recte non modo Morauis, et Bobemi, sed etiam Slauis minoris saltem Poloniae designantur. Satis itaque constat, Chrobotos et Seruos regiones, quas nunc Poloni, Morauis, Bohemi, Lufati etc. colunt, habitasse, hisque desertis, Heraclio imperante, anno 638, quem cum auctore Seriei Chronologicae, cum certus erui nequeat, verosimillimum esse putamus in Illyricum concessisse. Neque hanc primam sententiam tuemur, multos iam illa et lapsis seculis, et praesenti numeravit patronos. Idem tradidit, etsi nonnulla erronee, Thomas, Archidiaconus Spalatensis, scriptor seculi XIII. cuius verba, ut illa ex
 Affe-

45) Part. I. Vindic. pag. 89.

Assemano defumimus, ⁴⁶⁾ adnumeramus: Gothorum ⁴⁷⁾ tempore, qui Totila duce de partibus Teutoniae, et Poloniae exierunt, dicitur Salona fuisse destructa. Et post pauca: Venerant de partibus Poloniae, qui Lingones appellantur, cum Totila septem vel octo tribus nobilium: hi videntes, terram Croatiae aptam sibi fore ad habitandum, quia vari in ea coloni manebant, petierunt, et obtinuerunt eam a Duce suo. Remanentes ergo ibidem, coeperunt opprimere indigenas, et ad suum seruitium subigere violenter. Et post pauca: Coeperunt autem habere proprios duces, et quamuis prauis essent, et feroces, tamen Christiani erant, sed rudes valde: Ariana etiam erant labe respersi. Gothi a pluribus dicebantur, et nihilominus Slauis, secundum proprietatem nominis eorum, qui de Polonia, seu Bohemia venerant. Crantius, referente iterum Assemano, ⁴⁸⁾ etiam scribit: Slauos regionem suam ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse: et quum angustae eis essent sedes in Polonia, Bohemia, Russia; nouas a Constantino Magno in Pannonia impetrasse, indeque imperante Mauricio in Dalmatiam et Illyricum profectos esse. Male tamen Vandalos cum Slauis commiscet, illi enim, non hi, sedes a Constantino Magno in Pannonia impetrarunt: caetera recte. Cromerus etsi totus non sit pro nobis, cum neget, e Polonia et Bohemia Slauos in Dalmatiam et Illyricum venisse: Potest enim, inquit, ⁴⁹⁾ probari e Procopio, et Sabellico, Thraciam et Macedoniam, velut viciniores, ab iis prius, quam Illyricum, et Istriam vexatas esse; e Polonia vero et Bohemia proficiscentibus hae regiones prius sese offerunt, quam illae; tamen manifestum esse ait, neque e Croatia, neque e Pannonia Slauos populariter

K 3

in

46) Tom. I. orig. Slan. Eccles. pag. 7.
Part. II. c. 7.

47) Hist. Sax. Pontif. et Spal.

48) Loc. cit. cap. 5.

49) L. I. Hist. Pol.

in hanc oram, sed e septentrionali inter Vistulam et Borysthenem plaga aduenisse. Eandem sententiam amplexus est Pragus, multis locis idem affirmat Assermannus, nouissimeque Auctor Seriei Chronologicae, qui praeter quam quod istud saepissime inculcat, ad an. 638 fuisse non minus ac docte de his egerat. In eandem rem citat R. P. *Gelasius Blondum*, *Bonfinium*, et *Besoldum*, *Blondus*, inquit, ⁵⁰⁾ *multis idem ostendit, ac dein subiungit: Sueropilo Dalmatiae Regi subdita Slauorum gens, quam a Bohemiae Germanis, id est Germaniae incolis, originem habere ostendimus.* In margine notatur Liber 3. Reliquorum autem verba non adducit. Sed qua decade, tres enim scripserat, ista Blondus habeat, fatemur nos ignorare; nam nequidquam quaesiuimus: nisi tamen fallimur, Bonfinio sunt haec adscribenda, qui, diuerse tamen aliquantum ab istis, ita habet: ⁵¹⁾ *Sueropilus Dalmatiae Rex, atque gens Slauorum illi subdita, quae a Bohemis Germaniae genus deduxit, tunc primum Christi fide initiata est.* Quid? quod Blondus hanc sententiam defendat quidem, aliis tamen ac citatis vtatur verbis: en illa: ⁵²⁾ *Nec tamen omnis illa gens (Slauica) reliquit primas ad Danubium sedes, quin iidem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis, siquidem locutionis similitudo, ac pene proprietates ostendit, eos, qui nunc Poloni et Bohemi dicuntur, ex Slauorum reliquiis fuisse. Incoluerunt autem prius, vt supra diximus, ea loca Vandali, quos credendum est, quando ad Romanorum inuadendas provincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Slauo paullo post superuenientes ita locutiones commiscuerunt, vt ex utraque tertiam effecerint, quae pro regionis et*

Ducum

50) Part. II. Annal. Hagec. pag. 16. edit. Hanov. an. 1606.
 52) Dec. I. Lib. VIII, pag. 115.
 51) Dec. I. Lib. X, pag. 151. edit. Basil. an. 1531.

Ducum diuersitate, partim Bohemica, partim Polonica postmodum sit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiae apud Saxones, quorum Coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatae nunc utuntur, Sla- uonicam locutionem. Et alibi: 53) Facta autem est postmo- dum alia in dictis gentibus mutatio, siquidem Vandali, a flu- uio regionis sic dicti, paullo post quam illi, quos Stilico con- citauit, patria erant profecti, et se Slauos dixere a nomine gentis, quae a Bosporo Cimmerico in Tanaim fluuium habita- re solita, se contulit in sedes Vandalarum Burgundionum- que, patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: sed cum eorum pars Mauritiū Imperatoris temporibus in Dalmatiam Illyricumque emigras- set, qui manserunt domi, paullo post mutarunt nomina, et partim se Polonos, partim Bohemos nominauere. Quae nos credere faciunt, R. P. Gelasium nominatos auctores non inspexisse, atque ex alio quopiam auctore excipuisse.

Nec alienus ab istis erat Balbinus, cuius locum, lon- giusculum quidem, atque paullo fusiolem, tamen ut pa- lam fiat, eum non adeo, ut quidam volunt, semel assum- tis adhaesisse, quam ea, dummodo auctor aliquis vetu- stior fideique probatae doceret aliud, deponeret, de- scribemus: Sabellicus, ait, 54) diserte scribit, in secunda Slauorum migratione, Slauos a Cimmerico Bosporo per Ta- naim, et Maeotidem paludem, ut etiam Vadiano et Decio auctis Goldastus existimat, bipartito digressos, partem unam ad dextram deflexisse, scissamque esse in duos populos, Bohe- mos et Polonos, alteram transmissis Danubio, secundum suum amnem ad Dalmatiam usque sedes tenuisse, nihil mutato nomi- ne; Blondus vero, et Crantius tradunt: Slauos e Polonia demum

53) Dec. I. Lib. I. pag. II.

54) Miscel. Hist. Dec. I. Lib. II. cap. 9. pag. 27. 2.

demum et Bohemia profectos orientales illas Romani Imperii prouincias inuasisse. Ego non magnopere pugnabo, modo suum Czecho et Lecho aduenientibus tempus tribuatur, de totius antiquitatis consensu. Dresserus Slauos Illyricum, et mari Adriatico propinquas oras, Iustiniano et Mauritio Imperatoribus, inuasisse tradit. Congruit Rhenanus, aitque, sed tempus non addit, Slauos, cum finitimis saepe venissent auxilio, terrae melioris occupandae gratia tandem populariter transeuntes in Illyrico consedissee, et ex his partem aliquam, deinde Bohemiam, et regionem proximam, quam a fluuio Marauaba Marauaniam appellant, occupasse. Nam Marcomanni cum Hermunduris iam pridem in Noricum et Vindeliciam transferant. Citatur in hanc sententiam et Suidas. Idem sensisse postea videtur Bonfinius, cum Slauniam Vngaricam Bohemorum coloniam appellat. Clarius id expressit alio loco: Slaui, inquit, e regionibus transistrianiis (Bonfinitio scribenti trans, nobis cis Danubium, ex nostra videlicet ripa) promanarunt, atque Istriam, et Dalmatiam occuparunt, eamque a se Slauniam dixere. Primas sedes, pergit Bonfinitius, trans Danubium non reliquere: ex quibus Bohemi, Poloni, Amaxobii, siue Rutheni, et Roxolani adhuc permanent. Videat Lector Bonfinitium clare docere, constituta iam Bohemia in his nostris sedibus, Bohemos nostros coloniam duxisse, et Slauniam prouinciam fundasse, ac populo impleuisse. Idem, ut ante dixi, habet Crantius, et Blondus, et Vngarici plerique scriptores, ac fere omnes, qui de Slaunia egerunt, ipsique incolae ex maiorum traditione a Bohemis se ortos gloriantur. Besoldus id factum esse putat anno Christi 526; citatque in eam rem Sabellicum; at Sabellicus de secundo in has oras Slaunorum aduentu loquitur, non de Colonia Bohemorum. Crantius annum ponit 583, quo Bohemi in Dalmatiam e Bohemia transfuerint. Chronicon Mundi
incerti

incerti auctoris A. C. 1492 Noribergae typis expressum de Dalmatis agens diserte adiicit: Slauos Dalmaticos e Bohemis ortos; annus, quo id gestum sit, non additur. Haec Balbinus. Ne tamen plane fidem his adhiberet, credo eum absterruisse, quod Czechum, quem acerrime tuebatur, sibi ereptum iri praeuidebat. Atque istud multos etiam hodie deterret. Cum enim Czechus tradatur cum caeteris Slauis in Bohemiam e Croatia aduenisse, nos vero doceamus, nec Slauos ibi tum fuisse, nec id nomen adhuc exstitisse: Czechum, nisi nobis contradicant, se non seruatuos opinantur; et licet regionem, e qua Czechus venerit, nondum Croatiam fuisse appellatam confiteantur, errorem tamen facile excusatum iri confidunt, dum haec per prolepsin dicta esse, et pro Croatia aut Dalmatiam, aut Illyricum reponi debere asserunt. At si semel, ea quae Porphyrogenneta habet, admittantur, omne dubium euanescit. Nam et Croatiam, ne ad eam, quae sic posteriori tempore est appellata, recurrere opus sit, vnde suum Czechum deducere valeant, habebunt, et traditionem non violatam conseruabunt. Quodsi vero nobiscum sentire detrectauerint, tum eum, quem protracturi sumus, et qui nos premit vehementer, tollant scrupulum. Chrobati et Seruii paullo post ab aduentu suo, quod supra e Porphyrogenneta retulimus, anno, vt credunt nonnulli, 641 sacro lauacro sunt initiati; si vero Bohemi sunt Chrobatorum et Seruorum coloni, qui factum est, vt Borziuius primus Bohemorum anno demum 874, cum illi annis iam 233 ante Christiana sacra colerent, baptizatus fuerit? Alii contra sunt, qui per Bagibarias montes quidem intelligi debere affirmant, alios tamen a Carpaticis sibi effingant. Serbos autem et Chrobatos e Carentania

L

in

in Illyricum deducunt, sed quam improvide, e Porphyrogenneta, quem male in suas trahunt partes, ostendamus. *Principatu*, narrat ille, ⁵⁵⁾ *Seruiæ a patre ad duos fratres deuoluto, alter, sumta populi parte dimidia, ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugit: qui, eo excepto, locum ad inhabitandum dedit in Thessalonicae Themate, qui ex eo tempore Seruia nuncupatur; aliquanto vero post visum est Seruiis in terram suam redire; et dimisit illos quoque Imperator; sed quum traiecissent Danubium flumen, poenitentia ducti, per Praetorem, qui tunc temporis Belgradum administrabat, ab Heraclio Imperatore petierunt, aliam sibi terram ad inhabitandum assignare vellet.* Itaque Seruii vt in terram suam peruenirent, flumen Danubium superare debebant. Quis vero, nisi geographiae valde imperitus, affirmet, ex Illyrico in Carinthiam proficiscentibus Danubium occurrere? Igitur neque eorum opinio, qui Chrobatos et Seruios in Carinthia ante emigrationem collocarunt, potest tolerari. Solent praeterea aduersus nostram opinionem et haec adferri: cum pars illorum Slaueorum, aiunt isti, qui inter Albim et Salam habitauerunt, Delmantii, Dalmincii, et Dalmatae dicti sint, nomen istud secum e Dalmatia, vbi prius sederunt, videntur attulisse: *Illyrici Prouinciae*, inquit noster Farlatus, ⁵⁶⁾ *Dalmatia et Chrobatia censebantur, quas itidem prouincias infederunt Slaui, e quibus deinde pars secessit, migravitque in Bohemiam, terrasque finitimas inter Albim et Vistulam interiectas. Horum autem aliquos fuisse existimo, qui ex ea, vnde discesserant, in eam, ad quam venerunt, regionem, Dalmatiae nomen intulerint, praesertim cum ex indigenis Dalmatis non defuerint,*
quos

55) De Admin. Imper. cap. 32.

56) Tom. I. Illyr. sacri pag. 118.

quos vel mutandi soli cupiditas, vel inita cum Slauis affinitas et consuetudo perpulerit, ut se illis Bohemicae migrationis socios adiungerent. Cui, caeterisque doctissimum P. Pray responsum opponimus, qui cum adductum locum recitasset, subiicit: *Eam* 57) ob rem *Dalmatas* potius dicendos ex *Mss.* duobus codicibus, *Aurspergensis* et *Labacensi*, ut sunt apud Ludovicum Schönlebiu, contendit: obrepisse igitur errorem Witichindo, qui *Dalmantiam* scribit, et Chronico Alberstadenſi, quod *Delmantiam* habet. *Assemano* contra posterius magis probatur. Laudatum enim *Farlati* locum pertractans; caeterum, inquit, vero propius videtur, *Delmantiam*, *Dalmanciam*, *Daleminciam*, deprauatione vocabuli in *Dalmatiam*, seu *Delmatiam*, apud recentiores scriptores migrasse, quam vice versa *Dalmatiam* in *Dalmanciam* seu *Daleminciam*; idque auctoritate Witichindi, tum Chronici Alberstadenſis, vetustioris utique monumenti, quam *Aurspergensis*, et *Labacensis* *Mss.* codex forte sit, nititur euincere. Plane *Assemano* assentior, quod verisimilius sit, *Slauos Dalemincios* ex ea plaga, quae ad *Vistulam* est, quam ex *Dalmatia* in *Misniam* venisse, et forte *Vinidorum Slauorum* partem fuisse; nam hi quidem *Misniam* olim quoque colebant, ut in *secunda Annalium* parte a nobis commonstratum est. Caeterum, quod a neutro obseruatum fuisse miror, *Daleminciorum* nomen Germanis suam originem debet. *Witichindus* enim, ubi *Henrici*, nondum *Germaniae Regis*, expeditionem viuo *Ottone* patre *Saxonum Duce* in finitimos *Slauos* susceptam describit, ita diserte memorat; *Is (Henricus)* a patre suo in prouinciam, quam nos *Teutonice Daleminc*, *Slau* autem, *Isomaci* appellant, cum magno exercitu missus, deuastata eadem atque incensa, victor rediit.

L 2

Restat

57) Annal. Tom. I. Part. III. pag. 354.

Restat iam, vt Crubisichii quoque de Serbis sententiam, nullo veterum recentiorumue testimonio nixam, ceu nouam argumentis configamus. Enimuero credit ille, Getas, quos eisdem cum Gothis esse defendit, Slauos fuisse, Zarabosque appellatos, atque ab his Sorabos demum ortos. Ita enim scripsit: ⁵⁸⁾ *Hi autem Getae olim Zarabi vocabantur: Ita Iornandes primum Zarabos Tereos, deinde vocatos Pileatos; a quo nomine postea Sorabi et Serbi dicti sunt. Zaraba enim, vel Zarapa Slauonica vox est, et calceamenti ex filo facti genus designat.* Argumenta, quibus Getas Slauos esse, visus sibi est demonstrauiſſe, adeo tenuia sunt, vt, si modicam vocis Bellagines, ⁵⁹⁾ qua Gothi, teste Iornande, ⁶⁰⁾ leges appellabant, quam cum Slauica Vladiane habet, tollas similitudinem, atque, quos adduxit, Graecorum scriptorum verba explices, totum id, quod iis firmavit, proruas, et proturbes. Verum cum haec referre, nostra nihil intersit, (quem enim nunc reperias, qui, Gothos Slauici generis fuisse, cum Crubisichio aliisque rerum Slauicarum imperitis adstruat?) ad reliqua nos conuertamus. Aio itaque, Crubisichium aut non intellexisse Iornandem, aut mala fide verba eius corrupisse. Locus enim Iornandis is est: ⁶¹⁾ *Vnde et pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper exstiterunt, Graecisque*

58) In Disquisit. in origin. Al-
phab. Glagolit. p. 30.

59) Ad melius penetrandam vim
vocis huius opponam notulam, quae
in hunc locum editionis a Mura-
torio factae est adiecta: *Garetius*
notat, Bellaginas Gothicam voca-
bulum esse nemo mihi persuaserit,

sed ex Gothico corruptum. Id ve-
ro fuisse crediderim Vuel-bagen
breuitatis causa ita contractum a
Wel-behagen, quod significat bene
placitum; ita vt bellagines mea qui-
dem sententia nihil aliud sint, quam
placita Principum. B. Vulcan.

60) De reb. Goth. cap. II.

61) De reb. Goth. cap. 5.

cisque pene consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum, annalesque Graeco stylo composuit. Qui dixit primum Zarabos Tereos; deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi exstabant: ex quibus eis et Reges, et sacerdotes ordinabantur. Ex quibus patet, non omnibus, sed generosioribus tantum, et Regibus, atque sacerdotibus id nomen fuisse attributum; et de sacerdotibus clare istud alio loco iterum affirmat, atque cur nomen illud eis sit, edocet: Elegit namque, inquit, ⁶²⁾ Diceneus ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, numina quaedam et sacella venerari suasit, fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia capitibus opertiariis, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam vero gentem capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Cum itaque vox Zarabi pileatos, Slauicum vero Zarapa calceamenti ex filo facti genus designet; inde Sorabi appellari non potuere. Vnde vero hoc nomen eis adhaeserit, iam ante nos alii demonstrarunt. Huc accedit, quod in exemplari, a Muratorio ex codice Ambrosiano exscripto, et luce publica donato, hic locus aliter legatur, atque pro Zarabi Terei vox Tarabostes occurrat: ut refert Dio — qui dixit primum Tarabostes, deinde vocatos Pileatos. Cum haec igitur, quae Crubisichius de Serbis attulerat, pugnent cum testimoniis veterum, nullamque similitudinem veri habeant: neminem credimus futurum, qui opinionem eius sequi velit et amplecti.

Nunc quid de Wilzis alii, nosque sentiamus, proferamus. Sedes illos ad Vistulam habuisse, asserit Altin-

L 3

gus.

62) Ib. cap. II.

gus. ⁶³⁾ Constat enim, eos ad mare Balthicum, atque prope Viadrum sedisse. Primum ex Saxone Poeta liquet, qui de illis haec cecinit. ⁶⁴⁾

*Gens est Slauorum, Wilci cognomine dicta,
Proxima littoribus quae possidet arua supremis,
Iungit ubi Oceano proprios Germania fines etc.* ⁶⁵⁾

Alterum ex Helmoldo, ⁶⁶⁾ *Alter, inquit, fluvius, id est, Odora vergens in Bonam, transit per medios Vinulorum populos, diuidens Pomeranos a Wilzis.* Et paucis interiectis: *Altera insula longe maior est contra Wilzos posita, quam incolunt Rani, qui et Rugiani, gens fortissima Slauorum.* Ex cuius insulae situ facile Wilzorum fedes determinantur. Qui vero populi, et quamobrem hoc nomine sint compellati, eodem loco nos edocet: *Kyzini, ait, et Circipani cis Panim Tolenzi, et Rhedari trans Panim habitant. Hi quatuor populi a Fortitudine Wilzi, seu Lutici appellantur.* Et fortassis iidem sunt cum illis, quos Ptolomaeus ⁶⁷⁾ *Veltas, finisque Venedici incolas dicit: Venedici sinus, inquit, reliquum iuxta Oceanum habitant Veltae.* Quod tamen, si quis contra dicat, defendere nolum, cum praeter similitudinem nominis, atque situm pene eundem, nihil aliud habeam, cui innitar. Sed de illorum migrationibus variant auctorum sententiae: credunt nonnulli, eos cum caeteris Slavis Bohemiae et Poloniae ex Illyrico in has oras emigrasse, sed si vere, ostendimus.

⁶³⁾ In Descript. Agri Bataui et Frisii Part. II. p. 207.

⁶⁴⁾ Lib. II. apud du Chesne Hist. Franc. script. Tom. II. pag. 152.

⁶⁵⁾ Ibidem adnotat Reiner. Reineccius: *Idem qui Germanica lingua hodie Wenden, nec discernendi ab iis Winidae apud Iornandem.*

⁶⁶⁾ Chron. Slau. Lib. 3. cap. 2.

⁶⁷⁾ Geogr. Lib. III. cap. 5.

mus. Alii contra, Wilzos, cum sedes, quas ad Balthicum habebant, deseruissent, primum in Batauiam, non tamen vna migratione, et demum Westphaliam concessisse affirmant. Ioannes de Beka refert, ⁶⁸⁾ in Batauiam eos penetrasse, ibique euerfa vrbe Antonina aliam anno Christi 200 aedificasse, et Viltenburch nominasse. Demum vero, profequitur, post longa tempora Vilti cum Frisonibus conspirarunt Rheni gurgitem transire, ac in manu forti totam Galliam expugnare. Valentinianus autem, vt Romana canit historia, XLVIII a Iulio Caesare Augustus, tumultum tam insultae plebis festina relatione praeripiens, coadunauit etiam valentem exercitum, accelerauitque rebellantem sibi disturbare populum. Et ecce Romanus Imperator rebelle vulgus victorioso subegit; classem magnam apprehendens Rheni fluuenta transcendit, castrum Viltorum euertit, Pbrisiam primo subiecit, et exinde cum triumphali laude rediens, aliquantibus annis gloriosius imperauit. Ex quo idem habent Ioan. de Leidis, et Reinerus; Snoius, atque, paucis exceptis, omnes scriptores Bataui et Frisii idem tradunt. Quae de Traiecti initiis referuntur, Wilhelmus Heda ⁶⁹⁾ falsa esse, atque illud diu ante haec stetit tempora, opinatur. Diuus enim, ait, Antoninus in suo itinerario meminit Traiecti: et alio loco: Quodsi sub Rege Dagoberto hoc nomen fuisset assecutum, iam non Traiectum vetus (nam illa aetate sic audiebat) sed nouum dicendum foret. ⁷⁰⁾ Huc etiam referri potest Vorburgius, qui cum Ioannis de Leidis narrationem de Wilzis retulisset, addit: *Wiltos et Slauos anno Domini ducentesimo Antoninam Ciuitatem expugnasse, nomen*

68) In Chronic. pag. 2. et 3. pag. 203.

69) Histor. Ep. Traiect., cap. 3. 70) Ibid., cap. 4.

men Latinum in Teutonicum mutasse, et sedes fixisse, quid combinatu difficilius. ⁷¹⁾ *Ultraiectum vero putat Heda dictum propterea, quod ab Vlpio Traiano Augusto fuerit restauratum; Quare, concludit,* ⁷²⁾ *Traiectum Vlpium potius, quam Viltorum dixerim. Viltos enim, qui et Slavi, seu Veletabi dicuntur, vna cum Saxonibus iucursiones illic fecisse non abnegamus, sed pedem fixisse inficiamur.*

De eorundem porro in Westphaliam incurfione multis agit Neuwaldus: *Haec itaque, scribit inter caetera,* ⁷³⁾ *tanta diuersarum gentium (Slauicarum) multitudo, vbi antiqua illa Germania ad Albim vsque potita esset, trans Albim etiam in Saxoniam suas deducere colonias molita est. Quae res primum non processit, fortiter Carolo Magno eiusque aliquot posteris ipsos propulsantibus, ad extremum tamen non tantum in Saxoniam eorum agmina infusa, verum etiam pubes in Westphaliam penetravit, Saxoniae bonam partem eos tenuisse nemini ignotum est, et satis testantur reliquiae, passim in agris Luneburgensis ditionis, et Marchione dispersae, Vendorum nomine in hunc vsque diem nuncupatae. Westphaliae etiam agros ab iisdem cultos, partium nostrarum est, cum ad institutum pertineat, vt diligentius exquiramus ac comprobemus. Initio vero non in eius meditullia irrupisse, sed in ora ad ripam Visurgis, quo haec a Saxonia discriminabatur, consedisse, argumento est, quod in Comitatu Lippiensi pagus Vendorum prope dictum limitem iacet. Qui tametsi linguam diuturna consuetudine vernaculam mutarint, vsitataque nostratibus vtantur, aliquid tamen innatae illius feritatis et*
barba-

71) Hist. Pol. VII. pag. 57.

72) Loc. cit. cap. 4.

73) De Antiq. Westphal. Col. cap. 17. pag. 69.

barbariei, de qua Bonifacius Moguntiacus Episcopus, cum ait: *Vendos foeditissimum genus hominum repraesentant.* Tantam praeterea nobilium Vendorum ait in hoc Comitatu fuisse amplitudinem et potestatem, vt Lemgouiae, et via, et porta nomen ab illis obtinuerint; et portam quidem in hodiernum diem Slauorum (portam die Sclauis-Porte) appellari. Equidem a Vilzis, quod vehementi odio Germanorum laborarent, Frisios, Batauos, Saxones, aliasque additas nationes fuisse infestatas, negare non ausim, cum id, praeter recentiores, veteres etiam, Eginhardus, Regino, Monachus Engolimensis, aliique scriptores anonymi⁷⁴⁾ testatum reliquerint; quae tamen seculo octauo, et subsequens contigisse, minime vero ante eam aetatem, qua Slauorum nomen nondum audiebatur, illique sedes suas tranquille tenebant, defendimus. iuuat verba illorum referre. *Slau*, narrat Regino ad annum 789, *quos Vendos et Wilzios appellant, vastant Magdeburgum, et vicina loca; ideo Carolus, per Saxoniam et Albim veniens, ponte constructo, in Wilzios mouet, quibus auxilio venerunt Frisones per Hauelam fluuium, Slau* victi se dedunt, et obsides offerunt. Eginhardus vero ad annum 808. *Quia nunciabatur, inquit, Godofredum Regem Danorum in Abotritos cum exercitu traiecisse: Carolum filium suum ad Albiam cum valida Francorum et Saxonum manu misit, iubens, vesano Regi resistere, si Saxoniae terminos aggredi tentaret.* — *Erant cum Godofredo in expeditione praedicta Slau, qui dicuntur Wilzi. Qui propter antiquas inimicitias, quas cum Abotritis habere solebant, sponte se eius copiis coniunxerunt,*

74) Apud Du Fresne script. Hist. Franc. Tom. II.

runt, ipsoque in regnum suum reuertente, cum praeda, quam in Abotritis cepere, et ipsi domum regressi sunt. Ad annum vero 810 haec habet: Imperator, Aquisgrani adhuc agens, et contra Godofredum Regem expeditionem meditans, nuncium accepit, ducentarum nauium classem de Nordmannia Frisiam appulisse, omnesque Frisiaco littori adiacentes insulas esse vastatas, iamque exercitum illum in continenti esse, terna-que praelia cum Frisonibus commisisse, Danosque victores tributum victis imposuisse, et vectigalis nomine centum argenti a Frisonibus esse solutas, Regem Godofredum domi esse — Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate ad Alaram fluuium contendit (Imperator), castrisque iuxta confluentem eius, quo Wisarae fluuio coniungitur, positus, minatum Godofredi Regis praestolatur aduentum. Nam Rex ille, vanissima spe victoriae inflatus, acie se cum Imperatore congregi velle iactabat. Sed dum Imperator memorato loco statina haberet, diuersarum rerum nuncii ad eum venerunt: nam et classem, quae Frisiam vastabat, domum regressam, et Godofredum Regem a quodam satellite suo interfectum, castellumque vocabulo Hochbocki, Albiae flumini appositum, a Wilzis captum. Quod tamen anno sequenti deuastatum deseruerunt. Nam vt idem Auctor ad annum 811 refert: Imperator pace cum Hemmingo firmata — in tres partes regni sui totidem misit exercitus. Vnum trans Albiam in Linones, qui et ipsos vastauit, et castellum Hochboki, superiori anno a Wilzis destructum, in ripa Albiae fluminis restaurauit. Quare si haec legerat, (et legere debebat) Altingus; miror, cur Slauos in Saxones nunquam incurrisse afferuerit? An vero sit in eo reprehendendus, quod illos, qui Bekae opinionem de exstructo a Wilzis Wiltenburgo sequuntur, rideat, nolim affirmare, cum multa sint, quae pro

pro

pro Bekae sententia decertent. Quanquam sunt etiam nonnulli, qui Wiltenburgum non quidem a Wiltis seu Wilzis exstructum esse, sed a loco, in quo olim fortassis Viltzi aut longiori tempore federint, aut castra tantum metati fuerint, dicant nomen traxisse. Nostra opinio est, scriptores illos, cum Wilzos quondam Bataviae et Westphaliae fuisse incolas, atque castellum aliquod expugnasse et euertisse, traditione accepissent, nescirentque, cui haec aetati atque loco conuenirent, ut tanto nobiliores suos facerent, pugnas cum Romanis, atque euerfionem Antoninae confinxisse. Sed his, cum sint tenebris aliquantum obuoluta, diutius immorari nolumus.

Vnum adhuc superest: num Wilzi in Illyricum quoque sint profecti, quod sentire quosdam dicebamus, interque illos Altingum numeramus. *Slauos*, inquit, ⁷⁵⁾ *et in his Vilzos forte maxime ad Vistulam consedisse, atque in Pannonias, Illyricum, et Istriam sese effudisse satis constat.* At unde? quis vetustus scriptor ista de Wilzis prodidit? enimuero, quantum rescire potuimus, nullus. Neque tamen, quin id fieri potuerit, repugnamus, cum Obo-
tritos quoque in Dacia habitasse, ex Einhardo intelligamus. *Caeterum*, scribit ad annum 824, *Legatos Abotritorum, qui vulgo Predenecenti vocantur, et contermini Bulgaris Daciam Danubio adiacentem incolunt, qui et ipsi ad-*

M 2

uentare

75) Loc. cit. pag. 207.

uentare nunciabantur, illico venire (Imperator) permisit.
Accidere enim facile poterat, vt Wilzos audientes, Ser-
bos Chrobatosque et benigne ab Imperatore acceptos,
et fedes nouas obtinuisse, loci mutandi nouarumque
desiderium regionum caperet, seque Serbis, qui serius
regiones habitatas reliquerunt, socios itineris adiungerent.

QVAE

QVAE FVIT GENS
ADRIAM ACCOLENS
NEMPE VENETI

QVAM
POLYBIVS, STRABO, LIVIVS
MEMORANT
NEC LATINO, NEC GRAECO, NEC GALLICO
SERMONE VSAM FVISSE
PRO ANNO 1772.

DVCIMVR OPINIONIBVS.

*Daniel Ehrenfried Springsguth, a Consiliis Aulicis Principi
Schwarzburgo-Sondershausiensi.*

M 3

Quanquam haec dissertatio praemio non fuit ornata, tamen Societas Iablonouia a Celsissimo Fundatore petiit, ut, propter insignem doctrinam, singularem in laudandis auctoribus diligentiam, et Latinitatem plerumque tersiorem, cum caeteris excudi iuberet. Alii auctores Slauorum nomen latius patuisse, quam Venedorum, et Venedos Slauorum speciem fuisse auctumant, hic Slauos speciem Venedorum fuisse affirmat.

Hoc etiam anno Celsissimus S. R. I. Princeps IABLONOVIVS, Palatinus Nouogrodens. Spiritus St. Eques auratus etc. hanc inter reliquas eruditis proposuit quaestionem: quaenam fuerit illa gens ad Adriaticum mare degens, quae priscorum scriptorum testimonio nec Latino, nec Graeco, nec Gallico denique sermone sit vsa. Persuaderi mihi facile passus sum, vt aliqua ad hanc quaestionem dilucidandam ex suppellectili mea, quae quam curta sit, non ignoro, in medium afferrem.

Quis enim tanto Principi placendi non summo studio flagret, qui non solum inter doctos seculi huius Viros praestantissimis ingenii dotibus et monumentis tantum caput extulit suum,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi;
sed qui etiam opes suas, incomparabili plane munificentia, ad excitanda recta ingenia excolendasque bonas artes profundit, idque facit hoc infaustissimo suo tempore, quo ex oppressa vastataque a peregrino et crudeli hoste patria vix tertiam accipit reddituum partem. Vera nimirum haec est munificentia, vt aliis prodesse possis, tuis commoditatibus plurima denegare, et malle aliorum utilitati, quam suis desideriis inferuire. Facit hoc Celsissimus IABLONOVIVS, et vt tempus, studia, ingeniumque in
EXCO-

excolendis bonis literis, ita opes in iuuandis exornandisque eis collocat.

Lipsia igitur, imo Saxonia, hanc merito sibi gratulatur felicitatem, quod tam eximius Princeps, relicta patria, dissensionum et armorum strepitu concussa, ut Musis vacare possit, e tot regnis et prouinciis, quarum Domini sanguine ei iuncti sunt, ipsam potissimum sibi delegerit tranquillitatis secessum, quo ut diu et cum voluptate animi fruatur, nosque ut diuturnam hanc felicitatem habeamus, omnium vota conspirant.

Sed euenit mihi, quod Horatio, qui de Diis et Heroibus incipiens amores suos canit; de gente enim Adriatica loqui volens, in merita optimi Principis excurro.

Condonabunt mihi hoc omnes, qui IABLONOVIVM huius seculi Maecenatem noscunt, vel scripta eius legerunt.

Ad explicandam autem hanc de gente, ad mare Adriaticum habitante, quaestionem, opus est, ut scriptores antiquos, qui eius mentionem fecerunt, euoluamus.

Polybius edit. Ernest. pag. 170. 179 — 80 de iis haec narrat: „Quod superest deinde spatium ad Adriaticum finem, alius populus longe antiquissimus obtinebat, „Venetos vocant: sermone diuerso a Gallis utentes; cetera moribus et cultu similes. De his multam tragicorum poëtae mentionem fecerunt, multaque fabulantur.“

Facit hoc loco Polybius Venetos diuersam ab Etruscis gentem, qui tunc maximam earum regionum partem obtinebant, diuersam etiam a Celtis, siue Gallis, alioque sermone utentem, antiquissimam tamen.

Per fabulas tragicorum poëtarum innuere eum crediderim ea, quae de Medea narrantur; quia Pola, aliaque loca in Istria condita credebantur ab iis, qui ad perfe-

quendam

quendam eam ab Aeeta missi erant, vti Strabo, aliique tradunt.

De eadem gente etiam Liuius L. I. c. 1. eiusque origine ita tradit: „Casibus variis Antenorem cum multitudine Henetum, qui seditione ex Paphlagonia pulsi, et sedes et ducem, Rege Pylaemene ad Troiam amisso, quaerebant, venisse in intimum maris Adriatici sinum; Euganeisque inde pulsus, qui inter mare Alpesque incolebant, Henetos Troianosque eas tenuisse terras. — Gens vniuersa Heneti appellati.“

Patet ex hoc loco, aliam Venetorum siue Enetorum, aliam Troianorum fuisse gentem, sine dubio etiam sermone diuerso usam, vti ex Polybio, et ex iis, quae iam dicenda sunt, discimus.

Legantur quoque quae Strabo

Scymnus Chius

Curtius

Solinus

L. XII. et

IV.

I. III.

C. 44.

hac de gente nobis reliquerunt.

His praemissis, circumspicendum nobis erit, annon erui possit, quo tandem sermone gens illa priscis temporibus sit usa. Cum autem litterarum monumentis careamus; hoc vnicum nobis superest, vt ex appellationibus oppidorum, montium, fluuiorum, ad quos haec gens habitauit, ex ipsius denique gentis denominatione, vel Principum eius nominibus, coniecturam hac de re faciamus, quae certitudinem quandam adipiscitur; si multa loca, in eadem regione sita, simul nullam aliam significationem admittant, quam quae in vna eademque lingua inuenitur, in reliquis autem linguis plane nihil exprimant, et in nullo usu sint. Sic e. g. Roma, Neapolis originem Graecam ostendunt; sic apud nos Lipsia, Belgora, Lom-

N

matium

matium conditores suos Venedos vel Slauos fuisse demonstrant. Hoc igitur si in gente, sinum Adriaticum incolente, effici etiam possit, vt nomina vrbium, fluuiorum, et montium, significationem in lingua quadam cognita habeant: tunc ad gentem ipsam concludere possumus, eiusque prima initia.

Gentem hanc Venetam fuisse appellatam a Latinis, Enetam a Graecis, omnes sciunt; quam a voce Chaldaea anati (vagari) Melanchthon et Bodinus deriuant, quasi dicas Nomades. Celsissimus autem IABLONOVIVS in Imper. Sarmatarum Norimberg. 1748. et in Dissertatione de Lecho et Czecho ostendit, a voce Sarmatica Venda (hamus) ita esse appellatam. Hinc forsitan antiqua traditio orta est, Venetiam a piscatoribus esse conditam, vel potius vera haec est eius origo, quia gens Venedica, ad littus maris habitans, e piscatione victum suum quaesierit. Plurimi etiam tradiderunt, eam Celtarum fuisse sobolem, vti fufius Eccardus in Originibus, Celticoque siue Gallico vsam fuisse sermone; quem tamen Plinius L. XXVI. c. 26. monstrat, diuersum fuisse a Venetico.

„Cum, Halus, ait, (herbae species) quem Galli „sic vocant, Veneti Cotoneam appellant;“ notandumque hic est, herbam, quae folia quasi lanugine obducta habet, a Venedis nostrae aetatis siue Slauis Kotowki vel Kotki, Herbariis Tribulus Virgilii et Plinii nap. p. 310 appellari, vti a Viro harum rerum peritissimo accepi. Vidimus etiam iam Polybium, Liuiumque gentem Venetam diuersam sermone a Gallis declarauisse.

Prisci scriptores fere omnes hanc gentem ex Paphlagonia deducunt; notum est illud Virgilii:

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
 Illyrios penetrare sinus, atque intima tutus
 Regna Liburnorum et fontem superare Timau.

Cuius

Cuius sententiae etiam Cornelium Nepotem fuisse, Plinius L. VI. c. 2. testatur. „Quo loca (sc. ad Cromnam in Paphlagonia) Henetos adiicit Nepos Cornelius, a quibus in Italia „cognomines eorum Venetos ortos, credi postulat.“

Sunt, qui Germaniae populos eo pertinuisse contendunt, vti Cluverius Germ. Ant. facit, alique, qui nimio erga patriam studio provincias facili victoria occupant, de quibus occupandis progenitores ne cogitauere quidem, cum omnes antiqui scriptores consentiant, Danubium fuisse Germaniae limitem versus meridiem. Sunt tandem, qui suspicentur, Venetos eandem fuisse gentem cum Vendis siue Vindis (Wenden), qui iam late dominantur, vti Schoenlebenius in Carniola, alique. Inter tam pugnantis sententias vt aliquid certi statuamus, videndum erit, an ex locorum nominibus, vti iam ex herbae Cotoneae appellatione, ad linguam gentis gentemque ipsam aliquid concludi possit.

Locus est apud Constantinum Porphyrogenetam de Administratione Imperii. c. 27. p. 84. „Sciendum, „quod Veneti antequam traicerent, inhabitarentque insulas, quas nunc inhabitant, Henetici nuncupabantur, „et incolebant in continenti has vrbes: Concordiam, Iustiniana, Nunum, et reliquas plerasque. Sciendum, Venetos nunc appellatos, qui olim Henetici dicebantur, „cum traiecissent, munitam in primis urbem condidisse, in qua hodie habitat Dux Venetiarum, mari vndique circumspatio circiter sex miliarium, quod influunt flumina XXVII. Sunt etiam insulae versus orientem vrbis, in quibus Veneti nunc appellati oppida aedificarunt, puta Cogradum, vbi Metropolis magna est, Rhibalenses, Lulianum, Apsanum, Rhomatina, Licentia, Pineta siue „Strobi-

„Strobilus, Biniola, *Boës*, Elitualba, Litumancerfes, *Bronium* Madaucum, Hebola, *Pristena* Clugia, Brundum, „Phosaon Lauriton.“

„Sciendum, etiam alias esse insulas in Venetorum „regione. Sciendum, etiam in terra firma Italiae regione „etiam vrbes has Venetorum existere. Videlicet Capre, „Neocastrum, Phines Aeculum, Aimanas magnum em- „porium Tortzelorum, *Muran Rhibantum*, in quo residet „Dux Venetiarum, et Cabertzenta.“

Quis non statim in voce *Cogradum* linguam Venedicam agnoscit, eam dico, quam nunc Slaucam vocamus, et quae non solum iisdem adhuc in regionibus, sed per totam etiam Illyriam, Bohemiam, Poloniam, Moskouiam in usu est?

Grad vel Grod, vbiuis locorum occurrens, apud Venedos castrum vel locum iudicii significat; an vero sub vocula Co non lateat Coni, id est equus, iam non disquiro.

Rhibalenses in eadem lingua exprimit Piscatores vel locum piscationis. *Rhiba* enim piscem indicat.

Bronium, nostris Venedis Brony, propugnaculum significat.

Pristena etiam apud Slauos pausam vel locum commorationis exprimit, siue portum.

Pineta, quod a Venedis Pinecz scribitur, pecuniam, vel monetam indigitat.

Boës, rectius Boii scribendum, pugnam vel certamen exprimit.

Rhibantum etiam a *Rhiba* pisce potius, et ex lingua Venedica deriuandum esse, quiuis mecum iudicabit.

Omittam reliqua, quae tam manifestam significationem in Venedica h. e. Slaucica lingua non habent, siue ob-
scriptio-

scriptionis vitium, siue etiam, quod aliae gentes inter eos habitauerint.

Vrbes enim, quas Veneti, vti Porphyrogenneta dicit, Henetici antea dicti, in continenti habitabant, Concordia et Iustiniana, a Latinis ita esse nominatas, deductis forsitan eo coloniis, statim agnoscimus.

Patet ex hoc Porphyrogennetae loco, Venetos Adriae accolas et Venetiarum conditores tempore Attilae, eodem sermone esse vsos, quo nunc gentes Slauae dictae vtuntur. An vero antiquioribus quoque temporibus haec lingua apud gentes, quae littora maris Adriatici per Illyricum incolebant, in vsu fuerit, iam dispiciamus.

Liuius L. XLIV. c. 26. loci cuiusdam, Bylazora dicti, mentionem facit in bello, quod Romani contra Persen, Macedoniae regem, gesserunt, quae vox etiam apud nostros Venedos vel montem Album, vel Lacum album accurate exprimit, et cuius nominis vrbs in Misnia a Slauis condita, nempe Belgorau, etiam nunc superest.

Dolci in disert: de sermone Illyrico multarum gentium antiquarum nomina ex hoc sermone Venedico esse explicanda perspicue docet, quod etiam facit Orbini in Regno Dalmatiae.

Sic enim *Daurisii*, a voce Slauica Dagorci, significat eos, qui ad radices montium habitant, a voce Da, sub vel prope, et Gorci, hoc est montes.

Docleates putat Dolcius deriuandos esse a Diklici, quod Venedis est longinquus vel remotus.

Deredini, idem scriptor putat, scribendum esse Derefciani, et significare destructores aedium, a voce Dere, destruere, et Sciana, paries.

Siculotae descendunt a voce *Sieckoczi* vel *Siekoczi*, quod indicat fecantes.

Grabaei, rectius *Grabgliani* dicendi, fossiles indicat, vel etiam hamos rastratos.

Melita, huius maris insula, significat locum molendinorum a *mliet*, quod nunc etiam *Slavis* molendinum est.

Apud *Strabonem* in eisdem regionibus occurrit emporium *Dalmatarum*, *Salo* dictum.

Vox autem *Salo* nunc quoque pagum significat vel vicum, et *Delminium* ipsum, a quo *Dalmatae* nomen habent, e lingua *Slauica* explicandum est, cuius nominis *Soraborum* pagus in *Misnia* posterioribus temporibus inter *Muldam* et *Albim* fuit, nempe *Delminzi*.

Ptolomaeus duorum locorum L. II. meminit, in hoc terrarum tractu sitorum. Quorum vnus *Crepisa*, in aliis exemplis *Gripisa*, apud *Slavos* rapina est; alter *Curieta* vel *Koritta* in eadem lingua alueum, vel etiam urbem, in maris alueo sitam, indicat.

Nota est prisca vrbs *Salona*, quam *Appianus* de bello *Illyrico* *Slanum* appellat, h. e. *Salinas*; cuius vocis vrbs in *Bohemia* est, etiam ob *Salinas* a *Slavis* ita vocata, de qua *Aemilius Petrus* in *Epitome historiae* p. 12. ait; sub annum 715. *Slana* mons in *Bohemia*, ad cuius pedem falsa aqua detecta, occasionem et incunabula vrbi *Slanae* dedit.

Maximum adhuc apud me momentum habet proximitas *Carniae*, cuius nomen sine dubio a voce *Slauica* *Kraina*, quae limitem indicat, deriuandum est, vt de *Rhaetis*, quos *Dionysius* L. IV. p. 24. ait, se suo sermone *Rhaenas*, id est plenos, vel abundantes appellasse, et *Vindelicis* eorum vicinis iam taceam.

Non

Non possum tamen mihi temperare, quin verba celeberrimi Schloetzeri e Tom. XXVI. p. 231. historiae vniuers. adducam:

„Nomen (Krain) Carnia pure Slaucum est, et significationem habet, optime cum situ regionis conuenientem; probabile enim est, Carniam, antiquum nomen, et iam tempore Romanorum vsitatum, idem exprimere, quod Craina. Nonne igitur summa adest probabilitas, linguam Slaunicam iam Romanorum tempore ibi fuisse in vsu, et Venetos non 548 anno post Christum natum demum huc immigrasse, sed veros Carnos semper fuisse? Adde quod tota haec regio montana sit. Semper autem priscae linguae et priscae gentes in montibus se conseruauerunt, vti Cimerii in Wallisia, Arnautae in Epiro. Caeterum hi Austriaci Kraini in Germania meridionali idem sunt, quod Brandenburgici Vcri in septentrionali: vtrique sunt Slaui limigantes, vtrique inde nomen acceperunt. Veneti ad mare Adriaticum a longissimo tempore semper Slaui vel Wendi crediti fuerunt, sed nullo alio argumento, quam propter similitudinem nominis.“

„Si autem Carni, proximi eorum vicini, antiquissimis temporibus iam Slaui fuerunt; tunc coniectura non solum vires, sed veritatem etiam acquirit.“

„Totus terrarum tractus a mari Adriatico recta linea vsque ad mare Balthicum a Slauis habitatur, a parte occidentali Carniam Veneti, a parte orientali Illyrii eam attingunt. His adiunge.“

„I. Veterem traditionem, quod Illyricum prima sedes et vera patria Slaui fuerit.“

„II.

„II. Narrationem Nestoris, vndecunque eam hauserit, quod Slaui priscis temporibus Norici fuerint appellati.“

„III. Memorabilem locum apud Constantinum Porphyrogennetam de Administratione Imperii. c. 30. seq. Vbi Constantinus Slauos Dalmaticos e Norico deducit.“

His ego addo, quod Noricorum etiam nomen originem linguamque Venedicam, nostra aetate Slaucam dictam, clare, nisi me omnia fallunt, ostendit. Qui enim in montibus habitant, a Venedis *na bory* habitare dicuntur. Ex quo Romanorum Nori, et Noricum sine omni dubio fuit formatum.

Tot gentium, tot urbium nomina in lingua Venetica siue Slauca, tam claram conuenientemque significationem habentia, quam praeter hanc in nulla alia habent, nonne nobis persuadebunt, gentem non solum Venetam Adriae accolam, sed reliquas etiam Illyrici gentes originis Heneticae, secundum Porphyrogennetam, vel Venedicae, vti nos dicimus, fuisse; Slauorum enim nomen posterioribus temporibus in vfu esse coepit. Adducemus tamen historicorum etiam de hac gente testimonia, vt ostendamus, eam antiquissima aetate, et, vt dicunt, ab immemoriali quasi tempore has sedes obtinuisse.

Herodotus memorat, legem apud Venetos in vfu fuisse, secundum quam pulciores puellae sponfis diuitibus publica sectione, quasi sub hasta, sat magno pretio venderentur, vt deformes pauperibus cum dote, ex hac venditione contracta, facilius possent nubere; quae lex vt etiam apud nos inualescat, optandum est.

Appianus in bello Mithridatico ait, Sullam contra Venetos e Macedonia expeditionem fecisse, quia hae gentes

tes

tes saepius eo tempore in Macedoniam incursiones fecissent.

Scymnus Chius v. 371. ait, Venetos maris Adriae accolas quinquaginta vrbes habitare, gentemque esse numerosissimam.

Verba eius sunt: „Sinum dicunt Adriaticum barbarorum multitudinem quandam circumhabitare circulo, „centum fere myriadibus quinquagintaque, regionem „optimam colentes, et fructuosam“ — et v. 386. „Henetorum vero sunt quinquaginta vrbes, sitae ad sinum; „quos transgressos esse aiunt ex Paphlagonum regione, „habitasseque circa Adriam.“

Sufficiant haec de sermone et antiquitate gentis, quae sinum Adriaticum incolebat, et de cuius origine, et nomine quaestio a Celsissimo Principe IABLONOVIO proposita est.

Si enim Veneti ad mare Adriaticum habitantes antea, teste Porphyrogenneta, Henetici fuerunt appellati; si sermone vsi sunt, quo nunc Slaui, generali nomine Venedi nominandi, vtuntur; si reliquae gentes ab Adria in Graeciam vsque, et forsitan per omnes regiones inter Illyricum et Scythiam iacentes sub Sarmatarum nomine, eodem sermone vsi sunt: quis mecum non faciet, vt putet, eos cum Herodoti Henetis vnum eundemque populum fuisse, et ab antiquissimis temporibus has terras incoluisse, quocumque tandem duce et quacumque via in eas penetrauerint, h. e. fuisse eandem gentem, quae recentioribus temporibus, nomen Slaui, quamcunque etiam ob causam assumerit, et per immensa terrarum spatia nunc diffusa sit.

Hae rationes Carionem adegerunt, vt in Chronico L. IV. p. 112. diceret: „Henetorum meminit Homerus

O

„in

„in vicinia Paphlagonum, quos Henetum ducem in Tro-
 „iano exercitu habuisse prodidit; et sinus Veneti atque
 „urbis Venetae in mari Adriatico ab his originem esse,
 „consentiunt omnes, siue Antenore, siue quocunque
 „alio duce eo appulerunt, sicuti iidem sinui Veneto in
 „Suecico mari supra Porussiam cognomen dederunt. Nec
 „alia Henetorum, alia Venetorum siue VENDORUM (*Wen-*
 „den) appellatio est.“

Haec fere sunt, quibus credidi demonstrari posse,
 gentem, de qua quaeritur, ad mare Adriaticum habitantem,
 Venetam dictam, eandem esse cum Venedis nostris, quae
 non quinto tandem seculo, vti vulgo creditur, e magna
 Scythia eo immigrauit, sed iam ab antiquissima aetate to-
 tum Illyrici tractum obtinuit; et si Austriam, Carniolam,
 Noricum, reliquasque Danubium inter Adriamque iacen-
 tes prouincias Germaniae annumeraueris, quanquam pri-
 sci id non faciebant, Danubium Germaniae limitem sta-
 tuentes, pro gente ab origine Germaniae haberi potest.

Verosimillimum est, Romanos bella, quae cum Vin-
 delicis, Rhaetis, reliquisque Illyrici populis gesserint,
 cum Venetis vel Slauis, vti nos eos vocamus, gessisse;
 qui tamen cum viribus impares montibus suis deiecti ef-
 sent (nam oram maritimam diu iam perdiderant, in quam
 partim Graeci, partim Romani colonias suas deduxerunt)
 in interiora Germaniae, imprimis qua Pannoniae iungeba-
 tur ad Vistulam, Tyran, Danubiumque se receperunt;
 pars Bohemiam, Misniamque occupauit, pars oram Bal-
 thici maris subegit.

Quo autem hoc factum sit tempore, accurate defini-
 re non audeo. Nestor certe in Chronico Russico ait apud
 Mullerum, Slauos a Danubio in Russiam venisse. Sunt
 etiam Slauis in Franconia, quos octauo iam seculo ibi habi-
 tauisse

tauisse, non ex monumentis tantum annalibusque constat, sed ex reliquiis etiam eorum, aliisque vestigiis clarum est. Quam gentem crediderim, eodem tempore eo venisse, quo reliqui Venedi ex Norico reliquisque prouinciis Romanorum armis expellerentur. Sunt qui credant, eos Norimbergam condidisse. Hac de re legantur Programmata aliqua Reinhardi Erlangensis, et Hanfelmannus in Demonstratione, quousque Romani in Franconiam Orientalem penetrauerint. Halae Sueuicae. 1768.

Duo scriptores, iique grauissimi, huic sententiae repugnant: Liuius enim L. V. c. 33. „Tusci, ait, coloniis „suis omnia trans Padum loca, excepto Venetorum angulo, qui sinum circumcolunt maris, vsque ad Alpes tenuere. Alpinis quoque ea gentibus haud dubie origo est, maxime Rhaetis: quos loca ipsa efferarunt, ne quid ex antiquo, praeter sonum linguae, nec eum incorruptum, retinerent.“

Qua data occasione doctissimus aequae ac illustrissimus Scipio Massaenus idissertationem de antiquitatibus Latinis atque Etruscis conscripsit, in qua demonstrare allaborat, linguam Tuscam ex Canaitica descendere. Sed cum eam nancisci non potuerim, argumenta, quibus vtatur, examinare nequeo, persuasus certiora fortioraque esse ea, quae ex optimis auctoribus attuli. Nam primo Venetos ipse Liuius excipit, eosque diuersos ab istis gentibus affirmat: deinde quae de gentibus Alpinis, Rhaetis inprimis tradit, eos praeter sonum linguae nec eum incorruptum ex antiquo nil retinuisse, indicare videntur, eos alio atque Tuscos sermone vsos, pronuntiationem tantum Tuscis similem habuisse, ex qua de origine gentis coniecturam facit. Rhaetos enim verosimillimum est eandem cum Noricis, Vindelicis et Carnis fuisse gentem, scilicet Venedam;

dam; eiusdemque linguae atque originis; qua de re plura in posterum. Strabo L. I. c. 12. dubitat, an Veneti, Adriam accolentes, non potius deducendi sint a Venetis, Galliae incolis. Cum autem nullas praeterea rationes adducat, cur hoc sibi persuaserit, supersedendum etiam mihi puto, multis verbis refutare et ostendere, difficile creditu esse, gentem numerosissimam, per totum Illyricum ab hominum memoria diffusam, a tam paruo populo initia sua habuisse, quem potius ex his regionibus in Galliam migrasse mihi persuaserim.

Caeterum quae Iornandes et Procopius de Slavis tradiderunt, historiam gentium Venedicarum magis confuderunt, quam ut clariorem reddiderint. Cum enim Slavi pars tantummodo Venedorum fuerint, de quorum origine ipsis nihil certi constabat, quorumque linguam ignorabant, omni genti ea adscribere, quae tribui tantummodo eius, Slavis, adscribenda erant, quos interdum non dubitant Gothicis nationibus annumerare.

DIS.

DISSERTATIO
DE
DISTANTIA LOCORVM
SIVE
ACCESSORVM
SIVE INACCESSORVM
CVM
AVT SINE INSTRVMENTIS, GALLICA
ALIISQVE METHODIS INVENIENDA
PRO ANNO 1772.

SCIENTIA DIRIGIT ARTEM.

*Per Reverendum Patrem Ioannem Helfenzrieder, S. I. Professore
Matheseos in Vniuersitate Ingolstadiensis.*

O 3

1772

ARTIS

AD

ARTIS

SCIENTIA DIRIGAT ARTEM.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Haud quidem quaestionis propositae mens esse videtur, ut ea solum, quae hac super re dudum a Gallis, aliisque excogitata, et publici iuris facta sunt, congerantur. Artis geodaeticae, generi humano utilissimae, augmentum per nova inuenta spectare Serenissimus scientiarum Promotor videtur. Quapropter supersedere aliena transcribendi vano labore, et Lectores scripti huius ea, quae dudum in ipsis Auctoribus legerint, relegendi molestia liberare me posse, existimo. Indicare tamen ea obiter, ac citare Auctores, quidque de iis sentiendum, effari, id vero nec a mente Serenissimi Principis, nec a quaestionis propositae instituto alienum esse, imo postulari videtur. Caeterum scriptum hoc Geodaesiae scientiis, non tironibus, paratum est, quapropter minutias non persequar; neque enim iis Lectorum patientiam fatigandam existimo.

§. I.

Tria sunt laboris Geodaetici genera: primum accuratissimum, quo hoc primum seculo ad figuram Terrae cognoscendam summi Philosophi, et inter eos primi Galli usi sunt; alterum, quo agrum urbi, aut pago circumscriptum, aut partem eius dimetimur, atque in chartam conicimus;
tertium

tertium integrae alicuius regionis mensuram, et descriptionem spectat. In omnibus his tribus generibus offert se perpetuo distantias siue accessas, siue inaccessas metiendi problema. Quidquid ergo eo facit, vt Geodaetae labor in determinanda locorum distantia accuratior, aut expeditior, aut certis in casibus non inanis reddatur, ratione semper habita propositi finis, ad praesentem quaestionem spectat.

§. II.

Atque primum quidem genus quod attinet, vix addi, aut demi quidquam posse videtur iis industriis, quibus Academici Parisini in Gallia, Laponia, et Peruvia etc. et post per Pontificiam ditionem Rogerius Iosephus Boschowichius, et Christophorus Meierus, in eorum opere, quod anno 1755 Romae prodiit, commemoratis, vsi sunt. Baseos tamen dimensio expeditior erit, si impediri penitus ligni mutatio possit; quod quidem Christianus Mayerus Astronomus Palatinus in opere suo, *Basis Palatina*, extimam ligni superficiem porosque obstruendo obtinuisse se ait, testante etiam Cassinio, paris bonitatis, firmitatis, constantiae et magnitudinis tigilla ne in Gallia quidem vnquam occurrisse. Solius tamen caloris variati rationem habendam, haud satis mihi verosimile videtur: certe Boschowichius eodem tempore, quo alia eiusdem tigilli lignei pars mutata tempestate contrahebatur, aliam dilatatam fuisse obseruauit, vt operis sui pag. 366. refert. Et Cassinius in opere *La Meridienne de Paris* pag. 34. pluribus occasionibus notatum asserit, sensibilibus mensuras ligneas effectu humiditatis, et siccitatis mutari. Cui mutationi virgas suas obnoxias fuisse, etiam Bouguerius in opere *la Figure de la Terre* Parisiis edito, pag. 40. testatur.

§. III.

§. III.

Tantum curae et industriae in metienda Basi primi trianguli pro mappis solum topographicis, et minoribus dimensionibus utique non requiritur. Attamen, ubi per silvas traſeundum, neque obſiſtentes arbores ſternere licet, cum rectam continuam habere non poſſimus, in reſtarum minorum, ad quas maiorem referimus, poſitione, et longitudine determinanda plus curae adhibendum eſt, quam a communibus geodaetis vulgo adhiberi ſolet, niſi in errores incidere nimis magnos velimus. Siue virgis ligneis, ſiue catenis ad metiendum utaris, curandum maxime, ut reſtarum parallelismus, et mediae eadem conſtanter directio ſeruetur. E. g. perueniatur in producenda recta aliqua (fig. 1.) vsque ad C, ubi arbor A longius producendae obſtat, poſt quam quidem eam a D ad E continuare liceat. Ut DE in eadem directione ſit, ac BC, prope lineam BC ducatur alia linea FI parallela lineae BC, et huic FI parallela altera DE, et eiusdem ab iſta diſtanciae, atque prior, nempe oportet eſſe $BF = CG = DH = IK$. FI ſit ſatis longa, et quo longiorem ducere licuerit, eo melius erit. At fors arbores *a* et *a* non nimiam longitudinem concedent. Quo haec linea breuior erit, eo maiore cura ſtudendum, ut BF, CG, DH, KI exacte fiant aequales: hic iuuerit ſcabella adhiberi; quae attolli facile, deprimique queant, humilia tamen, quo minus proſpectum arborum rami impediunt. Dumeta cum minoribus ramuſculis exſcindenda eſſe, aut ſlectenda, vel me non monente quiuis nouerit. Ponatur ſuper ſcabellum in F dioptra ocularis, qualem exhibet figura 2. quae nempe crenam in medio habeat baſi horizontali verticabiliter inſiſtens. Alia obieſtiua (fig. 3.) quae a priorre in eo differat, quod magnam habeat aperturam, quam

P mediam

mediam transit filum tenue, non nimis tamen, ut eminus videri possit, ponatur super scabellum in G, tum tertia obiectiua in H, quarta in I, ita, ut filum medium secundae, oculo post primam posito, tegat fila media tertiae et quartae. Iuuabit vero magis in dioptra secunda et tertia, filum medium non vnum esse, sed geminum, ut inter ambo, relicto exiguo spatio, vltimum comparere possit; iuuabit etiam alternis filorum colorem mutari, sic fila adhibere crassiora licebit, quae facilius cernantur, et admodum facile, cum nullum ab altero penitus obtegatur, videbimus, num in eadem recta dioptrae hae constitutae sint, quod vbi fuerit, habebimus puncta D et K, quae tantundem a medio dioptrarum in H et I positarum distare debent, quanta est priorum in F et G a linea BC distantia. Haec vbi modica fuerit, tignis aut virgis haud difficulter determinabitur. Per puncta vero D et K ad E producere eam lineam lineae CB in directum sitam licebit, donec nouum in obicem occurrat. Distantias BF, CG, DH, KI expedit esse modicas.

§. IV.

At fieri poterit, ut puncta F et G a linea BC distare longius debeant, eo quod alia propter obstacula satis longa esse FG non possit; tum vero cura habenda est, ut anguli B, C, H, I satis accurate recti fiant, aut error saltem non sit nimis, quod facile obtinetur ope crucis cuiusdam lignae, ex ligno probe siccato, quod fibras etiam rectas habeat, regulis duabus decussatis, quae quo longiores, eo meliores sunt, iunctis ad extremitates quatuor aliis regulis circumpositis (Fig. 4.) et quatuor dioptris *a, b, e, d* instructae, per quas ductae visuales lineae *ab*, et *de* ad angulos rectos in *c* se interfecent: id quod examinatum

natum

natum esse antea oportet. Quapropter dioptrarum istarum duas oppositas oportet esse amphidioptras, quae nempe et simul oculares, et simul obiectivae sint, quod quidem variis methodis obtineri potest: nempe ocularem in vna obiectivae, in altera obiectivam oculari imponendo, vel iuxta ponendo, admodum tamen propinque, et parallele: vel denique (fig. 5.) lamella A vertebrae iuncta lamellae B, quae posterior dioptra obiectiva est, cum prior sit ocularis, attolli possit, ut eam contegat, et rima oblonga tenuis non cadat quidem in ipsum filum dioptrae B, sed proxime illud transeat. Expediit prominere ex lamella B tenuem cuspidem *m*, quam lamella A foramine *n* excipiat, sic erit minus periculi, ne aliquando luxatis vertebrae titubet. Erit rima in vna dioptra prope filum ex parte dextera, in altera ex parte sinistra, ut linea a rima quavis ad oppositum filum ducta una alteri parallela sit. Hoc optimum amphidioptrarum mihi esse genus videtur, ex iis quidem, quae tubis opticis instructae non sunt. Vtrum lineae fiduciae *ab* et *de* (Fig. 4.) per dioptras ductae angulum inter se rectum faciant, id vero sequenti modo examinari poterit. Collimetur per dioptras *de* in obiectum aliquod longe positum M, et videatur num per dioptras *ab* aliud eminus adpareat satis notabile N. Si tale ultro se non offert, facile erit tabulam aliquam nigram cum cruce alba sic suspendi, ut in illud tendat linea fiduciae *ab*, tum vertatur crux circa centrum *c* ita, ut linea *ab* congruat lineae *cM*, ut nempe M a filo dioptrae obiectivae *b* tegatur, oculo post *a* posito; veniet tum *e* in locum, ubi ante fuit *a*, et *d* in locum *b*, tendetque, si quidem tam *McN*, quam *ecb*, et *bcd* recti sint, tum *ed* in N. Quodsi vero *ecb*, qui angulus ante congruebat, cum *McN* sit angulo recto maior, linea fiduciae *ed* non tendet

in N sed in obiectum sinisterius n ; transferri dein oportebit tabulam N in u , locum medium inter N et n , situm vero dioptrae vnus (nam vnus saltem situs mutabilis esse debet) mutari oportebit. Ponamus mutabilem esse dioptram b , ergo retroacta cruce in pristinum situm, quem figura exhibet, collimetur denuo per de in M , dioptra b mutetur, vt tendat ab in u , tum crux circa centrum c vertatur, videaturque, vtrum per dioptras ed adpareat u dum per dioptras ab adparet M ; si fiat, bene est. Secus tamdiu tabulae primo in N , post in u positae, et simul dioptrae b locus mutandus est, donec denique id obtineatur. Dioptram vnam mutabilem esse debere dixi, obtinebitur id, si per eius pedem D (fig. 6.) foramen transeat oblongum, per quod transmissa cochlea regulae adprimitur, et tenetur. Post pedem hunc lamella E affixa est, ad firmitatem dioptrae. Caeterum regulas ferreas ligneis, tubos opticos dioptris simplicibus meliores esse, sed et opus tum preciosius fore, vtiq; patet.

§. V.

Non modici vsus esse poterunt duae insuper aliae dioptrae f et g (fig. 4.) inter priores positae, ita, vt linea gf cum cd angulum 45° faciat. Angulus hic non multum dissimili modo examinatur, ac reclus, nempe conuersione crucis etc. et si non sit accuratus, corrigitur: hinc alterutram harum dioptrarum iuuerit esse mutabilem. Caeterum parum interest, an linea gf transeat centrum c , an non, modo angulus, quem cum lineis ab et ed facit accurate sit 45° . et linea gf a puncto c non valde distet.

§. VI.

Haud frustra crucem hanc accuratius paulo descripsi, plures enim illius vsus sunt, nos aliquos afferemus. Primo
ponamus

ponamus lineam FG (fig. 1.) longius distare debere a BC , ponatur crux super B , ita, ut *de* cadat in BC (fig. 1. et 4.) tum eminus erigatur virga quaedam in F , in linea fiduciae dioptrarum ab , eritque angulus CBF 90° . Idem fiat in C , ut et angulus BCG 90° fit. Iam si lineae BF et CG etiam aequales sint, erit FG parallela BC ; quod si virga vna e. g. F , longius distet a puncto B , quam G a C admoueatur propius, ut aequalem distantiam obtineat, in eadem tamen recta ad B perpendiculari. Dixi, virgas in F et G erigi posse; vsus virgarum loco aptiores erunt tripodes, quibus dioptrae (fig. 2.) imponantur, quae super tripodum mensas arbitrario loco constitui poterunt, obtinerique facilius, ut earum a linea BC aequalis sit distantia, et anguli ad B et C recti. Tripodes autem, si humi iaceat catena BC admodum humiles esse iuuerit, et simili super tripode, seu scabello ponetur crux in B et C ut centrum crucis c catenae perpendiculariter immineat. Tripodes caetera similes esse poterunt iis, quos Boschouichius in opere superius laudato describit; aut si magis placet, singuli duobus, prismatis quadrangularis figurae AB et CD (Fig. 7.) ferreis annulis m et n inter se coniunctis componantur, nempe AB mensulae insertum est, CD attolli, aut deprimi magis, minusue potest, et cochleis firmari; imo et variis generis crura CD haberi possunt, longiora, et breuiora, ut scabella modo altiora, modo humiliora, prout vsus tulerit, habeamus; iuuerit etiam tripodes habere cum breuibus omnino pedibus, aliquot solum digitos longis, qui in solo plano, si mensura lineae humi capitur, commodissimi erunt. Caeterum in aperto campo sufficiens est baseos per catenas metienda ratio, quam Pentherus in Praxi Geometriae, et Zollmannus in libro *vollständige Anleitung zur Geodäsie* sectari iubent.

§. VII.

Iam alium usum crucis nostrae monstrabo. Si in metienda Basi peruentum fuerit ad fossam profundam BD (fig. 8.), seu ad lacum ultra quem lineam AB producere non licet, ope crucis nostrae in B facies angulum rectum ABC ; baculo defixo in C , et tensa catena, aut funiculo BC progredieris in linea BC , donec ultra fossam vel lacum, sub angulo semirecto, ope crucis nostrae cognoscendo, adpareat tibi alia, virga, ultra lacum posita, in linea recta cum BA , eritque, quia angulus BCD semirectus est $BC = BD$, habebis itaque mensuram BD , licebitque ultra lacum in D lineam continuare,

§. VIII.

Sed vel solo hoc instrumento distantias locorum accessorum, imo et inaccessorum B et E (fig. 9.) metiri licet. Sit ergo metienda distantia AB , loci inaccessi B , ex accessu A . 1mo pone crucem in A , et determinato per crucem angulo BAF recto, duc rectam AF tenso funiculo; iam progredere 2do, cum cruce in hac recta, donec tibi sub angulo semirecto ACB , B occurrat, et erit $AC = AB$. 3tio, si in eadem recta obserues in D angulum EDF rectum, atque in F semirectum DFE , erit $DE = DF$, 4to coniectis in tabulam aliquam lineis AB , AD , et DE , ita, ut ex scala geometrica totidem habeant pedes paruos, quot in campo magnos, si in A et D fuerint anguli recti, distantiam inaccessorum B et E circino determinabis.

§. IX.

Sed ad nostram quam reliquimus, rectam per siluam producendam (fig. 1.) BC redeamus. Positis super scabella

bella dioptris in *F* et *G*, ita, vt linea *FG* sit parallela lineae *BC*; licebit eam vtique per *H* in *I* prolongare; licebit in *H* et *I*, similiter ac in *B* et *C* fecimus, ope crucis nostrae, angulos rectos facere; licebit puncta *H* et *K*, faciendo $HD = GC = IK$, determinare; licebit lineam *DK* ulterius producere. At distantiam *CD*, cui quidem aequalis est *GH*, si anguli *C*, *G* et *H* exactissime recti sunt, non ego, si aliter fieri potest, ex distantia *GH* colligam, si linea *FI* longe distet a *BK*, quia minimus error in tali casu in angulis maiorem infert; sed prope arborem *A* ducam paruum parallelam, et in ea, sicut hic in figura $GH = CD$ determinabo; ad hoc enim parua linea sufficit, nec parallelismus adeo exactus requiritur. Directionem vero *DK* eandem cum *BC* facere, vtique ope lineae longae *FI*, accuratius cum *BC* parallelae, obtineri debet.

§. X.

Vidimus paulo ante crucis nostrae emolumenta. Similia sunt alterius cuiusdam instrumenti a me excogitati, quod ego Tubum Geodaeticum voco. Cistula est (fig. 10.) cubica fere, anterieus in *db* et in latere *bE* penitus aperta, ex ferreis laminis confecta, ita vt in *b* tenuis solum columna sit, fundum cistulae cum aequali superiore quadrato *dbEc* connectens. Sed in lamella *cE* pariter quadrata, rotundum foramen est, apertum in tubum conicum *F* ei adhaerentem. Duo in hac cistula sunt specula *ab* et *bc*, plana, vitrea ex vitro tenui; alterum alteri mediante interuallo superpositum, ita vt inter ambo prospectus pateat. Est vero in *F* lamella aliqua *L* quam figura fere in naturali magnitudine exhibet, in qua crena amplior horizontalis est, quae tenuiorem, et breuiorem verticalem bissecat, vt pars superior pro superiore, inferior,

inferior,

ferior, pro inferiore speculo seruiat. Speculum vnum inferius cb cum axe tubi Fg angulum semirectum, alterum superius ab angulum $22\frac{1}{2}$ graduum, versus obiecta acutum, et eius complementum versus oculum obtusum facit. Est in vtroque speculo, circa medium fere, in amalgamate, quo vestitur vitrum, crena aliqua tenuis, facta tenui acu abrafo amalgamate. Iam ita constructo instrumento, si tendo oculo adposito in F , in obiectum aliquod, quod mihi in linea Fg super crenam speculi bc , et aliud M in speculo quasi crena m sectum adparet, angulus MmF rectus est. Si vero in crena n superioris speculi aliud obiectum N adparet, angulus NnF semirectus est. Licebit ergo tubo hoc (quem construendi modum describendum alii occasione referuo) angulos rectos et semirectos sicut ope crucis obseruare, et determinare. (§. 8. etc.)

§. XI.

Sed et flexus viarum ope tubi huius, vti et crucis, inuenire licet. Sit enim obiectum aliquod C (fig. 11.) in via recta AB , iam ante determinatum (§. 7. 8.) ita, vt BE et EC notae sint; progrediaris dein in linea BD , donec in F , versus B retrospecti, obiectum C in speculo superiore adpareat, vt angulum DFC semirectum esse tibi constet: in D vero venienti C conspiciatur in speculo inferiore; mensis linea FD , (quae aequalis est DC) et BD , habes duos cathetos trianguli BDC , imo et hypotenusam BC , punctis B et C iam ante in linea AB determinatis. Itaque et angulum CBD per trigonometriam inuenire, ac iungere angulo CBA licebit, quorum summa angulum ABD efficiet; commodius autem mechanice super tabula, ex punctis C et B radiis $CD=DF$, et BD intersectio fiet in D , per quam ducetur BD .

§. XII.

§. XII.

Vberioris tamen vsus est dimensio angulorum, circularum, aut semicircularum, aut quadrantum ope, quae methodus apud Gallos communior est, modo diuisio, et structura operis sit exacta, siue regulae, quas *Alhidadas* vocant, tubis opticis, siue solum dioptris sint instructae. Qua de re multa passim apud auctores inueniuntur, multa etiam inuenienda supersunt. Confer Acta Academiae Regiae Parisinae ad annum 1765. *Memoire sur quelques moyens de perfectionner les Instrumens d'Astronomie. Par M. le Duc de Chaulnes.* Pro dimensionibus Geodaeiticis communibus tamen sufficet utique, si angulos citra errorem vnus minuti primi metiamur, quod quidem fieri absque tubis opticis potest. Presbytae oculis etiam inermibus, imo et myopis conueniente lente concaua instructis obiectum, quod sub vnus minuti primi angulo apparet, experientia teste est visibile. Erit vero, si radius quadrantis pedem Parisinum aequet, in arcu vnum minutum primum pariter satis visibile etiam oculo inermi, quamuis expediat lentem adhibere conuexam, quo commodius in arcu diuisio videatur. Sumamus enim pedem in 10 digitos, digitum in 10 lineas diuisum, lineae partem 10am scrupulum vocemus. Habebit ergo radius 1000 scrupula; est vero sinus vnus minuti ad radium = 29:100000, seu proxime = 3:10000. Itaque in arcu talis quadrantis partes decimae tres, seu fere pars vna tertia vnus scrupuli minutum primum implebunt. Esse autem tres decimas vnus scrupuli visibiles, ex eo liquet, quod tales partes 33 aequent vnam lineam: at tenuissima argentea fila etiam notabiliter tenuiora sunt quam $\frac{1}{33}$ vnus talis lineae. Neque adeo difficile est tam tenues sulcos metallo insculpere. Notandum est, frustraneum esse, multo tenuiores

Q

partes

partes in arcu quadrantis notare, quam dioptrarum, aut tuborum, si hi adhibentur, ope in obiectis videre liceat, ita, si dioptrae solum minuta prima exhibeant, frustra in arcu minuta secunda notarentur.

§. XIII.

Plus difficultatis habet exacta quadrantis diuisio, ex qua tamen angulorum exacta dimensio, et distantiarum determinatio maxime pendet, quapropter ad problema praefens pertinere existimo, qua ratione exacta diuisio obtineatur, exponere. Hanc Geodaeta per se ipse facere, aut certe ab artifice factam examinare debet; suaserim autem, vt potius diuisionem quadrantis sui, atque nonnii ipse per se faciat Geodaeta, quam vt artifici faciendam relinquat, cum non plus artis aut laboris postulet examen quadrantis, ac eius diuisio; molestum autem fit male diuisum quadrantem habere, et errorem in eo tollere non posse, quamuis erroris ratio haberi possit in calculo. Pauca tamen, diuisionem quadrantis facere antequam doceam, monenda habeo: nempe 1mo pono arcum instrumenti mei (fig. 12.), quod quadrantem voco, quadrante maiorem esse, ita, vt saltem 15 gradus vltra 90 seu 105 in eo locum habeant, quamuis 90 solum adscriptis numeris notentur, quindecim vero vltra initium quadrantis seu 0 excurrant. 2do pono, opus satis firmum esse, et arcum planum ac minime asperum, et exacte centro motus C, circa quod regula dioptris instructa gyrat, concentricum. 3tio regulas dioptris instructas ei iungi duas, superiorem vnam super arcum circa centrum C mobilem, sed ita, vt motus sit mollissimus, et axiculus in C exacte rotundus, ac implens rotundum regulae foramen; alteram inferiorem, quae nos de quadrantis statu doceat.

doceat. Atque haec quidem ita firmari possit, ope cochleae, vt, dum superior adiuncto nonnio ostendit initium diuisionis, seu gradum \circ , inferior in idem omnino obiectum tendat, in quod tendit superior: hinc et inferiorem, vt commode in eum statum redigatur, per exiguum saltem interuallum leniter mobilem esse conuenit. 4to suppedaneum quadrantis eiusmodi esse haud dubie debet, vt et firmum sit, et quadrans horizontaliter constitutus facile circa axem verticalem, qui circiter centrum grauitatis quadrantis pertransseat, mollissime verti figique demum possit. 5to antequam diuisionem quadrantis aggrediar, instruo me prius machinula quadam subtilibus fulcis aurichalco inculpendis opportuna. (fig. 13.) Lamella nempe Aurichalcica ad angulum rectum inflexa fert chalybeum cylindrum DC tenuibus helicibus instructum, et inferius in tenuissimam cuspidem exeuntem, superius vero caput ferentem parallelepipedum, cuius medium transit crena, vt inserto cultro quodam facile circumagatur. Iam cum eleuare aut deprimere hanc cuspidem mollissime pro libitu, et adductis cochleis firmare liceat, in potestate mea est, ea fulcos facere magis aut minus profundos. Si latus *mn* applico regulae, pollicem post, indicem ante lamellam A, et medium digitum super lamellam B apprimo, iuxta eam lineam seu fulcum rectum exarare perfacile est. Ita instructus diuisionem quadrantis aggredior.

§. XIV.

Impono eum firmissimae mensae (fig. 15.) in *c* in conclauis satis amplo, ita vt arcus extra mensam promineat, et inferior regula dioptris instructa pariter extra marginem mensae sit, tendatque in oppositum punctum *d*, firmeturque quadrans, vt, donec diuisio absoluta sit,

Q 2

in

in eodem constanter situ maneat. 2do circumpono super fulcra in eadem altitudine supra solum, quae quadrantis est, circa parietes tigna quaedam ab , bde sub angulo recto in b coniuncta, et ita, ut $ac = cd$. Angulum rectum ope tigni tertii, hypotenusae nempe, determino; sed etiam distantias ac et cd tigni ope aequales obtineo. Diuido autem tignum ab in 10 aequales partes, seu pedes arbitrarios, quales etiam in tigno bd notantur, et plures adhuc ultra d vsque ad e circiter tres, 3tio paro lignum parallelepipedum paulo longius tali pede, in quo pes in 100 partes aequales, seu lineas diuiditur, cuius partem parallelepipedum AB ultra duos digitos longam, tigno incumbentem, exhibet figura 14. 4to et huic denuo aliud parallelepipedum CD breuius imponitur, in quo longitudo 11 linearum in 10 partes aequales diuiditur, seruitque ad lineas in decem scrupula tanquam nonnio quodam diuidendas. Itaque aequabit ab (fig. 15.) 10 pedes arbitrarios = 100 digit. = 1000 lin. = 10000 scrup. quo longior est $ab = bd = cd = ac$, eo id melius est. Et quidem si parallelepipedum longius, seu pedale AB (fig. 14.) imponas tigno, ita ut diuisionis initium initio pedis alicuius e. g. quarti n. 3. notati immineat, habebis pedem illum in 100 lineas diuisum. Parallelepipedum minus CD imponitur maiori, ad linearum diuisionem. Ecce hic initium diuisionis huius parallelepipedum seu cursoris asterisino (*) notatum, super pedali inter lineam 13 et 14 pedis quarti; linea vero quarta ab hoc signo (*) in cursore sinistrorsum recedendo incidit perfecte in aliquam lineolam nempe 9 in parallelepipedo pedali, unde signum (*) distat ab initio diuisionis in tigno 3 pedes 13 lin et 4 scr.

§. XV.

§. XV.

Tignis ita ordinatis (fig. 15.) vt ca sit perpendicularis in initium diuisionis seu o ped. (a puncto a ad b sunt 10 pedes); dirigatur regula inferior in d et firmetur, superior vero in a ; tum prope regulam, ope instrumenti primum ante (§. 13.) descripti, fiat in arcu quadrantis prope marginem breuis linea ad denotandum gradum o . quaeratur dein ex tabulis tangens vnus gradus = 157 in partibus radii 10000 seu 17 lin. 5 scrup. et tigni ab primo pedis superposito parallelepipedo pedali, huic superpositus cursor ita constituatur, vt signum (*) denotet 17 lin. 5 scrup. tum regula superiore (inferior manet immota, et directa in d , feruitque solum ad examinandum, vtrum quadrans non fuerit dimotus) collima in signum (*) et prope regulam exara sulcum alterum, pro denotando primo gradu, et sic perge vnum gradum post alterum simili modo notare, vsque ad gradum 45. Gradibus 45 notatis vel incipe, collimando primum in d et pergendo ad b , iterum 45 gradus simili modo notare (numeri gradibus nondum adscribuntur) vel perge a puncto b ad d cotangentes graduum 45, 47 etc. vsque ad 90 promotione parallelepipedo pedalis et cursoris notare; at numerum pedum in tigno bd non a puncto b ad d , sed a puncto d ad b pergere decet, similiter in parallelepipedo pedali, et cursore numeri contrario ordine scripti esse debent; itaque vel aliud tale parallelepipedum, et alium cursorem pro tigno bd paratum habere debes vel in priore etiam contrario ordine illi, quem fig. 14. exhibet, numeri prioribus apponendi sunt; demum 90 gradibus notatis, perge vltterius in reliquo arcu, quotquot capit, gradus notare, sed saltem 15 (§. 13.) promouendo parallelepipedum cum cursore (fig. 15.) a puncto d ad e ; omnibus gradibus notatis,

Q 3

incipe

incipere ab initio, et nota simili modo dimidios gradus, aut si magis placet, mox prima vice non gradus tantum integros, sed et dimidios nota, et habebis arcum rite diuisum in gradus integros et dimidios; distinguantur tamen integri a dimidiis longitudine sulcorum, sed et denique, quibus post adscribentur numeri longiore sulco, et quini quique signo aliquo a reliquis discernentur. En partem arcus quadrantis (fig. 16.) exhibitam in AB cum appposito cursore CD, qui quadrantis marginem radit.

§. XVI.

Nonnius CD affixus est regulae superiori E, in qua *mn* basis est dioptrae ocularis. F vero brachiolum est, quod cursorem quadrantis adstringit, ne ab eo discedat. Debent autem in nonnio 30 in aequali abinuicem distantia insculpti fulci 31 in quadrantis margine respondere. Itaque a C ad D progrediendo et a signo (*) incipiendo primum asterismum sequens sulcus ab isto initio distare debet 31 minutis, secundus $1^{\circ} 2'$, tertius $1^{\circ} 33'$ etc. si iam ipse sulcus signo (*) notatus, seu index a regula E triginta minutis distet (quod, ut commodius videatur cui gradui, et gradus parti respondeat, facere consuetum erit) distabit primus post (*) fulcum $1^{\circ} 1'$, alter $1^{\circ} 32'$, tertius $2^{\circ} 3'$ etc.

§. XVII.

Vt nonnii accurata obtineatur diuisio, nonnius primo arcui quadrantis, ope lamellae (fig. 17.) duabus cochleis *rr* (fig. 16. 17.) inferius ipsi affixae, iungatur, duabus aliis cochleis per foramina oblonga *uu* transeuntibus, et foramina rotunda *uu* in quadrante subeuntibus, quae helices tanquam cochleas matrices habent. Verum locus

cus

cus horum foraminum *uu* non est, vti figura 16. exhibet, prope gradum 20, sed prope gradum 0, ita nempe, vt, dum regula E in quadrante (fig. 16. 15.) tendit ad *d*, et quadrans adhuc eum, quem exhibet figura, situm habet, cochleis per foramina *uu* adactis, nonnius in isto situ quadranti affigi possit. Atque hoc quidem fieri oportet. Nonnio itaque per cochleas quadranti affixo, per dioptras regulae E (fig. 16. 15.) tendatur ad punctum *d*, quod si forte non perfecte in media dioptra appareat punctum *d*, cochleis per *uu* transeuntibus dimissis, mutatur nonnii situs, vt perfecte demum regula ad *d* tendat, et adductis iterum cochleis, nonnius quadranti firmiter iungatur; haecque est causa, cur lamella (fig. 17.) foramina *uu* non rotunda, sed oblonga habeat, vt cochleis nondum adductis liber adhuc exiguus motus nonnio concedatur: exactissime enim debet regula E (fig. 16. 15.) in *d* tendere, dum nonnius regulae cochlea coniunctus est, similiter et regula inferior accurate in *d* tendat, quo obtento exempta cochlea *S* regula superior E a nonnio liberatur, inferior fixa manet. Regulam E nunc 30 minutis promoue, vt nempe linea fiduciae a puncto *d* ad *b* (fig. 15.) dimidio gradu progrediatur (nempe nunc iterum parallelepipedo pedali, et altero digitali, seu nonnio ligneo vtimur ad tangentes in tabulis inuentos determinandos) et consulta prius regula inferiore, vtrum situs quadrantis mutatus sit, primum prope regulam sulcum in sculpe signo (*) notandum (fig. 16.). Post promoue regulam, vt linea fiduciae discedat a puncto *d* 1°, 1' (fig. 15.) et iterum sulcum prope regulam exara. Discedet dein linea fiduciae a puncto *d* 1°, 32', et denuo sulcus fiat; et sic perges cum regula progredi sensim, donec 31 sulcis factis nonnii diuisionem absolueris. Amota dein lamella (fig. 17.) quae interim non-

nium

nium quadrantis arcui iunxit, cuius nunc nullus amplius vsus est, nonnius inserta S (fig. 16.) iterum regulae E affigitur. Nonnii fulci denis gradibus rescendentes producuntur, iungunturque numeri, prout figura 16 exhibet.

§. XVIII.

Quadrantis descripti ad metiendos angulos hic vsus est: 1°. adducitur regula E , vt signum $(*)$ notet o in arcu. Commodum est, si ad regulam in hoc situ aliquamdiu conseruandam (fig. 18.) brachium aliquod abc duabus cochleis m et n regulae E sit affixum, vt ope cochleae D quadrantis arcum AB inferius prementis ei affigi possit. (exhibet figura 18. sectionem verticalem AB arcus quadrantis, cuius lamella superior aurichalcica est, inferior ferrea; FG partis regulae ferreae arcum tenentis; E partis regulae, seu alhidadae; dioptrae tamen non exhibentur, abc brachii regulae affixi.) Figatur ergo regula ita, vt index nonnii $(*)$ exacte ad arcus quadrantis initium diuisionis consistat, seu e regione o grad. tum quadrans vertatur, vt obiectum aliquod e. g. aliqua, quam vocemus, turris T per dioptras regulae E appareat; dein etiam regula inferior ab idem obiectum dirigitur, et in hoc situ firmatur, ita nempe, vt ambae regulae in idem obiectum tendant, dum index notat o . dimissa dein regula, quae adhuc ope cochleae D arcui quadrantis adhaerebat, promoueatur ad alterum obiectum e. g. turrim t , et monstrabit 1°. index $(*)$ (fig. 16.) e. g. 21 gradus, si nempe signum $(*)$ sit inter 21 et 22, et si inter 21 gradus et semigradum sequentem consistat, supra 21 gradus angulus TCt (pono locum quadrantis dici C) aliquot minuta pauciora tamen quam 30 habebit, a nonnio nobis ostendenda. Vide itaque

itaque, quis fulcus nonnii fulco alicui quadrantis perfecte e regione respondeat; in figura hac vides, eum esse 21 in nonnio; itaque habemus angulum $T C t$ 21 graduum 21 minutorum. Quodsi index ultra semigradum promotus esset, numeri in nonnio maiores valerent e. g. 51 pro 21: vides enim in nonnio duas esse numerorum series; vnam pro semigradu ab initio gradus ad 30', alteram a 30' ad 60'. Verum haec quidem vulgo nota sunt, exponenda tamen cenfui, vt quadrantis mei exactiorem notitiam praeberem.

§. XIX.

Quodsi regularum cum dioptris loco adhiberentur tubi optici micrometris instructi, vtique angulos etiam exactius dimetiri liceret; attamen vt non aliquot minutis secundis erretur, caueri vix poterit, quia tubus pedalis non tantum auget obiecta, vt partes adeo exiles accurate distinguantur; verum tum etiam arcus quadrantis subtilior adhuc deberet esse diuisio. Et quoniam vitro subtiliores lineae et durabiliores quam aurichalco inscribi possunt, quadrans vitreus aptior quidem per se esset, nisi fragilitas vitri obstaret, arcus vero parui cum tubis longioribus multo ideo non placent, quia inflexio tubi timenda est.

§. XX.

Dimensione baseos exacta et angulorum ei adiacentium distantiam loci determinari, quis ignorat? hanc maxime methodum gallis vsitatam scimus. Quaestioni itaque propositae vt satisfaceremus, ostendendum erat, qua ratione baseos et angulorum exactam dimensionem obtineremus etiam in casibus difficillimis, vbi nempe in basi dimetienda obstacula obueniunt varia; angulorum vero

R

accu-

accurata dimensio nonne ex accuratione instrumenti, quo angulos metimur, prope vnice pendet? Recte itaque fecisse me arbitror, exponendo methodum accuratam quadrantis geodaetici diuisionem obtinendi, et eius vsum paucis commonstrando. Methodus haec diuisionis, quantum mihi constat, noua est; scio examen diuisionis per tangentes antiquum esse, diuisionem vero per tangentes facere nemo, quod sciam, ante me docuit: quapropter methodum hanc breuiter, quantum licuit, exponendam duxi. Sed nondum rem omnem confectam habemus; plures sunt methodi, quibus distantias locorum determinemus. Superest mihi de mensula praetoriana dicere, quae licet antiquissima sit, noua tamen de eius vsum afferam: ante vero angulorum parallacticorum vsum, et eorum metiendorum rationem variam describam.

§. XXI.

Angulus ACB (fig. 19.) quem faciunt lineae CA et CB ex eodem obiecto C ad extremos terminos oppositae baseos AB ductae, qui *parallacticus* dicitur, si est exiguus, summa angulorum A + B parum differt a 180 gradibus. Quod si ergo proxime aequales sint, etiam proxime rectos eos esse decet, eritque ratio AB ad AC proxime = AB : BC, ac citra magnum errorem ex angulo parallactico C exacte cognito, et linea AB cognita distantiam puncti C determinare licet, licet anguli A et B seorsim non sint exacte cogniti: non tamen vicissim ex angulis A et B obiter solum cognitis determinare licet distantiam AC vel BC, quia, nisi exacte sint cogniti, summa etiam inde eruenda non erit exacte cognita; ergo ex ea angulum parallacticum exacte concludere non licebit. At sunt casus perquam multi, in quibus angulum paralla-

paralla-

parallacticum satis exacte aliunde cognitum habere licet, quamvis singulorum angulorum A et B mensura exacta nobis ignota sit. Quodsi ergo distantiam obiecti C non adeo exacte cognoscere volumus, ope anguli parallactici satis bene quasi vno ex loco determinare licet: nempe duo puncta A et B, si paucis a se pedibus distant, pro vna statione computantur. Et hoc in sensu intelligendus est Comes Paceccius, cum instrumento a se inuento, quod Pantometrum appellat, ex vna statione distantias locorum metiri se posse affirmat, quamvis eo quidem haud immediate angulum parallacticum, sed angulos potius A et B ad basin metitur. Nondum Paceccianum instrumentum, quod postea Christianus Mayerus descripsit, habebam cognitum; venerat tamen tum aliquis de eo ad me rumor, cum aliud mihi forte Pacecciano perfectius imaginatus sum, cuius descriptionem aliquam alia occasione dabo; nunc vero varios angulum parallacticum, quamvis A et B non sint cogniti, determinandi modos dabo: neque enim eos nisi obiter cognitos haberi oportet ad distantiam puncti C sine errore in mappa geographica notabili determinandam; certe 100 pedes in mappa admodum ampla vix scrupulum aequant, aut parum superant. Verum ne assertio mea de eadem ratione AB ad AC, mutatis non nihil angulis A et B, modo C constans maneat, in dubium vocetur, demonstrationem iungo. Ponamus (fig. 20.) loco anguli recti CAB vel obtusum CαB, vel acutum CαB, qui tamen a recto parum differant, adesse, angulum vero C esse exiguum. Erit itaque distantia CA respectu AB valde magna, et cum in data hypothesisi CαB, et CαB proxime recti sint, adeoque αBA, et ABα valde exigui, et insuper linea AB respectu CA brevis sit, erunt αA et Aα omnino exiguae lineae, et Cα, CA,

R 2

ac

ac $C\alpha$ perparum different: quodsi ergo etiam αB et αB ab AB parum differant, erit eadem ratio baseos AB ad AC , atque αB ad αC , vel αB ad αC , hoc est, siue angulus A perfecte, siue proxime rectus sit, eadem est ratio baseos anguli parallactici, ad distantiam loci. At αB , AB , αB in dato casu parum admodum differre, sic ostendo: $\alpha B:AB = \text{Radius}:\sin. \text{anguli } \alpha$, qui proxime rectus est; atqui sinus angulorum proxime rectorum parum admodum a radio differunt; ergo αB ab AB parum omnino differt. Similiter $\alpha B:AB = \text{Radius}:\sin. \text{anguli } \alpha$, qui et ipse proxime rectus est; ergo etc. Q. e. d.

§. XXII.

Quam parum sinus arcuum quadrantem fere aequantium ab ipso sinu toto differant, vel obiter libellos sinuum inspicienti patet. Certe in exemplis particularibus patet, quam parum erroris inferatur, si angulus A pro recto habeatur, quamvis notabiliter a recto discedat. Sit enim angulus parallacticus $BCA = 20'$; BC aequet 10 pedes; ponamus 1° . angulum A esse rectum; post esse acutum $= 88$ graduum; in casu primo erit $\text{Tang. anguli } C:AB = \text{Radius}:AC$.

$$\begin{array}{r} AB \log. + \sin. \text{ tot. log. } 11,0000000 \\ C. \text{ Tang. log. } \quad \quad \quad 7,7647610 \\ \hline AC. \log. \quad \quad \quad \quad \quad 3,2352390 \end{array}$$

$AC = 1718,8$ pedes. In casu secundo dein erit $\sin. 20'$:

$AB = \sin. 88^\circ. 20'$ supplementum anguli $CBA:AC$

$$\sin. 88^\circ. 20' \log. + AB \log. 10,9998162$$

$$\sin. 20' \log. \quad \quad \quad \quad \quad 7,7647537$$

$$\hline AC. \log. \quad \quad \quad \quad \quad 3,2350625$$

$AC = 1718,1$ pedes. Differentia solum 7 digitorum est in distantia plus quam 1700 pedum, quae plane modica est,

est; itaque modo angulus parallacticus exacte sit mensus, vera loci distantia ex eo bene colligitur.

§. XXIII.

Manet autem etiam angulus parallacticus idem manente distantia CB, et basi anguli parallactici AB vel αB , vel αB , siue angulus A rectus sit, siue α vel α proxime rectus. Quoniam enim sinus totus a sinu anguli proxime recti vix quidquam differt, ratio sinus anguli A ad CB eadem est, siue rectus sit A, siue proxime rectus α vel α : At vero ut CB ad sinum anguli oppositi A, ita AB vel αB , vel αB ad sin. anguli C; ergo, si $AB = \alpha B = \alpha B$, uti ponitur, erit etiam sinus anguli C idem, consequenter C idem angulus. Res etiam exemplo pateat. Sit A angulus rectus, erit eius sin. log. 10.0000000, sinus vero $\alpha 88^\circ$ erit log. 9,9997354. Sit $CB = 1000$; $AB = 10$; erit log. Sin. anguli C in casu priore 8,0000000; in posteriore 7,9997354. priori respondent $34', 23''$. posteriori $34', 22''$. differentia unius minuti secundi est, essetque multo minor, si distantia BC poneretur maior, et angulus parallacticus minor. Iam ad methodos varias angulum parallacticum metiendi progrediamur.

§. XXIV.

Problema. Ex duabus altitudinibus A, et B eiusdem turris (fig. 21.) loci distantis C angulum parallacticum ACB ope libellae metiri. Suppono, libella te instructum esse perfecta cum tubo optico, qui micrometro armatus sit; repraesentet D aream tubi optici tenuissimis filis decussatim aream scindentibus. *Solutio.* Ex altitudine A prospice ad locum distantem C, et libella horizontaliter constituta vide, num punctum C appareat in area tubi supra,

R 3

an

an infra, an in ipso filo horizontali mn , et quot minutis primis et secundis supra vel infra hoc filum sit, si non in ipso filo apparet, ope micrometri metire. Idem fac in loco turris inferiore B, et, siquidem in A ipso filo horizontali in II apparuerit, in B vero appareat in III (si tubus est astronomicus in loco inferiore profundius apparebit) erit II, III micrometro mensus angulus ipse angulus parallaëticus. Si in A apparuerit supra filum e. g. in I, in B vero infra in III, erit summa angulorum seu I, II+II, III angulus parallaëticus. Si tam in A, quam in B, vel vtrinque supra, vel vtrinque filum horizontale apparuerit, erit angulorum differentia angulus parallaëticus. e. g. si apparuerit in A, obiectum infra filum mn $1'$, $2''$. in B vero $15'$, $12''$: erit angulus parallaëticus $14'$, $10''$. quae omnia geometriae elementaris peritis satis liquent.

§. XXV.

Corollarium unum. Ex vna itaque turri ope libellae omnium locorum circumditorum non nimis remotorum ex duabus eius altitudinibus visibilium distantias, mensa altitudinum differentia AB, satis exacte inuenire licet, insigni vtique geodæsiæ, et geographiæ emolumento. Debet tamen differentia altitudinum pro geodæsiâ esse satis magna, siquidem distantiarum dimensiones exactæ petantur, et pro geographiâ distantiae locorum non enormes, ne angulus parallaëticus nimis fiat exiguus.

§. XXVI.

Scholion. Nihil molestum magis geographo integræ regionis mappas paranti accidit, quam quod plerumque contingit, vt, dum ex duabus aut tribus turribus circumditorum locorum distantias determinare velit, non eadem obiecta in vna turri videre queat, quae vidit in alia.

e. g.

e. g. in turri vna A videt C, D, E, F, G, in turri B videt obiecta C, G, M, N, O, P; itaque ex A et B solum locorum C et G distantias determinare poterit. Reliquorum vero obiectorum in alterutra turri ab interpositis siluis, collibus etc. obiectorum distantias ex obseruationibus in his solum turribus factis, sine subsidio anguli parallactici determinare non poterit. Vide itaque, quam insignis sit inuentus a me nouus libellae aquaticae vsus, ad distantias locorum ex vna quasi statione determinandas.

§. XXVII.

Corollarium 2dum. Similiter ex eiusdem collis aut montis diuersis altitudinibus A et B (fig. 22.) visorum procul locorum distantias ope libellae detegere licet. Ponamus enim A, et B, et C in eodem plano verticali, saltem proxime sita esse: meso ope libellae angulo ACB, seu DCB, determinanda est eius basis DB, quod quidem, mensa linea AB, et angulo A vel B ope trigonometriae in triangulo rectangulo ADB, vt omnibus geodaetis notum est, facile fiet, et inde eruetur distantia DC, (AD respectu magnae lineae AC habetur pro nihilo;) si vero locus multum distat, AD ex ipsa trianguli ADB determinatione habetur.

§. XXVIII.

Corollarium 3um. Si angulus parallacticus omnino exiguus, aut prope nullus est, distantias locorum ope anguli parallactici determinare amplius haud licet; hinc pro valde remoti loci distantia inuenienda altitudinum differentia seu AB (fig. 21.) non debet esse nimis modica. Ecce hic angulum parallacticum pro varia eius bases ad distantiam ratione:

Basis.

Basis.	Distantia.	angulus parallaxicum.
I.	10.	5°. 44'. 21".
I.	30.	I. 54. 36.
I.	50.	I. 8. 45.
I.	75.	O. 45. 50.
I.	100.	O. 34. 23.
I.	200.	O. 17. 11.
I.	500.	O. 6. 53.
I.	1000.	O. 3. 26.
I.	2000.	O. 1. 43. etc.

§. XXIX.

Corollarium 4tum. Quantum incertitudinis est in metiendo angulo parallaxico, tantum quoque est in determinanda per eum loci distantia. e. g. Simus de angulo parallaxico 45'. 50" ad 5" incerti, h. e. eius partem 550am, erimus etiam de distantiae parte 550ma incerti; cumque ea sit ad basin 1:75, si basis sit 10 pedum, distantia ad unum pedem 4 digit. incerta erit. Haec incertitudo crescet decrescente angulo, at minuetur illo crescente: hinc pro locis vicinis exigua, pro valde distantibus magna est.

§. XXX.

Corollarium 5tum. Quoniam si locus valde vicinus est, angulus parallaxicus maior inuenitur, quam vt eum area tubi optici capiat, metiri eum ope libellae non possumus, nisi iunctus libellae sit sector aliquis. Imo etsi angulus parallaxicus non nimis paruus sit, si tamen locus distans multum supra, aut multum infra libellam ex statione nostra appareat, angulum parallaxicum area tubi libellae iuncti non capiet.

§. XXXI.

§. XXXI.

Corollarium 6tum. Si tabulas nobis fecerimus, quae angulis parallacticis respondententes distantias relate ad basin exhibeant, aut earum logarithmos, data basi et angulo parallactico, distantia facillimo calculo eruetur. Tabulae istae sequenti inniterentur principio: *Basis anguli parallactici est ad distantiam obiecti, ut sinus totus ad cotang. anguli parallactici.* Quapropter, si in cotangentium logarithmis auferatur a characteristica 10, residuum dabit logarithmum, qui additus logarithmo baseos praebet logarithmum distantiae: aut si basin multiplicas per cotangentem anguli parallactici, sumpto radio = 1, prodibit distantia. e. g. Sit basis = 10 pedum; angulus parallacticus 30; logarithmus baseos erit 1,0000000, cui addi debet logarithmus 2,0591416 adeoque distantia 1145 ped. 9 digit. vel tangentem 114599 multiplica per 10, et prodit eadem distantia 1145.9.

§. XXXII.

Corollarium 7mum. Crescente basi decrescit incertitudo pro eadem distantia. Nam sit e. g. distantia 20000 pedum, basis 10 ped. erit angulus parallacticus = 1'.43" = 103" cum incertitudine, quae proxime $\frac{1}{20}$ partem distantiae aequat, siue 1000 pedes. Sume vero, basin esse 20 pedum, erit tum angulus parallacticus = 3', 26" cum incertitudine, quae $\frac{1}{47}$ partem distantiae, seu 488 complectitur.

§. XXXIII.

Corollarium 8uum. Hinc distantiae valde magnae nimis inaccurate per angulos parallacticos innotescunt, si basis sit exigua. Quapropter loca valde distantia ex eiusdem turris diuersa altitudine ope libellae non possumus

S

metiri.

metiri. At ex diuersa altitudine eiusdem montis, quae satis esse diuersa potest, etiam valde remotorum locorum distantiam determinare licebit.

§. XXXIV.

Corollarium 9num. Etiam si duae stationes eiusdem montis, ex quibus in locum distantem tenditur, ad angulum parallacticum, ope libellae agnoscendum, sint in planis verticalibus longe diuersis, attamen haberi possunt pro talibus, quae in eodem plano verticali sint, modo non enormiter a se distent: quia locus remotus in eadem supra terram altitudine, seu in eodem plano horizontali, vel tantumdem supra horizontem eleuatus, aut infra eum depressus apparet, siue consistas in hoc, siue in alio dexteriore, aut sinistriere loco, modo sit proxime eadem a loco remoto distantia respectu ad basin anguli parallactici, et statio sinistrior a dexteriore non enormiter remota sit.

§. XXXV.

Haecenus angulum parallacticum in plano verticali saltem aequiualeter eodem esse sumimus: progrediamur ad situm anguli parallactici in plano horizontali. Si lineae fiduciae (fig. 23.) AC, BC ex duabus stationibus A et B , in eodem plano horizontali sitis, ad duas lineas parallelas Aa, Bb referri possunt, angulum parallacticum inde eruere licet; nempe I. si vna linea fiduciae BC cadit in ipsam parallelarum vnā Bb , angulus aAC_1 est = angulo parallactico AC_1B . II. si locus C_2 est inter lineas parallelas Aa, Bb , summa angulorum aAC_2 et $bBC_2 = AC_2B$ ang. parallact. III. si extra eas cadat in C_3 , angulorum aAC_3 et bBC_3 differentia, seu $aAC_3 - bBC_3$ angulum parallacticum AC_3B constituit.

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Si ex A et B tendatur in locum infinite quasi remotum lineae eo tendentes *Aa*, et *Bb* erunt inter se parallelae. Quare si post locum propinquiorem C longissime remotum e. g. montis alicuius cacumen appareat, angulum parallacticum metiri ex locis A et B licet, e. g. (fig. 23. et 24.) appareat in statione A locus C in II, dum tubum in remotum locum ita direxisti, ut is filo verticali *mn* obtegatur; appareat post in altera statione B in I, dum iterum filum *mn* locum remotum tegit; metire micrometro I II, seu in prima statione II *c*, in secunda I *c*, et summa praebet angulum parallacticum, unde distantiam eruere licet, etsi A et B vicina sint, modo non nimis vicina respectu distantis loci C (§. 32. etc.)

§. XXXVII.

Pro locis remotis etiam sidera prope horizontem a duobus observatoribus, vno in A, altero in B simul conspecta, item azimutha simultanea siderum, maxime dum altitudo eorum est supra horizontem exigua, haberi possunt.

§. XXXVIII.

Quodsi locum quasi infinite remotum non inuenias, ad quem ex duabus stationibus A et B locum viciniorem C referre possis, expone in distantia satis magna e. g. 100 maiore, quam A distat a B, signum aliquod, exempli gratia tripodem aliquem cum superposita virga verticali D (fig. 25.) cum pede, cui insistas, ut super mensam commode dextrorsum, aut sinistrorsum moueri possit in ipsa linea fiduciae AC. Tu nempe per tubum ad C prospiciens

monebis vel clamore, vel signo motu manus dato, ut vel dextrorsum, vel sinistrorsum moueat focus tuus signum, seu candelabrum D , donec perfecte in linea AC , aut faltem in eius plano verticali consistat in n . Quo facto focus tuus super alium tripodem aliud tale candelabrum constituat in m , ita, ut mn fiat $=BA$, et angulus Anm proxime rectus sit; eruntque lineae An , Bm parallelae, adeoque $CBm = ACB$ angulo parallactico, quem metiri, si exiguus sit, micrometro poteris, aut sectore horizontali, si sit maior, quam ut eum tubi area capiat.

§. XXXIX.

Ad mensulae praetorianae nunc usum transeamus. Omitto vulgo nota, et affero tum penitus noua, tum certe non vulgo usitata. Ac primo mensulam facio multo ampliorem, ac alias solent, ut eam tamen vnicum chartae amplissimae, quae haberi potest, folium tegat. Eam etiam planissimam et firmissimam esse volo, facile tamen mobilem, ita ut cochlearum ope situm horizontalem et directionem laterum desideratam molli motu obtineat. Iungo etiam dioptras examinales, ipsi mensulae adhaerentes, mobiles tamen, donec ope cochleae figantur. Harum ope singulis momentis examinare licet, num mensula ex situ pristino fuerit casu aliquo dimota. Verum machinamenti huius descriptionem operi geodactico seruo, sciens, etiam ab aliis mensas, iisdem fere dotibus instructas, paratas esse, hoc solum discrimine, quod mea minus preciosa sit. Quod caput rei est, usum mensulae ad operationes geodacticas, quantum a pristino differat, explicabo.

§. XL.

§. XL.

Secundum communem methodum mensa primum statuitur in vna statione, quam vocemus A, collimatur ad obiecta, quorum distantias et situs inter se ope mensulae determinare volumus, et prope regulam (fig. 26.) circa punctum *a*, quod imminet stationi A, sensim circumactam tot ducuntur lineae, quot obiectorum ex stationibus A et B situs determinare volumus. Notantur vero circa marginem mensae singulae lineae vel numeris vel literis, et in codicillo aliquo describuntur obiecta correspondentia. Transitur dein in stationem B; lineae *ab* tot super mensula decempedae et pedes ex minuta mensura tribuuntur, quot AB habet ex mensura vsitata seu magna; collocatur *b* super B, et *ab* super AB; ex B collimatur iterum in omnia haec obiecta. Nunc quidem opus haud est denuo lineas ducere, sed, dum regula tendit in obiectum aliquod e. g. *m*, illius obiecti nomen in codicillo quaeritur cum numero correspondente e. g. V, quaeritur dein linea *aV*, fitque punctum, vbi regula *bm* lineam *aV* secat. Adscribitur 5, vel ipsum nomen obiecti; nam punctum 5 est ipse obiecti *m* locus in mensula. Si quidem obiecta sint pauca admodum, et a se multum remota, haec praxis difficultate caret; at vbi obiectorum ingens multitudo est, in statione A ductis ex *a* lineis, tota fere mensula impletur, lentus labor est, et perpetuum confusionis periculum. Insuper innumeris baculis opus, si terminos omnium agrorum ex stationibus A et B determinare velis, nouumque confusionis periculum; molesta est sic et difficilis dimensio. Papyrus autem mensae superinducta tot lineis foedata ipsa imaginem agrorum dimensorum oculis minime blandientem exhibet: hinc agri circumiecti facta imago in aliam papyrum transferenda et depingenda est.

§. XLI.

Omnibus his molestiis mea mensam adhibendi ratio caret. Et intra permodicum tempus plus efficitur, quam alias admodum longo. Opus autem habeo obseruatore focio, qui in statione B consistens in idem mecum obiectum tendat, in quod ego ex statione A, ubi mensa mea collocatur. Ille vero quadrante instructus est, aut quadrantis defectu triangulo aequilatero ex leuibus tignis aut regulis composito, quod quadranti aequiualeat, et, quamuis minime preciosum, satis tamen accuratum pro metiendis angulis instrumentum est. Quodsi distantia non sit nimia, clamore mihi indicat focius, anguli, quoties aliquem metitur, a se mensi mensuram, alias, sequenti ratione: Quaternionem habet papyraceum bicolorem regulis, si placet, ligneis circumdatum, aut saltem duobus bacillis propter ventum instructum. Eius vnus faciei pars dimidia est alba (fig. 27.), altera alterius coloris e. g. rubri; ex altera facie pars vna est alba, altera nigra. Faciei primae circumscripti sunt numeri 1, 2, 3 etc. Iam ponamus a focio meo obseruatum angulum fuisse $43^{\circ}. 27'$. notandum est, situm huius quaternionis eminus visi varium, indicare mihi numeros: nempe situm, quem figura exhibet, denotat 2. Si numerus 1 summitatem obtinet, ita vt linea verticalis fecet oppositos huius papyracei quadrati angulos, denotat 1. Si numerus 8 summus sit, ita vt ex parte sinistra sit color rubeus, ex parte dextra albus, quos linea verticalis terminet, situs hic denotet 8. etc. paucis illum numerum denotat quaternionis situs, qui in eo situ summus est. At quando 9 indicandum est, vertitur quaternio, monstraturque mihi in eo situ, vt color albus sit superior, niger inferior. At, si zerus (0) indicandus est, color niger sit superior, albus inferior.

Ergo

Ergo post singulas obseruationes a se factas focius meus quater hunc quaternionem alternis attolens, et demittens mihi obuertit, vt mihi quatuor numeros, mixtis si occurrant zeris, monstrant. Ergo noto monstratos numeros, quos etsi non videam, ex situ quaternionis colligo, e. g. 4, 3, 2, 7, vnde scio angulum a focio, obseruatum esse $43^{\circ}, 27'$. Si monstrat mihi 0, 9, 0, 8 scio angulum obseruatum, fuisse $9^{\circ}, 8'$.

§. XLII.

Angulos a focio obseruatos transferre ego debeo in meam mensam. Hoc vt commode faciam, paratos habeo bacillos, vt voco, tangentiales; commodum est, habere varios secundum variam assumpti radii arbitrariam mensuram. Notantur autem in singulis bacillis graduum saltem 45 tangentem, et quidem notantur in singulis bacillis bis, nempe a parte dextra, et sinistra. Partem bacilli talis infimam exhibet figura 32, et eius sectionem verticalem *ab*. Notari etiam possunt tangentem dimidiorum graduum, et singulorum 15 minutorum, aut denorum quorumuis. Iam vsus horum bacillorum, qui admodum recti esse debent, nec nimis flexiles, hic est: in mensula mea (fig. 28.) construo quadratum *mncb*, in cuius latus vnum cadat basis *ab*, et in angulum *b* cadit locus stationis *B* in mensa repraesentatus; longitudo vero laterum tangentem 45 graduum ex mensura alicuius bacilli tangentialis aequat. Lineam *nc* produco vltra *c*, siquidem id mensae spatium patitur, atque etiam *mb* produco vltra *b* ad finem mensae, et aliud quadratum minus iungo maiori latere *bg* minoris cuiusdam bacilli tangentialis, tangentem 45 graduum aequante. Curo autem, vt anguli omnes fiant accurate recti, quod, vt facilius obtineam, habeo

habeo

habeo in bacillo quodam secantem 45° designatum. Sed etiam lineae nc ad extremitatem mensae duco aliam parallelam NC , aut intra nc , si haec extremitati proxima sit, ita ut distantia huius lineae NC a linea ab vel ex longiore, vel ex breuiore bacillo tangentiali, quam est mn quadraginta quinque graduum tangentem aequet. Similiter MN parallelam mn duco. His paratis in b infigitur acus tenuissima, circa quam tanquam centrum filum sericum admodum tenue be sit mobile. Iam si in mensam transferendus est angulus aliquis e. g. $43^\circ. 30'$, applico bacillum tangentialem ad latus quadrati mn oppositum angulo b , ita ut gradus 0 veniat in lineam ab productam in m , gradus vero 45 in n . Tenue filum infra regulam ad et infra bacillum mn transiens be duco ad gradum datum $43^\circ. 30'$. in bacillo ex latere punctum b respiciente notatum, eritque angulus $mbe = 43^\circ. 30'$. Si iam eodem tempore tendat regula mea circa a mobilis in obiectum, quod voco Q , quod socius meus in B constitutus videt sub angulo ABQ , $43^\circ. 30'$, locus eius in mensula debet esse punctum q , ubi filum be fecat regulam ad . Iunxi autem regulae ad in a paruam machinulam, quae eam retinet, ne ab acu recedat. Regula vero ad non ita proxime tota incumbit mensae, ut non infra illam filum eb libere transeat. Subiectum in extremitatibus paululum crassioris chartae fragmentum satis eam attollere potest; ut liber sit sub regula fili serici be motus.

§. XLIII.

Quodsi angulus ABQ maior sit semirecto, bacillum tangentialem applico lineae cn ita, ut gradus 0 veniat in c , tangens 45° in n . Tum filum infra illum transire debet, e. g. si angulus ABQ sit 57 graduum, infra gradum 33 ,
qui

qui est complementum ad 57° , si a puncto c versus n numeraueris. Verum in ipso bacillo singulis denis saltem gradibus adscripti sunt numeri graduum complementi ita, ut prope 30 sit 60, prope 10, 80 etc. (fig. 32.) quo commodius cuiusuis anguli complementum habeatur.

§. XLIV.

Si angulus ABQ etiam recto maior sit, e. g. 105° ; applico bacillum tangentialem lineae cf ita, ut eius initium, seu o gradus veniat in c , et numero in bacillo versus f excessum anguli ultra rectum, in dato casu 15° . Infra tangentem 15° ergo filum transire debebit. At si non sufficiat linea cf , quia nimis brevis est, in latere minoris quadrati gh , vel latere hi ; minore conueniente bacillo determino anguli dati supplementum, simili modo ac in maioribus lateribus nc , et mn ipsos angulos determinauimus, transeunte infra bacillum filo. Quodsi vero linea bc nimis propinqua sit margini mensae, ut quadrato minori non supersit spatium; linea NCF , quae pro hoc casu erit infra cf ducta, seruire poterit, ut ei applicato bacillo tangentiali radio bC conueniente, et plures etiam, quam solum 45 graduum tangentes exhibente, excessum anguli dati ultra 90° determinare possimus.

§. XLV.

Quotiescunque regula ad transit lineam nf (fig. 29.) quod saepissime continget, quia tum lineae nc aptari non potest bacillus tangentialis ei conueniens, si fieri possit, aptetur suus lineae Nc , et, in eo determinetur gradus anguli abq . Quodsi autem regula ad , nc , et NC pertranseat; tum quidem neutri toti aptari poterit bacillus suus. Verum (ponamus angulum abq peti 80°) aptetur li-

T

neae

neae alterutri bacillus tangentialis ita, vt tangens 45 graduum veniat inter n et c , et gradus anguli complementi 10 gradus secetur a linea mn , et filum transeat extremitatem bacilli seu tangentem 45, eritque angulus $mbq = 80^\circ$.

§. XLVI.

Pari modo, si regula secat lineam mn , applicetur extremitas bacilli, quae initium diuisionis seu gradum 0 habet ad lineam mn , et regulae gradus e. g. 30, si angulus abq debet esse 30° , veniat in m . Filum vero per extremitatem regulae seu gradum 0 ducitur. Si regula solam secet lineam mn , non autem lineam MN supra 45 gradus, poterit angulus in linea MN determinari.

§. XLVII.

Videamus nunc, qua ratione in mensam nostram areae cuiusdam campestris, aut fluuii, aut viae etc. imago conuiciatur, et obiectorum quorumcunque in area campestri positorum situs et distantiae determinantur. Fiat primo (fig. 28.) ab in mensula = AB in campo, proportionali puta mensura, et mensa in A posita sit ita, vt a immineat puncto A in campo, ab vero cadat in AB . Socius obseruator constitutus in B , quadrante instructus, aut quadrantis analogo instrumento, paratus est ad metiendos angulos, quos lineae ex B in obiecta occurrentia ductae cum basi BA faciunt. Tum tertius quidam homo prope littora fluuii, e. g. quem in mensam conuicere volumus, ambulans (fig. 30.) consistat aliquamdiu in singulis locis 1. 2. 3. 4. etc. vbi flecti sensibilibiter fluuium aduertit. Quodsi campus inaequalis sit, collibus et vallibus asper, aut dumetis impeditus; gerit ille homo praelongam perticam cum vexillo in summitate, vt eminus facile videri

videri queat, quandoque etiam opus erit ex minore mortario eiecto globo fumante, aut assurgente fumo loci, vbi consistit, eminus signum facere. Vtcunque sit, vbi-
cunque consistit homo ille, tendimus in erectum signum, ego simul et socius meus: ego dirigo meam in illum regulam; socius meus metitur angulum, quem linea illo tendens cum basi BA facit, eumque mecum communicat: ego vero mox illum ex puncto B in mensulam transfero, secundum dicta §§. praec. et noto punctum *q* (fig. 28.) vbi filum sub eo angulo transit meam regulam. Ita vna statio post alteram, in qua consistit noster homo ambulans cum signo suo in singulis non nihil e. g. per tempus vnius minuti primi moratus, in tabulam coniiicitur, iunctisque per lineas punctis (fig. 30.) 1. 2. 3 etc. stationum, fluvii ripa, aut via flexuosa in mensam nostram coniecta est. Similiter obiecta quaeuis, ad quae consistit, in tabulam coniiiciuntur. Si ille instructus sit horologio portatili, et ego similiter, notet ille tempus, quo in quouis loco constiterit, et locum, ego vero tempus observationis: conferenti tempora innotescit mihi, quae fuerint ea loca, in quibus consistit, et licebit mihi ea in mensa suis nominibus aut signis indicare. Sic breui temporis spatio excipiemus sat magnam aream plurimis, in ea obuenientibus notandis obiectis variatam, citra vllum perturbationis periculum, quod alias, nisi multo longiore tempore, et mensae ad confusionem vitandam superinducta saepius noua papyro, facere non possemus, habemusque in ipsa prima charta, qua mensa vestita est, totius illius areae bellam imaginem, in qua distantias locorum ope circini ad proportionalem basi mensuram examinare licebit. Quae quidem methodus penitus noua est.

§. XLVIII.

Mentio etiam facta est in quaestione proposita dimensionis sine instrumentis. Quod quidem haud ita intelligendum existimo, ac si etiam catena, qua basin metimur, excludatur. Notae sunt praxes antiquae quae ope catenae et aliquot baculorum docent lineas locorum accessorum, et inaccessorum distantias metiri, quas Pentherus Geodaeiae suae parte II. Cap. 2. describit. Aio vero, etiam angulos nos metiri posse sola catena, exempli causa (fig. 31.) metiendus in campo sit angulus ACB; posito baculo in C, extende catenam, quae aequet 10 pedes, e. g. vsque in *a*, ac defige ibi baculum, qui, oculo post C posito, tegat A. Similiter fac in *b*: tum catena metire chordam *ab*. Habebis autem ad manum pedem in 100 lineas diuisum, vt, si *ab* non exacte certum numerum pedum longa sit, etiam vltimi pedis partes determinare liceat. Ponamus fuisse $ab = 9$ pedes 36 lin. ergo est $ac:ab = 1000:936$, dimidia chorda $ab = 468$ est sinus dimidii anguli *acb*: inuenies vero in tabulis numerum graduum huic sinui respondentium $27^{\circ}, 55'$, quo duplicato habebis angulum $acb = 55^{\circ}, 50'$. etc.

§. XLIX.

Percurri iam omnes notabiliores methodos locorum siue accessorum, siue inaccessorum distantias metiendi. Antiquorum praxes citaui; nouas meas explicaui, siue mensio fiat astrolabio, vt vocant, siue ope mensulae, siue sola catena; adieci modum sola libella aut tubo optico, aut adiuncto sectore, data basi permodica, distantias locorum sufficienter determinandi. Non descripsi aliena, sed attuli mea in vsum tironum aliquando vberius exponenda. Quapropter et quaestionis instituto, et desiderio Serenissimi Litterarum Fautoris satisfacisse me arbitror.

DIS-

DISSERTATIO
DE
LOCORVM DISTANTIIS
ABSQVE
INSTRUMENTIS GEODAETICIS METIENDIS.

Omnis distantiarum dimensio cum aliud nil sit, quam inventio rationis distantiae metiendae ad datam quandam longitudinem, seu mensuram; sine omni quidem mensura impossibilis est dimensio. Metiri tamen basim quandam geodaeta suis pedibus potest, alterum alteri alternatim praeponendo. Verum haec quam lubrica sit dimensio, nemo non videt. Etiam ex tempore, quo sonus datam distantiam percurrit, eius longitudo innotescit; ipsum tamen tempus sine instrumento aliquo, horologio nempe aut pendulo, quomodo metiemur? Vt cunque, numerando pulsus arteriae, exiguum tempus metiri possumus quidem, sed minime accurate; et insuper ob celeritatem soni nimiam, nisi enormis sit distantia per soni progressionem mensa, enormes in ea sic metienda errores committantur necesse est. Itaque geodaetae saltem baculum suum viatorium ad basim metiendam concedamus. Nemo enim instrumento geodaetico instructum se ait, quod cum baculo ambulet. Iam baculo suo geodaeta ad metiendam AB sic utetur: Humi pro-

Fig. I.

T 3

cum-

cumbens, oculo post A posito, baculum humi iacentem diriget ad B, notabitque punctum *b* ad finem baculi, dum altera eius extremitas A contigerit. Promouebit dein baculum, vt iaceat in *bc*, similiter ad B directus; et ita perget, donec ad B peruentum fuerit, sciatque, quoties baculi sui longitudo in linea AB contineatur. Tum vero si nota sit in alia mensura longitudo baculi, facile erit longitudinem lineae AB in eadem dare. Exempli causa sit baculi longitudo = 3', 4'', linea vero AB = 10½ longitudo baculi; erit ea = 35', 7''.

Sic itaque metiri basim baculo licebit; angulorum vero mensuram quod attinet, aio eam possibilem esse sine omni etiam instrumento, nisi pedes ipsos et oculos nostros inter instrumenta geodaeiae referas. Attamen baculi saltem si insuper vsum concedas, accuratior fiet dimensio quam sine illo. Ecce enim methodum metiendi angulos, fors haecenus a nemine vsurpatam, molestam quidem, non tamen inanem; quam vero in vsum deducere vt possit geodaeta, eum problemata astronomiae sphaericae quaedam saltem non ignorare oportet, et soluere.

Fig. 2.

Sit e. g. AB basis. D locus remotus, geodaeta consistens in A expectet tempus, quo solem supra D optice consistere videat, seu vmbra corporis sui directe a puncto hoc in plagam oppositam tendere aduertat, et mox metiatur fuismet pedibus longitudinem vmbrae sui corporis, ex qua altitudinem solis, et tempus diei: atque ex hoc demum azimuthum solis seu angulum FAD, quem linea AD (basis quadrantis verticalis tum per solum trans-euntis) cum linea meridiana FA facit, calculo eruet. Quodsi ei saltem virga quadam, aut baculo viatorio vti liceat, tutius erit illius vmbra ipsa hac virga metiri, et inde horam diei colligere, quam ex vmbra corporis sui.

Simili

Simili modo inueniet angulum FAE , quando sol apparen-
ter loco E imminet, et sic omnium locorum a meridiana
linea AF distantiam, ac demum etiam angulum FAB ,
quem meridiana AF cum basi AB facit. Cognitis his an-
gulis etiam anguli DAB , EAB etc. quas lineae fiduciae
 AD , AE ad loca, quorum situs exquiritur, tendentes cum
basi AB faciunt, innotescunt: est nempe $DAB = FAB -$
 FAD , $EAB = FAB - FAE$. Datur etiam angulus
 $DAE = FAE - FAD$.

Sicut vero in statione A per azimutha solis angulus
e. g. DAB exquisitus est, sic etiam in statione B , quando
sol puncto D ex B viso apparenter imminet, angulus azi-
muthalis GBD , et dum puncto A imminet ABG et ex
his angulus $ABD = ABG + GBD$ exquiretur. Inuentis
autem angulis DAB et ABD , et mensa basi AB commu-
ni trigonometrico calculo, AD et BD inuenientur. In-
uentis locorum remotorum D, E etc. distantis et sitibus
respectu baseos AB , etiam eorum inter se distantiae de-
terminari poterunt. Sic e. g. ex AD et AE atque angulo
 ADE linea DE per calculum eruitur.

Vti interdiu azimutha solis, ita sub crepusculum
matutinum et vespertinum azimutha stellarum, quae singu-
lari fulgore micant, ad determinandas locorum distantias
et situs iuuabunt. Idem auxilium luna et planetae praesta-
bunt, modo noctis horam ex ortu stellarum earumque
situ cognoscere scias.* Et supplebunt haec sidera eorum
locorum determinationem, quae, quia lineae meridianae
nimis propinqua iacent, per azimutha solis aegre deter-
minantur.

Altitudo enim solis circa meridiem cum parum mu-
tetur intra horam etiam integram, tempori respondens
azimu-

* Vide ephemerides Parisinas Maraldi,

azimuthum circa meridiem non satis accurate inuenitur, reliquo autem die satis accurate. Id etiam notandum est pro locis ultra lineam orientalem sitis, eorum, dum umbra corporis tui in illa tendit, situs respectu baseos AB per opposita solis azimutha quaeri. Si enim exempli gratia angulum azimuthalem FAD cognitum habes, etiam angulus FAH , quem linea meridiana FA cum fiduciae linea AH , in locum azimutho solis oppositum tendente facit, vna innotescit. Vidimus iam possibilem esse locorum distantium etiam dimensionem geodaetae ab omnibus instrumentis nudo. Nunc etiam si ei saltem catena, aut funiculi aut virga satis longa indulgeatur, praestare quid possit, videamus.

Vt angulorum quantitas in gradibus cognoscatur, dimensiones locorum remotorum, ad quae accessus non detur, solis catenis et baculis facere Pentherus Geodae-fiae suae, quae Augustae anno 1732 sub titulo *Praxis geometriae* prodiit, parte secunda capite secundo docet. Verum quas affert methodos, solum in ampla planitie et pro locis non valde remotis succedunt; afferam hic aliquam cum adiuncta demonstratione, quam Pentherus omittit.

Fig. 3.

Sit metienda distantia AB loci A ob aquas interie-ctas ex loco B inaccessi.

1. Defige baculum in B , alium in C , ac tertium in b , ita, vt, oculo ad b applicito, tibi locus A a baculo in C defixo tegatur.

2. Tende funiculum ex b ad B , et metire lineam bB , eamque bifariam diuide in d , atque hic quoque baculum defige.

3. Metire lineam Cd , eamque refer in dc .

4. Pro-

4. Progredere in linea Bc producta, donec in a venienti tibi simul obiectum A per baculum d , simul baculus B per baculum C tegatur; et metire lineam ab , cui AB aequalis est.

Demonst. In triangulis Cbd et cBd per constructionem est $bd=dB$, et $Cd=dc$, et anguli verticales bdC et cBd aequales sunt, itaque etiam angulus Cbd est $=dBc$, et bA parallela Ba , et ideo $AaB = aAb$: est vero etiam $adc = AdC$, et simul $Cd=dc$; itaque triangula CAd et cad aequalia et similia sunt, et $Ad=ad$: ergo etiam triangula AdB , et adb , ob $Ad=ad$, $bd=dB$ et $AdB = adb$, sunt aequalia et similia, et est $ab = AB$, Q. e. d.

Vniuersalis autem et minus operosa est solis catenis, aut sola etiam longiore virga, imo et baculo viatorio (sed cum hoc minus accurate) metiendi ratio.

In libero campo eligo tres stationes A, B, C , ut habeam tres bases AB, BC, CA , ex quibus omnium circum locorum distantias exquiro, aptissimam basin pro quavis metienda adhibens. Nempe posito baculo meo viatorio in B , ego in A consistens, nolo eminus obiectum aliquod, e. g. arborem, post baculum meum collocatum. (aliquod obiectum, cum libera sit stationum electio, quod post baculum in B positum appareat semper, inuenietur). Tum baculum meum ex B ad A reporto, et ad obiectum illud tendens metior baculo meo lineam AB . Idem facio cum lineis AC et BC . Difficultas solum aliqua est in eligendo loco C , ut post baculum in C collocatum inueniam tam in A quam in B obiectum aliquod post illum latens, at tentando et mutando aliquoties locum C res denique succedet. Duco dein circulos circa puncta A, B et C , quorum radius est baculus meus viatorius, saltem 5 pedes circiter longus, at si conceditur virga longior; aut cate-

Fig. 4.

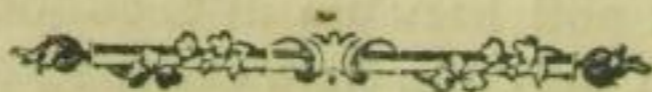
V

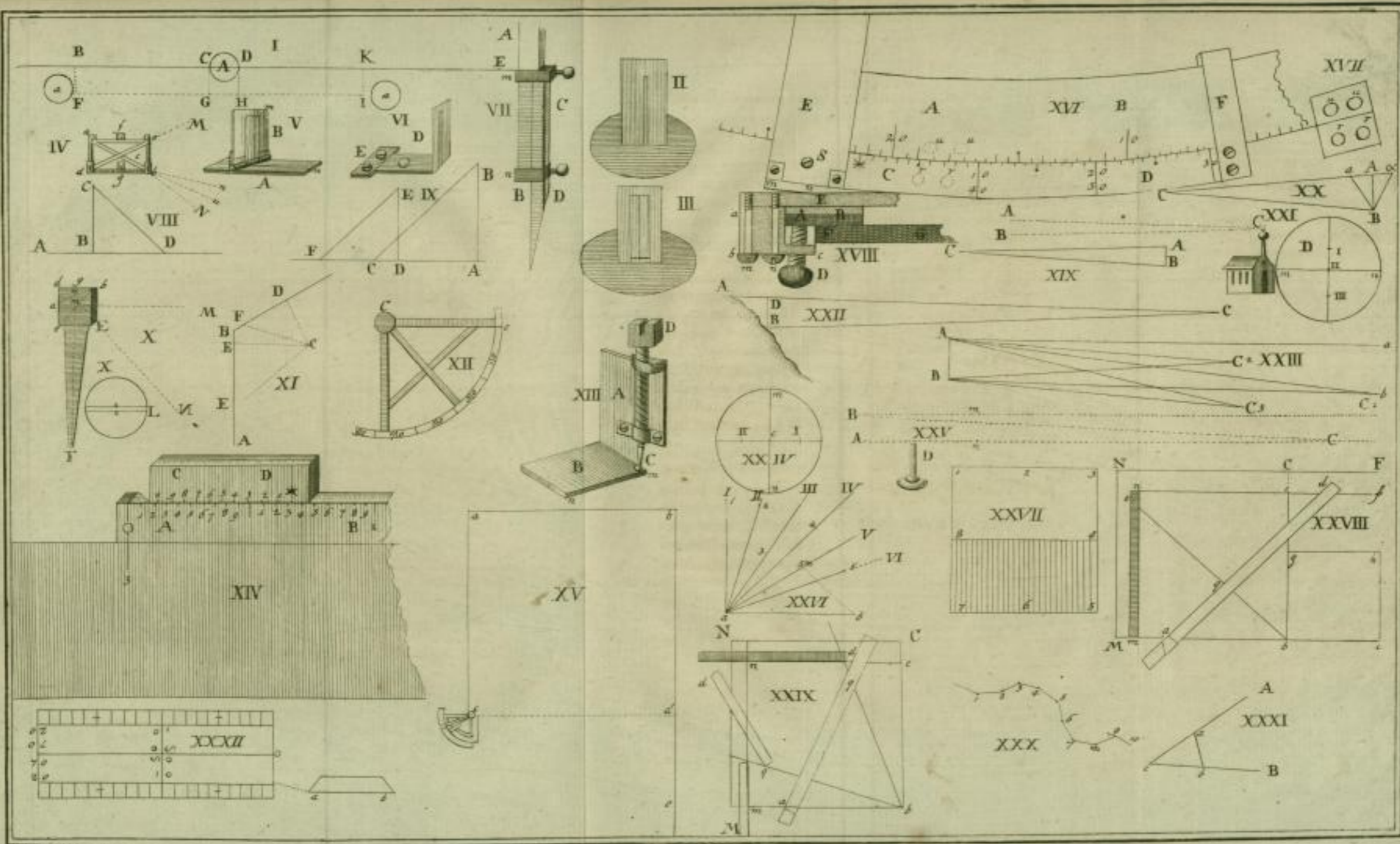
na,

154 *De distantia locorum siue accessorum, siue inaccessorum.*

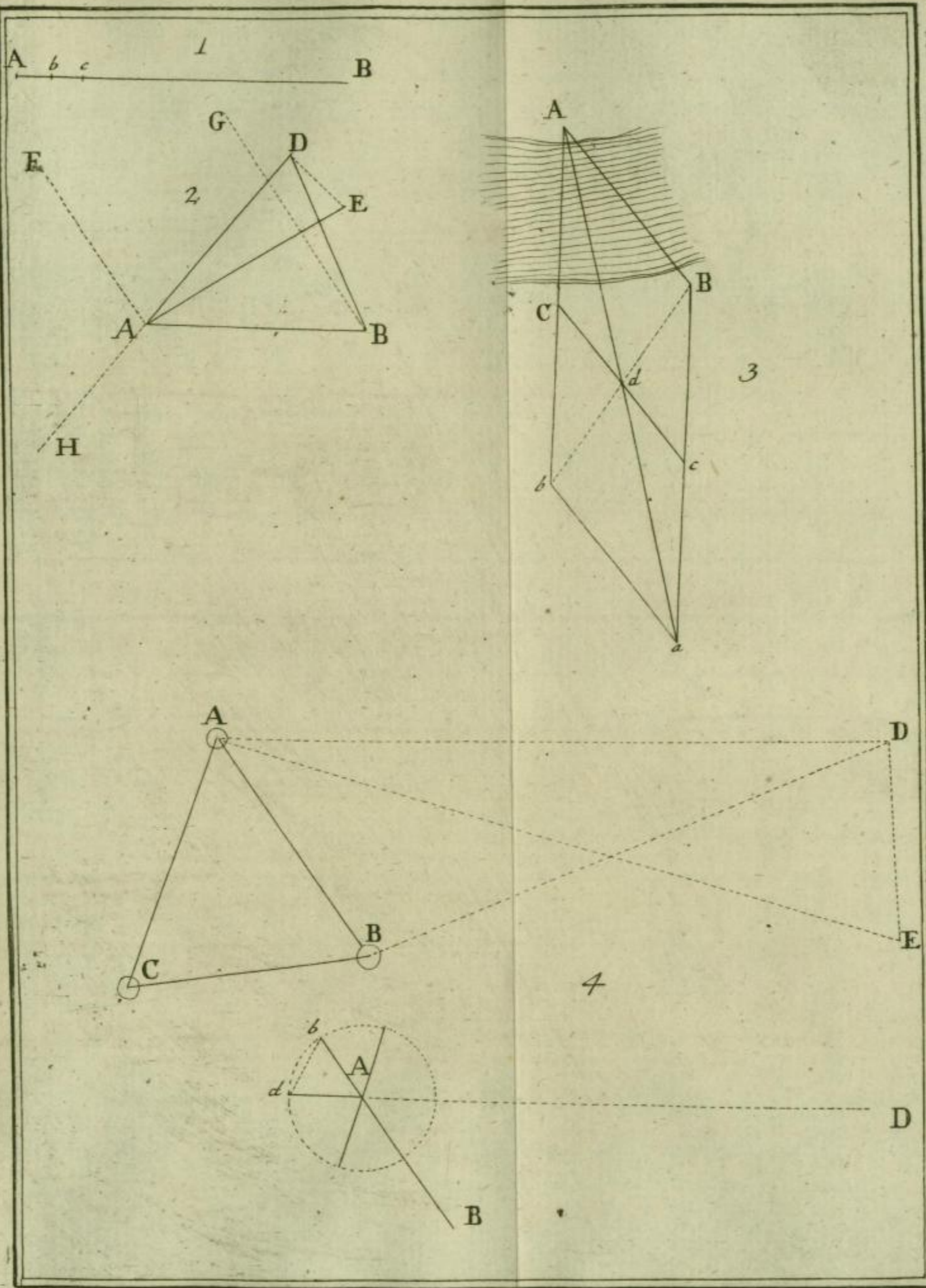
na, utique maiore radio hos circulos describo; quo enim ampliores sunt, eo accuratior erit dimensio. Nunc superest angulorum dimensio: metiamur exempli causa in A angulum DAB. Baculo meo in A erecto ego humi procumbens in circulo in terra exarato noto punctum *b*, ubi posito oculo arbor illa post B a baculo meo in A tegitur. Hoc notato oculo meo circum hunc perambulans inuenio punctum *d*, ubi a baculo meo mihi D tegitur. Metior dein chordam *bd* (posui autem ante lapillos in *b* et *d*, vel feci signum in terra in utroque loco) ex hac chorda ope calculi inuenio angulum *bAd* aequalem angulo BAD. Sic ergo metiri angulos licet inermi Geodaetae solo baculo viatorio, aut, si ei catena concedatur, sola catena. Mensis autem angulis et basibus omnes distantiae locorum et situs respectu basium innotescunt per calculum, ino et distantiae eorum inter se; cognitis enim lineis e. g. AD et AE, cum angulo DAE, tertium latus DE in triangulo ADE inuenitur.

Dedi ergo nunc duplicem methodum metiendi angulos sine geodaeticis instrumentis, ultimam solo baculo minus accuratam (accuratiorem cum catena), alteram satis exactam per sidera. Basim metiri necessario debet geodaeta, siue pedibus suis, siue baculo, si catena denegetur, quapropter et hanc problematis propositi conditionem omnino implese me arbitror.

2. Schilling'sche Druckerei

A C T A

SOBRIETATEM ADHUC

HEINRICH

STADT

FRANZ MULLER

CHRISTIAN

...

...

